

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Tereza Gošová

Tradice baráčníků v Soběslavi

Traditions of the Baráčník Club in Soběslav

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala především doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc. za odborné vedení diplomové práce. Poděkování patří i mým respondentům, kteří mi pomohli obohatit obsah práce svými cennými informacemi.

V neposlední řadě děkuji rodičům za jejich podporu po celou dobu mého magisterského studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 15. srpna 2016

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Spolek baráčníků, Soběslav, tradice, spolky, kroje, zvyky, folklór, historie, současnost, terénní výzkum

Klíčová slova (anglicky):

Baráčník Club, Soběslav, tradition, clubs, folk costume, habits, folklore, history, today, fieldwork.

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o spolku baráčníků Vitoraz Soběslav. Cílem je stručně popsat historii založení tohoto spolku v kontextu celkové politicko-historické situace a dále se zaměřit na činnost spolku zejména v letech 1989 - 2016. Činnost spolku je komparována s činností ostatních baráčnických obcí především v oblasti jihočeských Blat. Úvodní část se zabývá spolkovým hnutím v českých zemích v 19. a počátkem 20. století, vznikem prvních baráčnických obcí v Čechách a poté rozšířením baráčníků do Jižních Čech. Druhá část práce popisuje podrobně spolek baráčníků z hlediska jejich symboliky.

Další část nejprve stručně charakterizuje blatský subregion a následně se soustředí na činnost baráčníků zejména v této oblasti. Pozornost je věnována také Soběslavské chase mladé jako potenciálním následovníkům soběslavských baráčníků. V závěru je shrnut vznik a rozvíjení se hnutí baráčníků se zvláštním zřetelem na baráčníky soběslavské a na základě těchto poznatků je zde nastíněn jejich následující vývoj.

Abstract

The main target of this diploma thesis is to describe the association Baráčnická obec Vitoraz Soběslav and compare them with other similar associations mainly in sub region Blata. It is done in the context of complete socio-historical situation. The first part deals with movement of associations in the end of 19 and the beginning of 20. century and with the establishment of association “baráčníci” mainly in South Bohemia. The second part describes the association of “baráčníci” in detail in term of their symbolism. Then follows a brief characteristic of the sub region Blata. Next part focuses on activities of “baráčníci” particularly in this area. Attention is given to Soběslavská chasa mladá as potential successors of the association Baráčnická obec Vitoráz Soběslav. The conclusion summarizes the acquired knowledge and outlines options following development in future.

OBSAH

1. ÚVOD	8-CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.0
1.1. Kritické zhodnocení pramenů a literatury.....	11-15
2. Baráčníci jako součást spolkového hnutí	
2.1 Počátky spolkového hnutí	1 6-18
2.2. Vznik obce baráčníků.....	19-24
2.3. Jižní Čechy a počátky soběslavských baráčníků	25-27
2.4. Soběslavští baráčníci jako součást VI. župy Boleslava Jablonského..	27-29
3. Baráčnické symboly.....	30-31
3.1. Hmotné symboly baráčníků.....	31-42
3.2. Nehmotné symboly baráčníků.....	43-48
4. Činnost soběslavských baráčníků v letech 1989-2016.....	49-50
4.1. Interní spolková činnost.....	51-52
4.2. Externí činnnost baráčníků.....	53-71
4.3. Shrnutí činnosti soběslavských baráčníků.....	71.72
5. Shrnutí a závěr.....	73-75
6. Seznam použité literatury.....	77-79
7. Seznam příloh.....	79-87

1. Úvod

Cílem mé diplomové práce je prohloubit a rozšířit poznatky o regionálním spolku baráčníků v Soběslavi. Domnívám se, že baráčníci se pokoušejí udržet a oživovat výroční obyčeje a začlenit je do povědomí naší společnosti už půldruhého století. Tuto svou domněnku bych ráda potvrdila či vyvrátila svým výzkumem. Zajímá mě také důvod, který vede lidi vstupovat do baráčnické obce. Čím a pro koho jsou baráčníci i po tolika letech přitažliví? Je cílem baráčníků posílit identitu českého národa oproti všudypřítomné globalizaci? Snaží se i dnes aktivně vypátrat kde jsou kořeny lidových tradic, či pouze mechanicky přebírají a opakováním rozdmýchávají tradice objevené či uměle vytvořené jejich baráčnickými předchůdci? Jak široký je rozsah jejich působení a jak se jim daří předávat poselství baráčníků dalším generacím?

Mé rozhodnutí zaměřit se monograficky na baráčníky v Soběslavi je čistě osobní, neboť můj přítel a má chatu nedaleko Soběslavi.

Objektem mého výzkumu je baráčnická obec Vitoraz Soběslav v časovém rozmezí od založení této obce v roce 1929 po rok 2016. Období od roku 1989 do roku 2016 budu věnovat zvláštní pozornost. Ve své práci budu analyticky zkoumat informace získané z pramenů a literatury a porovnávat je s informacemi získanými od informátorů. Činnost baráčnické obce Soběslav budu též komparovat s činností ostatních baráčnických obcí v Jižních Čechách.

Vznik spolku baráčníků zasadím do celkového kontextu spolkového hnutí v 19. století. Tady budu čerpat z literatury, zejména od autorů Hans Peter Hye, či Eva Drašarová. Také nastíním vývoj právního základu spolkové činnosti. Při popisu struktury spolku baráčníků se pokusím rozebrat jednotlivé hmotné i nehmotné součásti z hlediska toho, co pro baráčníky symbolizují. Nejprve se krátce zamyslím nad definicí symbolu, poté se budu věnovat postupně jednotlivým konkrétním baráčnickým symbolům. Velká pozornost je věnována osobě rychtáře a symbolům rychtářské moci, nevynechám zde tedy krátká náhled do historie funkce rychtáře. Co se týče krojů, poznatky získané od *Fryšová, E.*: z publikace, *Jihočeská Blata* a Stránské Drahomíry, *Lidové kroje v Československu*, srovnám se současnější prací *Langhammerové, J., Jižní Čechy, kraj, lidé, tradice*, a poté ještě provedu vlastní výzkum

ohledně krojů používaných přímo soběslavskými baráčníky. Vlastním výzkumem zjistím, při jakých příležitostech jsou lidové kroje baráčníky, případně Soběslavskou mladou chasou, využívány.

VI. župu Boleslava Jablonského a obec baráčníků Vitoraz Soběslav zasadím do regionu Blat. Také zde ve stručnosti popíšu přírodní a hospodářské podmínky, na nichž se vyvíjel život a kultura lidí zejména v oblasti Soběslavsko - veselských Blat.

Co se týče činnosti baráčníků, zaměřím se na to, jakou roli zde hraje průvod, ať již průvod při oslavách baráčnického spolku či občůzkový při revitalizaci lidových obřadů. Problematice průvodu se věnoval kolektiv autorů hned ve dvou sbornících: Obřadní a Slavnostní průvody. V části věnované lidovým zvykům budu čerpat z literatury, zejména z publikace: *Veselé chvíle v životě lidu českého* od Čenka Zibrta a z národopisné encyklopedie *Čech, Moravy a Slezska, Lidová kultura*; co se týče současné podoby revitalizovaných lidových zvyků prezentovaných baráčníky, tady se opřu zejména o vlastní výzkum. Počátky činnosti baráčníků v devatenáctém a dvacátém století budu studovat z velké části z diplomové práce *Helebrantové I., Svěrázové hnutí a baráčníci*. Dále využiji *kroniku baráčníků*, případně internetové zdroje. Informace ohledně současné činnosti baráčníků budu získávat zejména vlastním výzkumem, tedy zúčastněným pozorováním a řízenými rozhovory; zejména u soběslavské obce. Dále porovnáím získané informace s baráčnickým zpravodajem, internetovými zdroji, případně místním tiskem. Získané poznatky doplním o působení Soběslavské chasy mladé. Poznatky o Soběslavské chase mladé budu získávat pouze z vlastního výzkumu a z kronik, zapůjčených účastníky; jedná se mi pouze o doplnění celkového obrazu následovníků či pokračovatelů baráčníků a o to, nakolik je s nimi Soběslavská chasa mladá spjata.

V druhé kapitole se budu věnovat zasazení vzniku spolku baráčníků do celkové kulturně historického kontextu. Dále v ní zhodnotím založení baráčnické obce v Soběslavi.

V třetí kapitole popíšu typické symboly a rituály baráčníků. Součástí této kapitoly bude pojednání o krojích baráčníků. Krojům tradičně věnovali vždy baráčníci značnou pozornost. Tento oddíl rozdělím na dvě části. Nejprve popíši kroje baráčnické, jednotné pro celou veleobec. Dále se budu věnovat krojům, které soběslavští baráčníci a potažmo soběslavská mladá chasa nosí při různých slavnostních příležitostech; patrně se zde jedná o tradiční či mírně upravené kroje blatské.

Ve čtvrté kapitole charakterizuji činnosti soběslavských baráčníků v komparaci zejména s ostatními baráčníky VI. župy. Jedná se zde různé oslavy, výroční zvyky a spolkovou agendu.

Tyto činnosti, jak se zdá, stávají se v poslední době převažující náplní soběslavských baráčníků. Na tomto místě bych chtěla osvětlit, co baráčníci považují za svou prioritu.

Objasním, jakým způsobem, při jakých příležitostech a které ze zvyků a obyčejů soběslavští baráčníci prezentují. Více se soustředím poté na spolek Soběslavská chasa mladá. Mladá Chasa si zasluhuje zvláštní pozornost, podle mého názoru v budoucnosti možná zcela převezme většinu činností baráčnické obce. Mladá chasa je pevně zakotvena ve stanovách baráčníků jako mezigenerační článek, měla by zajistit pokračování baráčnické myšlenky pro budoucí generace. Proč vznikla potřeba se takto generačně vyhraňovat, mi zatím není zcela jasné, nemohlo by vést takovéto rozdělování k rozkolu? Ráda bych tímto směrem zaměřila svá pozorování na konkrétním případu Mladé Chasy v Soběslavi.

V závěru provedu srovnání historických a současných činností baráčníků. Stručně zhodnotím jejich počátky a vývoj a zaměřím se na současnost a výhledy do budoucnosti mnou zkoumané baráčnické obce Vitoraz Soběslav ve srovnání s baráčnickými obcemi zejména VI. župy Boleslava Jablonského.

1.1. Kritické zhodnocení pramenů a literatury

Prameny a literatura zahrnuje jednak obecnou antropologickou, etnologickou a historickou literaturu, dále literaturu o Jižních Čechách obecně a literaturu o oblasti Blat. V neposlední řadě literaturu o baráčnících a literaturu, kterou baráčníci sami vydávají. Ve zhodnocení budu dodržovat členění v pořadí, v jakém po sobě následují jednotlivé části mé diplomové práce. Tedy na počátku se budu věnovat literatuře o spolkové činnosti, dále problematice symbolů a obecně a symbolům baráčníků konkrétně, následovat bude zhodnocení pramenů a literatury, kde opět uvedu jak zdroje obecně etnografické, tak literaturu a prameny týkající se baráčníků či baráčnický vydávané.

Spolkovou činnost ve svém příspěvku Spolky- fenomén "dlouhého" 19. století stručně a přehledně zhodnotil Hye¹. Zabývá se mimo jiné otázkou potřeby lidí sdružovat se a v hledání

Odpovědi se soustředí zejména na rovinu psychosociální.

Oproti tomu Drašarová² interpretuje poznatky čerpané zejména z archiválií, pojímá spolkový fenomén v širším historickém kontextu. Sborník Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století³ mě seznámil s činnostmi několika vybraných spolků, což mi pomohlo pohlédnout na spolek baráčníků v širších souvislostech. Nicméně konkrétně jsem ve své práci z tohoto sborníku nečerpala, pouze jsem si ujasnila některé konsekvence.⁴ Diplomovou práci Mrzeny Právo spolků v 19. a na počátku 20. století⁵ jsem využila při čerpání informací o právních podkladech, které regulovaly a regulují spolkovou činnost. Mrzena ovšem promoval na právnické fakultě a z toho se odvíjí skutečnost, že pasáže, ve kterých zabíhá do oblastí historických souvislostí, jsou velmi všeobecné a pro mou práci bezcenné. Spolek baráčníků vznikl z kolínské stolní společnosti; tento fenomén popisuje Bernhart ve svém příspěvku Stolní společnosti v Plzni v 19. a na počátku 20. století jako místo neformálního společenského života a sociálních interakcí.⁶

¹ Hye, Hans Peter, Spolky- fenomén "dlouhého" 19. století

² Drašarová Eva, Stát, spolek a spolčování, in: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze* 1, 1993, s. 152–177

³ Doc. PhDr. Jana Englová, CSc. Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století

⁴ konsekvence -důsledky

⁵ Mrzena M.: Právo spolků v 19. a na počátku 20. století, diplomová práce, Olomouc 2010

⁶ Bernhart, T.: Stolní společnosti v Plzni v 19. a na počátku 20. století jako místo neformálního společenského života a sociálních interakcí, in: *tenkrát na západě Čech, kapitoly z dějin každodennosti Plzně a Plzeňského kraje*, ZČU v Plzni, 2013, str. 141 - 174

Pro problematiku symbolů jsem prostudovala všeobecně antropologické práce Čermáka⁷ a Saussure,⁸ kteří se zabývají zejména symbolikou jazyka a dále Soukupa, V.: Dějiny sociální a kulturní antropologie,⁹ který mi poskytl pohled na význam pojmu symbol v širších souvislostech. Literatura zabývající se přímo baráčnickými symboly není žádná, v dostupných publikacích jsem vždy nacházela jen jednotlivé části. Historické konsekvence¹⁰ ohledně funkce rychtáře a rychtářského práva mi poskytla publikace od Havelkové.¹¹

Stručný nástin vývoje funkce rychtáře v Soběslavi mi poskytl Jan Lintner.¹² Poměrně ucelený přehled o historii baráčníků skýtá diplomová práce Helebrandtové¹³, která zpracovala množství archivního materiálu a poskytla mi tak cenné informace co se týče historie baráčníků a oživování lidových tradic baráčníky. Nenalezla jsem tu však dostatek podkladů pro rozbor baráčnické symboliky a rituálů. Baráčnické symboly jsem proto vyhledávala v jiných pramenech než v literatuře. Popisy některých baráčnických symbolů jako je prapor či rychtářské právo jsem získala jednak z internetových stránek baráčníků provázených obrazovými dokumenty, jednak z výpovědi baráčníků. Cenná pro mě byla spolupráce s „rychtářem“, „kronikářkou“ a „pantatínkem“ baráčnické obce v Soběslavi.

V kapitole IV. jsem se zaměřila na činnost baráčníků. Definovala jsem pojmy tradice a více se věnovala průvodu jako základnímu komunikačnímu prostředku baráčníků s veřejností. Při definici tradice jsem vycházela z publikace Krupkové¹⁴ charakterizující pojem tradice jako celku. Ve své práci se hlouběji zabývá výkladem pojmů jako je tradice, zvyk či obřad, a ty pak následně srovnává s dalšími badateli zabývající se touto problematikou. Vlastním názorem pak doplňuje a uzavírá onu oblast. Transpersonální přesah při pohledu na tyto pojmy mi pomohla získat Pavlicová¹⁵ v článku Obřad, obyčej, zvyk, rituál? Dále jsem studovala průvod jako základní součást téměř všech baráčnických činností, při níž dochází ke styku s veřejností. Přehledný popis obchůzek v lidové tradici podává sborník Obřadní obchůzky.¹⁶ Autor v něm charakterizuje různé druhy průvodů, jako jsou velikonoční, maskarní obchůzky a podobně. Metodologii a klasifikaci obchůzek se věnuje Frolcová (str. 59

⁷ Čermák, Fr.: Jazyk a jazykověda, Praha 2011

⁸ de Saussure, F.: Kurz obecné lingvistiky, Praha 2007; str. 98 a 284 - 5

⁹ Soukup, V.: Dějiny sociální a kulturní antropologie, UK, Praha 1994; str. 2009

¹⁰ konsekvence- důsledky

¹¹ Havelková, Vl.: Starodávna rychtářská práva a ferule, in: Národopisný věstník Československý ročník 07, str. 213 - 220

¹² Lintner, J.: Archiv města Soběslavi 1371-1945, Tábor 1966

¹³ Helebrandtová, I.: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

¹⁴ Krupková, J.: Tradice v etnografii, UK 1989

¹⁵ Pavlicová, M. Obřad, obyčej, zvyk, rituál? In. Etnokulturní tradice v současné společnosti, Tancrová ed., Etnologický ústav AV Brno, str. 23 - 25 .

¹⁶ Frolec V., Obřadní obchůzky, Uherské hradiště 1988

- 75) a Navrátilová (str. 217-222). Ve sborníku Slavnostní průvody¹⁷ jsem našla několik statí rozebírajících pochůzky či průvody ať již související s lidovými obřady či spolkovou činností pohledem ze širšího rámce, rozebírajícím průvod jako sociální rituál. Zejména se jedná o Jakubíkovou (str. 17 - 22), Tarcalovou (str. 45 - 54), Navrátilovou (str. 57 - 58), Beneše (str. 160 - 163), Večerkovou (str. 166 - 167) a další. Přehledný rozbor problematiky průvodu poskytuje zejména Jakubíková ve své stati Průvod jako etnologický problém. Zabývá se sémantických využitím prostoru v průvodu, genezí, formální a obsahovou analýzou, funkcí a typologií. Průvod rozděluje do čtyř typů – cyklus přírody, člověka, náboženský život a společenský život. Podobně je dělí také Navrátilová (Obřadní obchůzky): výroční cykly, přelomy rodinného života, významné společenské události. Navrátilová vynechává zcela oblast náboženského života, možná se domnívá, že tato oblast patří mezi výroční cykly, ale to je jen můj úsudek. Frolcová ve své stati Pokus o klasifikaci folkloru obřadních obchůzek (Obřadní obchůzky) rozebírá podobně jako Jakubíková kontrastní formy vyjadřování při průvodech (mlčení a hluk, smích a pláč). Jakubíková jde však dále a věnuje se i opozicím ve využití prostoru – nahoře- dole; centrum – periferie apod.

Co se týče lidové kultury, bohatý informační materiál, popisující v rámci možností co nejpresněji jednotlivé výroční obřady na území našeho státu, mi poskytla publikace Čenka Zíbrta, Veselé chvíle v životě lidu českého.¹⁸ Mnohé z těchto zvyků jsou zde zasazené i do celoevropského kontextu. Autor sám pochází z Jižních Čech, studoval v Písku, kde i maturoval, než se vydal do Prahy a odtud dále. Jeho osobní postřehy jsou pro mě cenným přínosem. Často sahá po příkladech z oblasti Blat. Čeněk Zíbrt se hojně angažoval při poskytování “návodů” různým spolkům a národopisným organizacím v časopise Český lid na počátku 20. století. Získané informace jsem doplnila z encyklopedie Lidová kultura.¹⁹

Co se týče literatury konkrétně ze sledované oblasti, Blaty se na počátku minulého století přehledně zabývala a vše pečlivě zaznamenala místní učitelka a ředitelka školy, Emilie Fryšová. Tato regionální badatelka má značnou zásluhu na zachování velkého množství materiálu o životě českého lidu zejména v blatském i kozáckém regionu.²⁰ Její práce je pro mě hodnotná i proto, že umožňuje pochopit dobové myšlení, v němž se zrodilo mnou sledované hnutí soběslavských baráčníků. Slabinou této publikace je snad naprostý nedostatek zasazení místních zvyků do širšího kontextu Čech a Moravy, takže se stává, že některé pojmy

¹⁷ Frolcová V., Slavnostní průvody, Uherské hradiště, 1994

¹⁸ Zíbrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006

¹⁹ Brouček, S. a Jeřábek, R. Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007

²⁰ Fryšová, E.: Jihočeská Blata, Praha 1913

vydávané za čistě blatské můžeme nalézt i v mnoha jiných oblastech v prakticky nezměněné podobě.

Fryšovou vhodně doplňuje, rozšiřuje a upřesňuje Jiřina Langhammerová. Její publikace o Jižních Čechách²¹, provázená bohatou a kvalitní fotodokumentací, je pro mě zajímavá také tím, že přináší osobní svědectví o provádění některých výročních zvyků v současných jihočeských vesnicích. Dalším autorem a místním badatelem, jehož práci považuji za důležité znát, je Petr Lintner. Učitel a soběslavský rodák navazuje na dílo svého dědečka a pradědečka, soběslavského kronikáře. Celkový obraz o Soběslavi a okolí tento autor podává ve v třídlínné publikaci, Pohledy soběslavské.²² Lintnerovi se podařilo shromáždit a utřídit velké množství informací nasbíraných nejen po knihovnách a archivech, ale najdeme zde i zajímavé vzpomínky pamětníků i autorovy vlastní. Z jeho třídlínného díla jsem čerpala zejména informace vlastivědného typu, abych mohla popsat přírodní a hospodářské podmínky blatského regionu. Ve svém dalším díle se Petr Lintner zmiňuje, i když velice krátce a povšechně²³, o Soběslavské chasé mladé a baráčnickém spolku Vitoraz.²⁴ Tato nepatrná zmínka není pro mou diplomovou práci uchopitelná. Škoda, že není dosud dostupná další publikace Lintnera - Spolkové soběslavští, 2. díl, kde se věnuje baráčníkům podstatně více.

Činnost konkrétní obce baráčníků Vitoraz Soběslav v letech 1929 – 1959 jsem čerpala z Pamětní knihy, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, která začala být psána v roce 1935, události let 1929 – 1935 jsou tedy psány retrospektivně. V letech 1935 – 1948 je kronika psána poměrně obsáhle, ale místo činnosti baráčníků je zde popsána spíše současná politická situace země. Léta 1948 – 1954 obsahují pouze stručný výčet činností v bodech. Od roku 1954 do roku 1959 je v kronice věnováno hodně místa činnosti baráčnickému folklornímu souboru. Kronika je provázena několika ilustracemi zachycujícími rozjásanou krojovanou mládež, v jednom případě nečekaně docela pěkně vyvedeného vodníka. V závěru kroniky se nachází několik blíže neurčených fotek průvodu s ženami v krojích a mažoretkami. Tato kronika byla mým jediným pramenem pro činnost baráčníků v Soběslavi v daném časovém období. Poskytla mi základní informace a přehled o jednotlivých akcích, nemohu však pouze z tohoto zdroje posoudit jejich rozsah a způsob jejich provedení.

²¹ Langhammerová, J: Jižní Čechy, kraj, lidé, tradice, 2011

²² Lintner, P., Pohledy Soběslavské I. díl, město Soběslav 2009, 248 stran

Pohledy Soběslavské II. díl, město Soběslav 2010, 252 stran

Pohledy Soběslavské III. díl, město Soběslav 2013, 336 stran

²³ povšechně- všeobecně

²⁴ Lintner P., Spolky soběslavské, město Soběslav 2014, 192 stran

Co se týče činnosti baráčníků po roce 1989, není tato činnost zatím nikde zhodnocena. Soběslavská baráčnice a kronikářka mi na požádání posílala opisy kroniky, kterou píše, ale nesdělila mi, zda byla psána a kam se poděla kronika z let 1959 – 1989. Kromě těchto informací jsem při sběru dat vycházela z periodik vydávaných baráčníky, ze zpráv v regionálním tisku a z vlastního výzkumu. Činnost baráčníků odráží měsíčník Český Baráčník, který otiskuje kromě zpráv z obcí, dodávaných obvykle místními “syndičkami,” také rozsahem nevelké “národopisné sloupky”, kde se věnuje popisu, původu a významu lidových zvyků. Dále zejména pro oblast jižních Čech je tu dá se říci obsahově i vzhledově výraznější zpravodaj Jihočeský baráčník, který informuje o zprávách z událostí jihočeských baráčnických obcí a žup a obsahuje také na konci “kalendář,” kde jsou uváděny události nadcházející. Baráčnické slavnosti jsou obvykle mohutné a nepřehlédnutelné a také díky účasti starosty, místostarosty či jiného zástupce místní samosprávy neuniknou pozornosti tisku. Mohu tedy čerpat i z regionálních deníků a často objevím na internetu i video dokumentaci, kterou pak můžu srovnat se získanými informacemi z tisku a od respondentů z řad baráčníků a nebaráčníků.

2. Baráčníci jako součást spolkového hnutí

2.1. Počátky spolkového hnutí

Spolkové hnutí se objevilo jako nový fenomén emancipace občanské společnosti počátkem 19. století, aby se jako jeden z podstatných nástrojů rozbití stavovské společnosti stalo nezanedbatelnou silou dějinného vývoje. Stát zpracovával tuto novou oblast postupně a reagoval místy bouřlivě, povolení se střídala se zákazy, aby nakonec bylo právo spolčovací plně integrováno do života moderní společnosti.²⁵

Spolek je obecně definován jako dobrovolné seskupení osob, které se sdružily za účelem dosažení přesně stanoveného a vyměřeného cíle.²⁶ Toto označení je samozřejmě možné aplikovat i na některá starší sdružení, jako jsou cechy, bratrstva, za spolky jsou však považována až společenství vzniklá v devatenáctém století a ošetřená spolkovými a petičními zákony. Stanovené cíle spolků se samozřejmě postupem času jemně pozměňovaly podle změny skladby jejich členstva a v neposlední řadě také v reakci na celkovou společenskou situaci. Tuto skutečnost si později ukážeme i na průběhu vývoje baráčníků. Mnohé spolky podléhaly zejména v roce 1848 a i v 60 letech 19. století vlně nacionalismu.²⁷ Se zvyšující se emancipací českého národa se tak lidová shromáždění stávala dějištěm bouřlivých politických diskuzí, někdy samovolně, ale postupem času stále častěji vyvolaných a řízeným za dosažením určitého politického cíle.

Shromažďování obyvatel bez kontroly státní moci budilo obezřetnost státních orgánů od počátku. Například již v průběhu 18. století stát sledoval a snažil se omezovat tajná sdružení, zejména měl spadeno na svobodné zednáře.²⁸ Státní úředníci museli podepisovat klauzuli o tom, že nejsou členem žádné tajné organizace, až do roku 1848. Na druhé straně spolky, které stát shledal prospěšnými, jako například čtenářské, vzdělávací či spolky hospodářské

²⁵Hye, Hans Peter, Spolky- fenomén „dlouhého“ 19. století, in Německý spolkový život v Čechách 1848-1938, sborník, Ústí nad Labem, 1994. str. 12 -13

²⁶ Hye, Hans Peter, Spolky- fenomén „dlouhého“ 19. století, in Německý spolkový život v Čechách 1848-1938, sborník, Ústí nad Labem, 1994. str. 12 -13

²⁷ Nacionalismus - v širším smyslu ... je hodnotově neutrální pojem pro společenské tendence, hnutí a ideologie prosazující vytváření a vnitřní integraci národů, jejich vymezení vůči jiným národům, jejich politické uplatnění v národním státě a povýšení národních ideálů nad všechny ostatní hodnoty; v užším smyslu (převažujícím v českém prostředí označení negativních deformací národního vědomí, myšlení a jednání, netolerance a nepřátelství k jiným národům.

Brouček, S. a Jeřábek, R Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007, s. 590

²⁸Drašarová, Eva: Stát, spolek a spolčování, in: Paginae historiae, sborník Státního ústředního archivu v Praze 1. 1993, s. 152

reflektují potřeby rozvoje nově vznikajícího svobodného podnikání. Tyto spolky byly státem, s jistou obezřetností, podporovány. Účast ve spolcích byla vždy záležitostí prestižní.²⁹ Výsadní postavení zde měli muži, kteří zde zažívali pocit sounáležitosti a také určité rovnosti s mnoha významnými členy společnosti.

Díky rozvoji dopravy a tisku se informace šířily rychleji a setkávání lidí z různých končin přestávalo být takovou překážkou, což usnadňovalo vytváření nadregionálních seskupení. Spolky v období okolo revolučního roku 1848 a pak zejména na přelomu 19./20. století se ve víru událostí logicky politizovaly a stávaly se líhní členů budoucích politických stran. Tady právě brávaly původní jasně definované cíle spolků poněkud zasvě; silné osobnosti, které na sebe strhávaly pozornost, dokázaly nadchnout ostatní k záměrům zcela novým.

Do roku 1867 však spolky nemohly proklamovat své politické cíle zcela otevřeně, neboť politické spolky nebyly povoleny. Mnohé kulturní instituce se však různými cestami snažily rozšiřovat národní uvědomění, lobovat za své oblíbence, pokud možno nenápadně agitovat pro své kandidáty ve volbách a tak dále.

Okrojovaná ústava z roku 1848 zaručila petiční právo a právo zakládat spolky; také byl zrušen pro státní zaměstnance zákaz účasti v tajných spolcích.³⁰ Spolky ovšem nesměly vyvíjet protistátní činnost, jinak mohly být členové postihováni příslušnými tresty.

Pro založení nového nepolitického spolku nevýrobní sféry nebylo potřeba čekat na souhlas státních úředníků; mohly pouze ohlásit svůj vznik a dodat stanovy. Následovalo přitažení uzdy v letech padesátých (Silvestrovské patenty v roce 1851), ale prudká vlna vývoje se už nedala zastavit. Po pádu Bachova absolutismu bylo v roce 1967 na mnoho let uzákoněno právo petiční i spolčovací; tento zákon byl dokonce převzat i do ústavy nově vzniklého Československa. V současnosti jsou spolky regulovány § 2 zákona č. 83/1990 Sb., sdružování občanů; dále sem spadají i např. společnosti, svazy, hnutí, kluby.³¹

Přelom 19/20. století překypoval mohutným bujením nově vznikajících spolků. V roce 1880 působilo na území Čech 5546 spolků, 1980 už byl počet více než dvojnásobný – 11448 spolků o deset let později se počet rovněž téměř zdvojnásobil na číslo 19 916.³² Spolky, které vykazovaly značnou autonomii na státní moci, se staly významným činitelem, s

²⁹Benešová Pavlína. Měšťanská beseda v Příbrami, s. 107, in Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století, Ústí nad Labem, 2005

³⁰Drašarová, tamtéž

³¹Mrzena, Martin: Právo spolků v 19. a na počátku 20. století, Diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2010

³²Hye, Hans Peter, Spolky- fenomén“ dlouhého“; 19. století, in Německý spolkový život v Čechách 1848-1938, sborník, Ústí nad Labem, 1994. str. 12 -13

nímž bylo nutno počítat. Nicméně konkrétní význam jednotlivých spolků se s jejich zvyšujícím počtem poněkud rozdrobil.

Z nejvýznamnějších spolků vzniklých v letech šedesátých bych zde alespoň krátce zmínila tělovýchovný spolek Sokol, pěvecký spolek Hlahol a Uměleckou besedu.

Spolek Sokol vznikl roku 1861, přesněji 17. prosince byl podán na pražské policejní ředitelství návrh stanov nové Tělocvičné jednoty.³³

Od počátku byl spojen s výraznými osobnostmi nejen sportovního, ale i kulturního života - např. Josef Mánes, Jan Neruda, či Karolína Světlá³⁴. Sokol pochází od učitele Emanuela Tonnera. Všichni členové spolku si navzájem tykali a oslovovali se „bratře/sestro“. Kroj a prapor členů navrhl Josef Mánes. Spolek má i vlastní pozdrav „nazdar!“ navržený Josefem Barákem. Nicméně nejvýraznější osobností spojenou se spolkem Sokol je Miroslav Tyrš. Ten vytvořil základy českého tělocvičného názvosloví, sokolského tělocviku a sokolské zásady: sílu a mužnost; činnost a vytrvalost; lásku k volnosti a vlasti; dobrovolnou práci a kázeň; vzájemný bratrský vztah mezi členy. Spolek má svůj systém správy rozdělený do žup a jednot.³⁵

Spolky pěvecké patřily od počátku k oblíbeným a hojně zakládaným. Pěvecký spolek nejzvučnějšího jména je bezesporu pražský spolek Hlahol. Jako mnohé další spolky, byl původně pouze mužskou záležitostí, o ženský prvek byl rozšířen až později. Zakladatelem byl Jan Ludevít Lukes (vlastním povoláním pivovarský sládek), jenž ustanovil sbor sto dvaceti mužů. Prvním veřejným vystoupením byl pohřeb Václava Hanky roku 1861. Josef Mánes vytvořil pro Hlahol podobu jeho spolkového praporu s heslem „*Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti!*“. Význam spolku byl kromě pěvecké činnosti i podpora českých hudebních skladatelů. Hlahol dosáhl značného vzhlasu a v 19. století se účastnil všech významných společenských akcí. Mezi jeho čestné členy patřili všichni významní čeští skladatelé své doby - například Bedřich Smetana, J. B. Foerster a Leoš Janáček. V současnosti spolek ještě funguje, ale už spíše jen tak přežívá.

³³ Mrzena, Martin: Právo spolků v 19. a na počátku 20. století, Diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2010

³⁴ Karolína Světlá - byla zakládající členkou Tělocvičného spolku paní a dívek pražských (1869), což byl z právního hlediska zcela samostatný spolek. Se Sokolem byl spjatý rodinnými a osobními vazbami. Ženy také cvičily v pronajaté tělocvičně Sokola. Sokol sám byl zpočátku čistě mužskou organizací.

³⁵ Mrzena, Martin: Právo spolků v 19. a na počátku 20. století, Diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2010

2.2. Vznik obce baráčníků

Nyní bych se zaměřila na nikoliv nejpočetnější, ale pro mě nejzajímavější spolek baráčníků.

Baráčníci vznikli v letech sedmdesátých, pro které bylo typické besedování občanů již ne na velkých shromážděních, ale spíše v malých takzvaných stolních společnostech. Odtud vzešli i baráčníci. Baráčníci sami uvádějí tři hlavní důvody, proč si zvolili pro svůj spolek právě tento název: podle nich se jednalo o slovo ryze české.³⁶ Ve svých interpretacích se dopouští chybné charakteristiky, neboť v Etymologickém slovníku jazyka českého slovo „*barák* *skrze* *fr. Ze špan. Barraca*= *zatímní bouda, zvl. vojenská, barabizna (lid, expr.), p. barak, něm. Barracke.....Dnes lid. Označení domu vůbec.*“³⁷

Jedním z dalších důvodů je, že z malých baráček vzešli naši národní buditelé; baráčky vzbuzují dojem spořádaného venkova, kde je vše čisté a nezkažené a kde, na rozdíl od pogermánštěného městského prostředí, český duch i v těžkých podmínkách přežíval a rozvíjel se.³⁸ Tato myšlenka odpovídala zcela duchu doby, vždyť „*Jestliže je národ založen na jazyce a jestliže je venkovský lid uchovatelem tohoto jazyka, pak je nutno pečovat o povznesení tohoto lidu ...*“³⁹. Opět se zde ve svém vysvětlení baráčníci rozcházejí tentokrát s dobou svého vzniku 1873 a zrozením myšlenky osvícenství.

Hostinec U Šlejtrů označován též “baráček,” se stal symbolem českého baráčnictva. Záhy byl přetvořen v obrázek idylické české chaloupky obklopené přírodou. Tady je asi také ta rezonance s dobovým cítěním. Vždyť národopisná expozice Česká chalupa na Zemské Jubilejní výstavě měla velký ohlas „*Každý českou chalupu hledá, každý ji chce vidět, každý se chce pokochat pohledem na kus toho českého venkova. Jest to místo blízké srdci českému.*“⁴⁰ Vznik obce baráčnické spadá právě do této dekády, “*kdy se česká chalupa stávala novým národním symbolem*”.⁴¹

První baráčnický spolek byl původně tak trochu recesí. Otcové baráčnické myšlenky byli původními členy šermířského spolku Zábój, jednalo se o hudebníka Viléma Jindřicha Janka, Pavla Fischera a Václava Veletovského.⁴² O hostinci bych se zmínila trochu

³⁶ viz. příloha č. 1 Stanovy spolku, str.79-84

³⁷ Holub, J., Kopečný, F.: Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1952

³⁸ <http://www.baracnici.qsh.cz/>, dostupné online dne 25. 6. 2016

³⁹ Hroch, Miroslav: Na prahu národní existence, str. 255-256

⁴⁰ Mýtus českého národa, Pargač, Brouček, str. 39 Je to v kapitole Jubilejní výstava a přípravy Národopisné výstavy.

⁴¹ tamtéž str. 40

⁴² Gošová, Tereza, Počátky prvního spolku baráčníků v Kolíně, Praha 2013(seminární práce z vlastního terénního výzkumu uskutečněného 22. 6. 2013 (audionahrávka ze 140. výročí založení prvního baráčnického spolku v Kolíně)

podrobněji. Sídlil v domku č. p. 15, který stával na kouřimském předměstí a byl postaven začátkem 19. století na místě dnešní nové zástavby.

Nesl jméno svého majitele U Šleitrů, ale lidově se mu říkalo „baráček“. Vděční štamgaští tedy zvětšili název svého oblíbeného hostince a další pokolení, rozvíjející bohulibou myšlenku, mu dodala punc důstojnosti a obřadnosti.⁴³

Myšlenka založit „baráčníky“ vešla ve skutek roku 1869. Zpočátku se jednalo o čistě mužskou záležitost. Počet členů se postupně rozšiřoval o další kolínské starousedlíky; pořádali zejména zábavné večery, kde hrála baráčnická kapela lidové písně. Zároveň se zde vybíraly peníze určené na dobročinné účely. Společná setkání však zjevně nebyla jen o zpěvu, neboť se zde připravila a rozvinula nosná myšlenka nového vlasteneckého spolku a tak vznikla 7. listopadu 1873 nepolitická Svobodná obec baráčníků. Program byl tvořen postupem času, od začátku se dbalo na funkci zábavnou a dobročinnou, co se týče vlastenectví, rozhodli se podporovat zejména české školství. Zaměření na lidovou kulturu se objevilo až později.⁴⁴ Ženy se počaly zapojovat do činnosti baráčníků až od roku 1908; nejprve se jednalo pouze manželky či příbuzné členů spolku, později přistupovaly i jako samostatné členky.⁴⁵

Osmdesátá léta byla pro baráčníky významná hned ze dvou důvodů. Za prvé došlo v roce 1880 k opuštění kultovního „baráčku“ a stěhování se do Zámecké restaurace, v níž se navázalo na tradiční přátelská setkávání baráčníků. Původní „baráček“ byl zbourán a na jeho místě byly zapuštěny základy patrového stavení tzv. hostince U Karla IV. Zmíněná budova se tyčí v ulici Politických vězňů dodnes.

Další zlomovou událostí bylo expandování baráčníků za hranice Kolína. Baráčníci nezanikli se svým „baráčkem“, ale jejich myšlenky se rozhodli uchopit a rozšířit větší a významnější osobnosti tehdejší české společnosti. Zakladatelé baráčníků a jejich první vůdčí osobnosti byli muzikanti a divadelní ochotníci; patrně měli dost šarmu na to, aby okouzlili a získali i Prahu. V roce 1882 vzniká Obec Baráčníků v hostinci U zlaté koruny na Hradčanech-Pohořelci.⁴⁶ Záhy se objevily další - baráčníci z bubenečského hostince Na seníku a v roce 1885 na Starém městě pražském v hostinci U zlatého prstenu, který se nacházel v Týnské

⁴³ Gošová, Tereza, Počátky prvního spolku baráčníků v Kolíně, Praha 2013 (seminární práce z vlastního terénního výzkumu uskutečněného 22. 6. 2013 (audionahrávka ze 140. výročí založení prvního baráčnického spolku v Kolíně)

⁴⁴ Zájem baráčníků o lidovou kulturu se objevil až později, velký podíl na tom měla Národopisná výstava československá, která znamenala zlom. Obecný zájem o národopisné realie, už v přípravném období před výstavou zřejmě baráčníky oslovil a přispěl k jejich orientaci na lidovou kulturu (kterou chápou jako národní) Brouček S., Pargač, J., Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá, Praha 1996

⁴⁵ Helebrantová, Ivana: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

⁴⁶ Gošová, Tereza, Počátky prvního spolku baráčníků v Kolíně, Praha 2013 (seminární práce z vlastního terénního výzkumu uskutečněného 22. 6. 2013)

ulici. Dalšími líhněmi baráčníků se stala města v okolí Prahy např. Kladno, Mladá a Stará Boleslav a Benešov.

V roce 1895 došlo v životě baráčníků k dalším dvěma zásadním událostem. První z nich bylo schválení stanov a druhou možnost prezentovat se na Národopisné výstavě československé v Praze.

Stanovy vlastenecko-dobročinného spolku Svobodná obec baráčníků v Kolíně byly schváleny dne 26. srpna 1895 v Praze. V prvním článku stanov nebolí regulí je zde stanoven hlavní účel činnosti baráčníků, a to „Ústřední Matici Školskou“⁴⁷ a mimoto i jiné podniky obecně prospěšné a to národní a dobročinné podporovati; dalším pak účelem má být pěstování vzájemnosti, šlechtění ducha a mravů“⁴⁸ Tedy vidíme, že podporování a prezentace lidových zvyků vyplynulo a vykrystalizovalo z podstaty věci až později. Účast na Národopisné výstavě zřejmě tento směr urychlila - prezentace si vyžadovala konkrétní a divácky atraktivní objekt; a posléze se chopili velení pražští intelektuálové.

Ve třetím článku se hovoří o prostředcích k dosažení stanovených cílů: jsou zde zmíněny pravidelné schůze „*ve kterých bude prováděna zušlechťující zábava, hudební a zpěvní čísla, výstupy, přednášky a jiné rozhovory*“;⁴⁹ dále pak „*veřejné velké zábavní večery, taneční zábavy, pouti, divadelní představení, muziky, posvícení; výlety.....*“⁵⁰ Článek čtvrtý definuje povinnosti členů spolku; kromě placení poplatků a uposlechnutí rozhodnutí konšelstva se zde zdůrazňuje: „*aby jako pokojný a počestný soused v obci se choval vejtržky nepáchaje.*“⁵¹ Za to náležela jim ovšem i práva: právo hlasovací, právo nahlédnouti do listin spolku apod; a v neposlední řadě také: „*kdyby pak ze sousedů neb podruhů některý z vůle Boží život vezdejší dokonal, budiž jemu příslušná poslední čest od spolku vzdána.*“⁵²

Další články se věnují obvyklé spolkové agendě. Pozornost poutá tvrdošíjné lpění na označení svých funkcionářů důsledně podle toho, jak se domnívali, že byla řízena česká vesnice (či městečko) doby pobělohorské. I jazyk je úmyslně archaizující. O tomto podrobněji v následující kapitole.⁵³

⁴⁷ (Na podporu německého národního školství na jazykové hranici vznikl ve Vídni v roce 1880 *Deutscher Schulverein*, kterému na české straně odpovídala *Ústřední Matice školská*. Obě organizace se zasloužily o osvětu a financování škol, přesto se ale jednalo o spolky nacionální a národnostně mezi sebou soupeřily)

⁴⁸ stanovy kolínské obce baráčníků, dostupné online dne 28. 6. 2016 na <http://www.baracnici.qsh.cz/stanovy.aspx>

⁴⁹ stanovy kolínské obce baráčníků, dostupné online dne 28. 6. 2016 na <http://www.baracnici.qsh.cz/stanovy.aspx>

⁵⁰ tamtéž

⁵¹ tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Kapitola III. – Baráčnické symboly s. 30-48

Současné stanovy (regule) byly vzaty ministerstvem vnitra ČR, úsekem sdružování na vědomí dne 11. června 1990⁵⁴ Vidíme, že došlo rozšíření článku číslo dvě, kde již nacházíme folklorismus pevně zakotven mezi hlavními úkoly baráčníků: „*Pěstovat vhodné staročeské zvyky a obyčeje, udržovat a rozšiřovat národní kroje a folklor jako takový.*”⁵⁵

Tento směr byl zřejmě určen zejména důsledkem účast baráčníků na významné události roku 1895, Národopisnou výstavou československou. Expozice baráčníků - Baráčnická rychta - se stala jednou z dominant celé výstavy. Za návrhem tohoto honosného objektu stál Jan Koula. Původně měla být rychta menší, skromná, nízkopodlažní, ale nakonec byl postaven objekt patrový. Hostinec v přízemí se stal jistě jednou z nejoblíbenějších částí výstavy. Baráčníci zde prezentovali zdaleka nejen doklady o své činnosti a historii, ale značná pozornost byla věnována i lidovým zvykům. Bylo to společná akce téměř všech třiceti dvou stávajících obcí. Baráčníci se pod vedením pražských profesionálů předvedli v nejlepším světle a vzbudili pozitivní ohlas. Značný úspěch Baráčnické rychty přinesl baráčníkům hojné ovoce. Na výstavě získali mnohé zkušenosti, inspirovali se i, co se týče krojů či svérázových prvků, v oblékání. Jistě jim nevadila kritika, kterou otiskly Národní listy 21. května 1895: *“Doufali jsme, že budou zpopularizovány pravé kroje národní a že učiní se konečně přítrž nevkusným těm oděvům, do nichž se naše děvčata na různých těch národních posvíceních, dožínkách atd. oblékala v domnění, že mají věrně provedené kroje národní. Ani zdaleka nás nenapadlo, že by se kroje takové, falešné a nevkusné, mohly dostat až na výstavu národopisnou...”*⁵⁶ Mnohá taková kritika padala totiž i na baráčnický způsob zacházení s lidovou kulturou.⁵⁷ Baráčníci dnes pilně dohlíží na přesnost výšivek a provedení svého spolkového kroje “svérázu”; taktéž nabádají své členy, aby v případě lidových krojů pravost konzultovali s odborníky nebo alespoň s odbornými publikacemi. Dohlížet na pravost krojů má na starosti “panímaminka”; ovšem zajisté stejně zůstávají preciznímu přístupu odborníka mnoho dlužni. Možná právě v reakci na to, že dříve byla baráčníkům vytýkána nízká úroveň profesionality a vůbec příliš mnoho recese, pijáctví a nevázanosti⁵⁸; baráčníci v průběhu času zvažněli a snaží se tyto nedostatky napravovat. Co se týče odborné stránky, toto je ponecháno zcela na zodpovědnosti určených členů, o snaze o centrální organizování či alespoň nabádání ke konzultacím s odborníky ve spolkovém tisku jsem nenalezla ani zmínku.

⁵⁴ pod č.j.: VSP/1-1 187/90-R IČO: 00443654 a to následně se změnou 7. 4. 1992.

⁵⁵ Regule (stanovy) českého Baráčnictva, Ministerstva vnitra, Praha 1992

⁵⁶ Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895; Brouček S., Pargač, J., Praha 1996, s. 59

⁵⁷ Helebrantová, Ivana: Svérázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

⁵⁸ tamtéž

Stále se však pohybují ve svém světě, kde si pravidla a přísná nařízení pozměňují a interpretují po svém a baví se tím.

K větší profesionalitě je tlačili také přední čeští národopisci, zejména Čeněk Zíbrt. Dále se ukázala prospěšnost koordinace a spolupráce jednotlivých obcí a vznikla zde myšlenka potřeby sjednocení a jednotného vedení. Nicméně to nebylo tak snadné. Už v průběhu výstavy zájem některých obcí na společném díle ochaboval a k dohodě nakonec došlo až později díky cílevědomé snaze budoucích představených Veleobce.

Činnost Veleobce byla zahájena 19. března 1897: „*Při prvních volbách konaných 25. 4. 1897 byli do konšelstva zvoleni: Petr Guth, městský úředník obce smíchovské, dále Eman Beneš z Malé Strany, Franta Černý z Vršovic, Josef Javůrek z Košíř, Josef Mádl z Nového Města a Jan Skřivan z Malé Strany. Třebaže osobní zájmy jednotlivých obcí způsobily, že se po Veleobec nesdružily všechny, vytvoření jednotného ústředí nadále určovalo směr baráčnické práce.*“⁵⁹

Petr Vavřinec Guth se za svého působení jako rychtář Veleobce obrovsky zasloužil o širší zaměření baráčnictva na národopisnou tematiku, zejména ve spolupráci s výše zmíněným Čeněkem Zíbrtem. Přestože jeho snahy nebyly naplněny za jeho života ani z poloviny, vytyčil baráčníkům nový konkrétní cíl.

Ve spolupráci s Čeněkem Zíbrtem zařídil pro baráčníky odebrání Českého lidu, kde byly například vydávány přímo návody k pořádání lidových slavností. Většina obcí se však držela dále svých obvyklých snazších a osvědčených postupů, nicméně inscenace stylizovaných zvyků a obyčejů se během 20. a 30. let 20. století rozvinuly poměrně hojně: „*Při zahradních slavnostech byly - často jako půlnoční scény - hrány ukázky z minulého života, jako: přijímání za souseda do obce, rekrutýrka, Ojediněle byly zařazovány i drobné lidové zvyky podle popisu v Českém lidu, třeba “sekání vajec” a jiné velikonoční hry*”⁶⁰

Baráčníci úspěšně přežili obě světové války i pozdější změny režimů. Nicméně omezení, jimž museli čelit, zbrzdila jejich rozvoj. Nemá cenu se domýšlet, jak by se vyvíjel osud baráčnictva za jiných podmínek. Po roce 1948 nebylo baráčnické hnutí zařazeno do Národní fronty a nedostávalo žádné příspěvky na činnost, většina majetku obcí byla zabavena. Museli také zrušit svou stěžejní zásadu o nepolitičnosti a změnit tím významný bod ve stanovách spolku. A nejen ten jeden. Také “baráčnická pětiletka” byla poměrně úspěšným pokusem o zapojení baráčníků do budování socialistické vlasti. Baráčníci čile chodili na brigády, sbírali

⁵⁹ Helebrantová, Ivana: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

⁶⁰ Helebrantová, Ivana: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

papír a podávali hlášení o své činnosti. V některých obdobích byla tato politicko-výchovná činnost dokonce jejich jedinou náplní. Většinou ale stále přispívali ke zpestření různých místních slavností či zábav. Také účast v Prvomájovém průvodu nutno hodnotit kladně, neboť zde docházelo k širší prezentaci baráčnických krojů. Nicméně soběslavští baráčníci zažívali právě v padesátých letech velmi plodné období, možná své nejúspěšnější.⁶¹ Jednalo se zejména o prezentaci se široké veřejnosti.

⁶¹ Kapitola č. 4 , Činnost soběslavských baráčníků s. 69-71, Folklórní soubory baráčnických obcí

2.3 Jižní Čechy a počátky soběslavských baráčníků

V Jihočeském kraji vznikla první baráčnická obce až v roce 1896. Byla to českobudějovická obec Vitoraz a posléze Mezimostí. Baráčníci zde zaznamenali poměrně záhy obrovský úspěch v roce 1899 s *“originální staročeskou fidlovačkou”*⁶²⁶³. Na tento úspěch se nepodařilo navázat a zájem obyvatel v dalších letech upadal, takže dokonce po první světové válce zanikla a byla obnovena až po zásahu Veleobce. Těžiště zájmu jihočeských baráčnických obcí se přesouvalo k menšinové práci, a to zejména podpoře českého školství na Vitorazsku⁶⁴. Baráčníci vykonali na tomto poli spoustu záslužné práce. Na rozdíl od folkloristické činnosti, kde jim bývalo mnohé vytýkáno, tady si vysloužili neoddiskutovatelný respekt veřejnosti.

Vitorazsko⁶⁵ je území rozdělené hranicí na část západní, patřící České republice, a větší část východní, náležící Rakousku. Západní část byla po mnoha peripetiích přidělena republice Československé 31. července 1920. Byla to ovšem oblast silně poněmčená. *„Právě tuto oblast si vzali Baráčníci pod svojí ochranou a podporovali jí finančně, aby pomohli odstranit rány na hmotných a kulturních statcích této krajiny.”*⁶⁶

*Po dlouhá léta byly připravovány vánoční nadílky pro děti, které obsahovaly šat, obuv, jídlo i jiné cenné dárky. Byl poslán příspěvek Českým Velenicím na odkoupení jejich Českého domu /Besedy/ z rukou Němců, vybavovaly se školy, loutková a ochotnická divadla. Pěstovala se ve vitorazských dětech láska k nové vlasti.”*⁶⁷

Obce zapojené do projektu podpory Vitorazska nesou dodnes název Vitoraz ve svém pojmenování. Nutno podotknout, že se nejedná pouze o obce jihočeské; do projektu se zapojovali baráčníci z celé Československé republiky. Vitoraz je český název pro rakouské město Weitra, což bylo bývalé centrum Vitorazska. V současnosti jsou centry Vitorazska České Velenice v Čechách a v Rakousku Gmund.

⁶² Helebrantová, Ivana: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

⁶³ Staročeská fidlovačka - městská řemeslnická slavnost

⁶⁴ Vitorazsko - bylo osídleno slovanskými kmeny už od 6. století a ovládali je Slavníkovci. Od jedenáctého století se zde začínají usazovat germánské kmeny z území dnešního Rakouska, a tak nakonec bylo Vitorazsko rozděleno už tenkrát podobně, jako je dnes. Zceleno bylo na dlouhá léta opět od roku 1526 pod správou Habsburků. 16. 7. 1920 podle 27. článku Saint-germánské smlouvy opět Rakousko podstoupilo část Vitorazska Čechům a toto uspořádání bylo potvrzeno i po 2. světové válce, kdy došlo k odsunu Němců z této oblasti

⁶⁵ mapa Vitorazska: viz příloha č.2, s. 86

⁶⁶ (jedná se tedy o dobu od roku 1920 do roku 1938)

⁶⁷ <https://sites.google.com/site/baracniciradomysl/kroje>, dostupné online 28. 6. 2016

U zrodu baráčnické obce Vitoraz Soběslav stáli v roce 1929 baráčníci z Mezimostí (dnešní část Veselí nad Lužnicí). Kronika soběslavských baráčníků pak událost zaznamenala těmito slovy:

*„Rychtář obce baráčníků z Mezimostí Selement vyložil krátce význam a poslání obcí baráčníků "Vitoraz" a občan téže obce Blažiček pak promluvil o výhodách ze vzájemně podpůrného fondu pohřebního... z deseti přítomných osm pochopilo slova poselství.“*⁶⁸

Zajímavé je, že ze všech možných významů a poslání baráčnictva je zde zmíněn pouze pohřební fond; nicméně spolky se často staraly o zajištění posledních věcí svých členů a náležitou pompou a důstojností a zjevně tento fakt byl pro mnohé potenciální členy skutečně značně motivující. Na schůzce v Třeboňském hostinci v Soběslavi na podzim roku 1929 bylo zvoleno prozatímní čtyřčlenné konšelstvo, a to: Josef Bartoš, Jan Vondruška, Josef Krčma, Jan Vedral.

Do čtrnácti dnů bylo přihlášeno 41 nových členů. Ustavující valné zasedání se konalo 22. prosince 1929. V roce 1930 již měla obec baráčníků 183 členů. Zúčastnila se sjezdu baráčníků v Praze a uspořádala 1. dožínkovou slavnost.⁶⁹

Činnost soběslavských baráčníků pokračovala i po roce 1938. Byl uskutečněn staročeský bál, masopustní dozvuky a předvedena dožínková slavnost v obci Janov. Ještě v roce 1939 byl uspořádán staročeský ples a zájezd na Písecké národní slavnosti. V tomto nelehkém období nabyla vlastenecká činnost baráčníků na hodnotě. Zde nebylo třeba se ptát po významu.

Spolkový život v Soběslavi pokračoval i v roce 1940, kdy se obec baráčníků převedením "Blatské svatby" podílela na průvodu při oslavách 550 let povýšení Soběslavi na město. Ani v letech 1941 – 1945 nebyl spolek baráčníků v Soběslavi vysloveně zakázán, nesměl však vyvíjet žádnou činnost - kromě svých zasedání.

V roce 1946 obec baráčníků znovu rozvinula bohatě svoji činnost uspořádáním "Obecního bálu", poutě na sv. Petra a Pavla, staročeské dožínkové slavnosti, posvícenské muziky, sv. Mikuláše a Silvestrovské zábavy.

Po roce 1948 došlo také u soběslavských baráčníků k určité změně jejich činnosti, byli mnohem více regulováni "shora". Nicméně ve spolupráci s dalšími folklorními soubory baráčníci zde pokračovali ve své tradici rekonstruovat lidové zvyky a obohacovat jimi různé

⁶⁸ Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, kapitola První pokus o založení obce baráčníků str. 4, rok 1929, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi (viz. př. č.3, náhled na vazbu a výtvarné zpracování v počátcích vzniku kroniky s.87-88

⁶⁹ tamtéž, str. 5-7, rok 1930

zábavy a slavnosti.⁷⁰ Velmi úspěšná byla léta padesátá, hlavně díky založení folklorního souboru, jak o tom budu psát dále. V roce 1957 soběslavští baráčníci uspořádali výpravnou slavnost, Blata zpívají a tančí, kterou se podle pamětníků shlédlo asi 2000 diváků.⁷¹ Také v šedesátých a sedmdesátých letech obec pořádala plesy, babské hody, štědrovečerní troubení. Určitá stagnace nastala v letech osmdesátých, kdy se činnost zúžila téměř pouze na občasnou brigádnickou výpomoc “ ke zkrášlení města, “ průměrný věk členů činil 67 let.⁷²

Po roce 1989 nastalo určité oživení života baráčníků. Impulsem se stalo 125. výročí založení Veleobce spojené se 70. výročím baráčnické obce v Soběslavi a sjezdem VI. župy Boleslava Jablonského. Soběslav navštívilo 1500 tetiček a sousedů; průvodu se zúčastnilo 79 praporů,

9 májeka a českou besedu tančilo 9 kolon.⁷³ Baráčníci pokračovali v dobré spolupráci s místním městským úřadem a folklorními soubory. Podrobněji se budu současné situaci včetně spolupráce zejména s Mladou chasou věnovat v následující 4. kapitole Činnost soběslavských baráčníků⁷⁴.

2.4. Soběslavští baráčníci jako součást VI. župy Boleslava Jablonského

Jihočeští baráčníci tvoří do určité míry kompaktní útvar; vydávají jeden společný zpravodaj nazvaný příznačně Jihočeský baráčník, navštěvují se vzájemně při různých příležitostech častěji, než navštěvují obce jiné. Nejspíše je dala dohromady i společná menšinová práce na Vitorazsku.

Jižní Čechy jsou rozděleny hned do čtyř žup. Jedná se o VIII. župu Tomáše ze Štítného, České Velenice⁷⁵, IX. župa Kubatova⁷⁶, X. župa Josefa Holečka, Vodňany⁷⁷ a nakonec VI. župa Boleslava Jablonského, kam patří právě mimo jiné i OB Vitoraz Soběslav.

VI. župa Boleslava Jablonského, kam dnes spadají i soběslavští baráčníci, byla založena 22. března 1931. Prvním rychtářem se stal soused Jan Láf. Zakládajícími obcemi VI. župy

⁷⁰ Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, str. 33-98, rok 38,39 a léta čtyřicátá, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi

⁷¹ tamtéž str. 108-111

⁷² Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, str. 140, léta 80. (od 60. let existuje bohužel pouze v elektronické verzi, její vedení má od té doby na starost kronikářka R.K.)

⁷³ tamtéž str. 149, rok 1989

⁷⁴ Kapitola č. 4, Činnost soběslavských baráčníků s. 69-71, Folklorní soubory baráčnických obcí

⁷⁵ (založena 19. 2. 1939 v Třeboni, patří sem tyto obce baráčníků (OB Třeboň, OB České Velenice, OB Nová Ves nad Lužnicí, OB Halámky, OB Vitoraz Lomnice nad Lužnicí),

⁷⁶ (založena 29. 8. 1926 v Českých Budějovicích, patří sem OB Boršov, OB Krumlov, OB Věžovatá Pláň, OB Kamenný Újezd, OB Ledenice, OB Kaplice, OB Vitoraz Nemanice, OB Vitoraz Suché Vrbné, OB Vitoraz Velešín, OB Vitoraz Týn nad Vltavou)

⁷⁷ (založena 17. 10. 1948 ve Vodňanech, patří sem: OB Vitoraz Vodňany, OB Radomyšl, OB Vitoraz Prachatice, OB Vitoraz Písek, OB Pištín, OB Zliv a OB Malenice.)

byly: Mezimostí, Jindřichův Hradec, Soběslav, Lomnice a Vlkov. Počet členů byl 1068, z toho 717 Vitoraz Kardašova sousedů a 380 tetiček.⁷⁸ V dnešní době VI. župa sdružuje tyto obce: OB Vitoraz Soběslav, OB Řečice, OB Tábor, OB Kunifer Jindřichův Hradec a OB Veselí nad Lužnicí. Župy vznikaly zejména v první polovině 20. století. Veleobec v současné době sdružuje baráčníky 20 žup a 8 obcí bez župy.⁷⁹

Téměř celá VI. župa, konkrétně Baráčnické obce Soběslav, Kardašova Řečice, Jindřichův Hradec a Veselí nad Lužnicí spadají do severovýchodní části etnografického regionu Blata, i když Jindřichův Hradec už je hraniční; baráčnická obec Tábor patří do regionu Kozácko⁸⁰.

Od roku 1939 - 1944 činnost župy pokračovala, ovšem s výraznými omezeními. V březnu 1944 se "činnost župy odmlčela"⁸¹ až do prosince roku 1945, kdy se po dlouhé době konalo župní konšelské zasedání. V roce 1948 dosáhla župa nejširší členské základny - sdružovala 13 obcí a čítala 2300 členů.⁸²

Soběslavská baráčnická obec byla v této době v rámci župy poměrně aktivní: 29. června 1947 předvedla na župní slavnosti Blatskou svatbu a dožínky. Proč předváděli dožínky v červnu, mi není známo. Dále je v kronice zaznamenáno, že o pár let později, přesně 15. června 1952 "*krojovaná družina z Obce baráčníků Soběslavi předvedla ukázky blatských obyčejů a zvyků*"⁸³

Krojovanou družinou je zde zřejmě míněn nově vznikající soubor "Blatácký soubor obce baráčnické v Soběslavi."

Ještě v roce 1960 župa zahrnovala 2156 členů a fungovaly zde v této době 3 divadelní soubory, 4 taneční soubory a 5 pěveckých souborů. Od této doby počet členů neustále klesal, dnes čítá necelých 200 osob.⁸⁴

V únoru roku 1989 byl na valném volebním zasedání VI. župy zvolen do funkce župního rychtáře soběslavský rodák K Šíma. Od této chvíle se hlavní dění okolo VI. župy stále více a více přimyká k Soběslavi. O rok později proběhla v Soběslavi ohromná oslava při příležitosti spojení několika lehce zaokrouhlených výročí: jednalo se o 60 let trvání baráčnické obce Soběslav, 600 let od povýšení Soběslavi na město a 60 let od založení VI. župy Boleslava Jablonského.⁸⁵ Taktéž slavnost 70. výročí baráčnické obce Soběslav a zároveň 125. výročí českých baráčníků spojená se sjezdem VI. župy probíhala 17. července

⁷⁸ Pamětní kniha IV. Župy Boleslava Jablonského s. 6

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ Kozácko – viz. mapa příloha č.2, str. 86 srov. s mapkou Blat

⁸¹ Pamětní kniha VI. župy Boleslava Jablonského str. 96

⁸² tamtéž str. 100

⁸³ tamtéž str. 115

⁸⁴ tamtéž str. 127

⁸⁵ stalo se tak ve Veselí nad Lužnicí, ale oslavy rychtář přemístil do Soběslavi.

1999 opět v Soběslavi. Roku 2004 byl zvolen nový rychtář VI. župy a opět ze Soběslavi. A tak v roce 2005 došlo zcela v logice vývoje k přesunu sídla VI župy do Soběslavi. Župní prapor byl v Soběslavi rozvinut s velkou slávou 11. června 2005 a byl posvěcen “*děkanem panem Valáškem*”⁸⁶. Od tohoto roku je Soběslav uznávaným centrem VI. župy Boleslava Jablonského.

⁸⁶ Pamětní kniha IV. Župy Boleslava Jablonského s. 164

3. Baráčnické symboly

Symbyly jsou všude kolem nás a zdá se, že tomu tak bylo již odpradávná. Symbyly nám pomáhají svět kolem nás lépe organizovat, nalézat nitky souvislostí mezi vzdálenými světy spojit zdánlivě neslučitelné, hmotné s duchovním, racionální s emocionálním; nebo také spojit se sdílenými symbyly s ostatními lidmi a takto posílení i s transcendentální společnou ideou v pevné společenství. Všudyprítomnost symbolů inspirovala mnohé ke snaze o vytváření mnoha a mnoha definicí. Podle známého rozdělení znaků Charlese Sanderse Pierceho je symbol typem znaku, pro který je charakteristický *“nulový, nijak nemotivovaný vztah”*⁸⁷ k označovanému. Znak obecně je *“něco, zastupující něco jiného.”*⁸⁸ Oproti tomu Sausurre symbol za druh znaku nepovažoval; podle něj právě naopak symbol není zcela nemotivovaný, a liší se od znaku právě tím, že má zbytek přirozeného svazku mezi označujícím a označovaným. Jako příklad uvádí symbol spravedlnosti, váhy, který *“není možné libovolně nahradit třeba vozem.”*⁸⁹ Podle Clifforda Geerze, nejvýznamnějšího představitele současné symbolické antropologie, je symbolem *“jakýkoliv objekt, akt nebo událost, sloužící k přenosu myšlenek nebo významů.”*⁹⁰ Každá kultura podle něj představuje na jedinci nezávislou realitu - semiotický systém. Geertz navazuje na M. Webera, který říká, že *“člověk představuje zvíře, zavěšené do pavučiny významů, které si sám upletl.”*⁹¹ Podle Geerze je touto pavučinou právě kultura. Ovšem i v tak vyhraněném odvětví, jako je symbolická antropologie, neexistuje jednoznačná shoda v definici symbolu.

Podle doc Vrhela *“existuje množství směrů, které se popírají, aniž by věděli, co ti druzí říkají.”*⁹² Pro mě je v tuto chvíli dostačující, že mohu pomocí rozčlenění symbolů jejich popisu a následné interpretaci uspořádat tuto práci do srozumitelnějších celků a napomoci tím analyzovat, jakými prostředky – symbyly – se prezentují vnějšímu světu, ale zároveň i sami sobě i pochopit ideu, ke které směřují nebo si alespoň myslí, že směřují, myslí-li si to vůbec - tedy zaměřit se i na vnitřní svět jednotlivců a jejich vnímání symbolů - čímž už bych se dostávala nad rámec symbolické antropologie. Souhlasím s tím, že *“Symbolika zastává komunikativní, organizující i integrující úlohu ve společenském i rodinném životě, v náboženství i v politice, při formování společenských útvarů, rodiny, církví, politických*

⁸⁷ Čermák, Fr.: Jazyk a jazykověda, Praha 2011

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ de Saussure, F. : Kurz obecné lingvistiky, Praha 2007; str. 98 a 284 - 5

⁹⁰ Soukup, V.: Dějiny sociální a kulturní antropologie, Uk. Praha 1994; str. 200

⁹¹ tamtéž

⁹² Vrhel Fr.: Symbol - transkulturní pohled, in Kulturní symbyly a etnické vědomí, str. 10, FFUK, Praha, 1995,

uskupení “. ⁹³

Pro lepší přehlednost jsem se rozhodla rozdělit symboly baráčníků do dvou základních skupin, a sice na symboly hmotné a nehmotné. Do nehmotných symbolů jsem kromě hymny zařadila specifické pojmenování baráčnických funkcionářů, které vyjadřuje uctivý vztah baráčníků k tradici samosprávy českého venkova a městeček a dále určité zavedené ceremonie, jako je pocta chlebem a solí.

3.1. Hmotné symboly baráčníků

Mezi hmotné symboly baráčníků patří: **prapor** obvykle s **logem**⁹⁴ baráčníků, **odznak**, **spolkový kroj**, a snad bych sem zařadila i **regule** (stanovy)⁹⁵, vytištěné a předávané nově vzniklým obcím; dále **rychta**, v níž je středobodem **rychtářský stůl**. Na stole jsou umístěny **svícny**, **počestné (přísežné) právo**, **rychtářské právo** a **baráček**. Při založení baráčnické obce, tato obec požádá župu o právo, odznaky, svícny a regule. Získání praporu je věcí obtížnější a dosti nákladnou, proto si na něj nové obce musí často počkat i několik let.

- Prapor baráčníků

Prapor patří k nejvýznamnějším symbolům baráčnického společenství. *„Některé prapory mají žerd' zakončenou ozdobně řezanou hlavici, jiné jsou kovové....Prapor je poměrně těžký, protože není vyroben z běžné látky.”*⁹⁶ *Materiál je někdy vyšívaný na přední i zadní straně kovovými dracouny. Výšivky jsou podloženy kalikem a krejčovským plátnem, aby nabyly dojmu plasticity. Na okrajích bývá ozdobné třepení.”*⁹⁷ Prapor může být obdélníkový nebo čtvercový.

Prapory baráčníků se od sebe liší, přesto se zde dá nalézt několik typických znaků. Závažný znak je snad pouze to, že se zde vyskytuje název baráčnické obce; vše ostatní je velmi variabilní.

Podklad bývá často červený, ale vyskytují i mnohé další barvy; na něm je vyšitý název obce

⁹³ Brouček, S. a Jeřábek, R. Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska s. 1017, Praha 2007

⁹⁴ pojem logo uvádí respondent K., (rychtář baráčnické obce Vitoraz Soběslav), jinde jsem se s ním u baráčníků nesetkala

⁹⁵ Stanovy viz. příloha č.1, str.79-84

⁹⁶ zde má autorka zřejmě na mysli jeden konkrétní prapor

⁹⁷ Bartošová, E.: Studie baráčnické tradice, projekt EU, Praha 2014

baráčníků s rokem založení. Často je na praporech vyšitý „baráček“, ozdobený kolem dokola lipovými listy a ornamenty.⁹⁸ Není to však pravidlem - místo baráčku tu může být třeba podobizna osoby, jejíž jméno nese obec ve svém názvu (např. Jan Žižka z Trocnova).

O každý prapor se stará matka; při zvláštních příležitostech jí pomáhají kmotry.

Kmotry například mohou uvazovat na prapor různé stuhy. V průvodu nosí prapor *praporečníci*: „*musí to být statní muži, vždyť takový prapor je řádně těžký. Prapor se uvazuje na dřevěnou, zdobenou skládací tyč, opatřenou ozdobnou špičkou. Prapor se nikdy nesmí nosit přes rameno, ale pouze v pase na řemeni s pouzdem vztyčený kolmo. Je-li prapor nesen kolem státní vlajky, nebo při státní hymně sklání se do úhlu 45°. Při příležitosti posledního rozloučení lze na špici připevnit dlouhou černou stuhu a prapor lze sklonit i do úhlu pod 45°.*“⁹⁹

Slavnosti svěcení, odhalení či vyzdvižení spolkového praporu patří vždy mezi nejvýznamnější události v dějinách obce. Prapor zakládající obce baráčníků v Kolíně, na němž byl zřejmě zobrazen svatý František,¹⁰⁰ byl slavnostně vysvěcen 22. ledna 1875. Prapor byl však za 2. světové války zničen. Současný kolínský prapor, kde je vyobrazen bílý baráček s červenou střechou, nad ním lípa a lipové listy jsou našity tu a tam po celé ploše a hustěji lemují okraje praporu, pochází z roku 1973.

Prapor soběslavských baráčníků má bílý podklad pokrytý karmínově červenými, modrými a žlutými florálními motivy. Uprostřed je červené vyšitý název „VLASTENECKO DOBROČINNÁ SDRUŽENÁ OBEC BARÁČNÍKŮ V SOBĚSLAVI“ a datum založení obce. Pod nápisem je malý domeček, ale nejedná se přímo o logo baráčníků. Prapor byl zhotoven Jedličkovým ústavem v Praze. Hotov byl na přelomu roku 1948/1949. Rozvinutí praporu bylo součástí oslavy 25. výročí založení obce baráčníků dne 27. června 1954; od té doby je používán stále.¹⁰¹

Je zajímavé, jak značné vážnosti požívá u nenáboženské organizace baráčníků svěcení praporu, které samozřejmě nemusí být vykonáno pouze církevními činiteli, ale dosud jsem se u baráčníků setkala pouze s posvěcením oficiálního církevního hodnostáře, pokud se jednalo o katolickou církev nebo o faráře církve husitské, a pak by mělo jít pouze o požehnání praporu. A nejedná se zdaleka o události dob minulých. O svěcení praporu více v kapitole o činnosti

⁹⁸ Tento popis jsem obdržela od respondenta, pana K., který jej označil za baráčnické logo. Tímto pojmem- logo- jsem se setkala pouze u pana K. je pravda, že na shromáždění už byl za toto slovo pokutován, protože je to cizí slovo a mezi baráčníky se vůbec nehodí.

⁹⁹ výpověď respondenta pana K., (rychtáře baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁰⁰ bohužel se mi nepodařilo zjistit, zdali se jednalo o sv. Františka z Assisi

¹⁰¹ tamtéž

baráčníků¹⁰².

Další z hmotných symbolů baráčníků je **odznak**. Na rozdíl od praporů, pro celé baráčnictvo platí jednotný odznak baráčníků. Na tomto odznaku je vyobrazen domeček, “baráček”. V pozadí jsou vidět hory a vlevo od baráčku stojí lípa. Na dolním okraji odznaku je nápis „Baráčník“. Odznak je vyhotoven z kovu bronzové barvy a nosí se na levé klopě saka, na ostatní oblečení se umísťuje na levou stranu, nad srdce.

- Rychtářské právo

Rychtářské právo (žíla, žezlo, vuga) je jako právní artefakt v Čechách doloženo už od středověku. Obvykle se jednalo o různě zdobenou dřevěnou hůl. Hůl často vyjadřovala moc, postavení či úřad svého nositele - například panovníkovo žezlo, biskupská berla, akademické žezlo i zmíněné rychtářské právo. Právo bylo svěřeno rychtáři při nástupu do úřadu, na toto právo rychtář přísahal vrchnosti; požívalo velké vážnosti a úcty. Jak uvádí Havelková, právo bylo položeno na stole během obecních schůzí či “hromad” a vznikla-li nějaká hádka, tak rychtář právo zvedl nebo jím zaklepal; respekt k právu byl takový, že obvykle všichni ztichli.¹⁰³ Podobně „*když vstoupil do hospody ze zvednutým právem, vřava ihned utichla; komu položil (rychtář) právo na rameno, ten byl potrestán mírně, komu na hlavu, toho čekal hrdelní trest*“¹⁰⁴

Kdokoli byl udeřen rychtářským právem, ten měl minimálně zkaženou “reputaci”.

Rychtářské právo bylo nejčastěji vyřezávané ze dřeva, někdy v podobě ruky, která svírala zbraň či měla tři prsty natažené a dva ohnuté. Jindy mělo podobu palcátu či byla v horní části vyřezaná lidská hlava. Někdy bylo spleteno ze sedmi usušených býčích žil, obšitých černou kůží a pobitých cvoky. Na Moravě se takové právo nazývalo *žíla*;¹⁰⁵ býčí žlázy pomáhaly dříve proti uhranutí, tak i toho právo, jak se věřilo, mělo neobyčejnou moc.

Rychtářskému právu podobná byla obsílková hůl¹⁰⁶ (roubík, kluka) na svolávání schůzí a obecních hromad. Tyto hole vlastnili i konšelé; byly posílány se vzkazem od souseda k sousedovi, až se pak vrátily ke svému

¹⁰² Kapitola 4. o činnosti soběslavských baráčníků s. 49-71

¹⁰³ Havelková, Vl.: Starodávná rychtářská práva a ferule, in: Národopisný věstník Československý str. 213, ročník 07,

¹⁰⁴ Brouček, S. a Jeřábek, R Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska, str. 807, Praha 2007

¹⁰⁵ Havelková, Vl.: Starodávná rychtářská práva a ferule, in: Národopisný věstník Československý str. 212, ročník 07

¹⁰⁶ Havelková str. 210, Lidová kultura str. 807

majiteli. O tomto způsobu se zmiňuje J. Š. Baar: “ *Starosta poslal po sedlácích paličku s oznámením tištěným a se vzkazem ústním...* ”¹⁰⁷

Baráčníci mají práva dvě: právo rychtářské a právo počestné neboli přísěžné. Rychtářské právo je symbolem rychtáře baráčnické obce. Je důležitější než sama osoba rychtáře: neboť rychtáři přicházejí a odcházejí, ale právo zůstává.

Soběslavské rychtářské právo je vyřezané ze dřeva a má tvar palcátu. Rychtářským právem rychtář zahajuje a ukončuje trojím poklepem každé zasedání, přičemž rychtářské právo drží kolmo ke stolu. Během zasedání leží právo na stole, pouze je-li potřeba přerušit již příliš vyhrocenou diskuzi či dokonce hádku, učiní tak rychtář zvednutím nebo poklepáním práva o stůl. “*V průvodu nosí rychtář rychtářské právo zpravidla položené na předloktí pravé, či levé ruky a druhou rukou ho přidržuje.*”¹⁰⁸

Počestné neboli přísěžné právo stojí na stole před rychtářem. Je upevněno do stojanu, obvykle je také vyřezáno ze dřeva a zakončeno rukou s prsty zdviženými k přísaze. Proto se mu také říká přísěžné: podle respondentky paní M., “ *přísěžné právo se jmenuje proto přísěžné, protože na něj skládají přísahu noví konšelé* ”¹⁰⁹ Každé první oslovení na zasedáních musí začínat slovy: „Počestné právo ...“. Na počestné právo se skládají významné přísahy, třeba slib nových členů či konšelů. Na počestné právo se přivazují (připínají) stuhy při založení obce a dalších významných událostech. O stuhy pečuje šafářka. Vyšíváné nápisy na stuhách jsou obvykle tyto: Věrní zůstaneme; Ni zisk, ni slávu; Věrnost, rovnost, bratrství; Lásku za lásku. Pravda je, že inspirace lidovou tradicí zde není žádná. Nápisy nejsou originální a celkově je lze zařadit spíše mezi záležitost obecně spolkovou.

• Kroj

Po skončení Národopisné výstavy Československé se pod výrazným vlivem Petra Gutha baráčníci začali orientovat národopisným směrem. Jedním z důsledků byl zvýšený zájem o lidové prvky oděvu. Časem se stalo jedním z hlavních cílů baráčnictva “*udržovat a rozšiřovat národní kroje.*”¹¹⁰ Národními kroji míní baráčníci kroje lidové. K příležitosti 110. výročí založení českého baráčnictva pak byla vydána brožura České lidové kroje, z níž je v současnosti citováno na předních stránkách kolínských baráčníků v článku pod příznačným

¹⁰⁷Baar, J. Š. : Jan Cimbura, str. 171

¹⁰⁸výpověď respondenta pana K., (rychtáře baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁰⁹výpověď respondentky paní M., (tetičky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹¹⁰Regule českého baráčnictva, článek II/ 2, příloha č. 2, str. 79-84

názvem Národní kroj - hrdost národa: “ *Necht zásluhou baráčníků zazáří náš národní kroj jako nádherná duha na letní obloze – jako jasná píseň v rozkvetlé zahradě - jako démant mezi křemeny.*”¹¹¹ Je to samozřejmě patetické, ale dobře ta věta dokresluje celkový obraz baráčníků, stojících ve své spolkové síni před rozsvícenými svícemi a zpívajícími. Ta naše písnička česká. Původně šlo možná o recesi, ale časem to valná většina účastníků pojalo velmi vážně.

Kroje jsou obvykle nošeny baráčníky při slavnostnějších příležitostech. Baráčníci jsou Veleobcí nabádáni, aby dbali na pečlivost v používání krojů, na čistotu a vytříbenost. Ke krojům nepatří cigareta, ani žádné výdobytky současné doby, mezi něž se počítá i kabelka, šperky, současné hodinky či moderní boty. Možná by si dobové šperky či hodinky povolit mohli, ale takto zní pokyny na stránkách Veleobce. Je doporučeno postupovat podle knihy Drahomíry Stránské – Lidové kroje v Československu; případně podle prací Blaženy Šotkové či Jiřiny Langhammerové. Je vidět, že k těmto dvěma posledně zmíněným odborníkům chovají značnou úctu. V praxi se baráčníci řídí spíše místní spolkovou tradicí, doporučením zkušených sousedů a tetiček.

Při méně honosných slavnostech nebo prostě při nedostatku „národních“ krojů mají baráčníci možnost využít pracovního kroje tzv. svérázu nebo mařenky. Mařenka existuje pouze v ženské podobě; pracovní kroj označovaný jako svéráz (také například na Slovensku byl ve třicátých letech minulého století nazván nově vytvořený spolkový kroj *svéráz*.)¹¹² Tento svéráz byl zhotovený jako v podobě mužské tak i ženské. „*Při interních zasedáních spolku převažuje pohodlnější svéráz, při akcích pro veřejnost se objevuje místních lidových krojů více.*“

Svéráz jako “*hnutí, snažící se využívat artefakty lidové kultury v nových, většinou nacionálně orientovaných kontextech,*“¹¹³ zažil v Čechách období obrovského rozmachu především na konci 19. století. Lidová kultura, zejména kroje, budila zájem vyšších společenských vrstev už dříve, už ve století osmnáctém, ale plnila pouze zábavní funkci a zpestřovala svou barevností kratochvíle panstva. Později začala její vážnost stoupat. Lidový kroj nebo alespoň jeho části nebo alespoň jeho napodobeniny se staly demonstrací národního citění a politickým symbolem. Dá se říci, že prvními vlašťovkami byly návrhy národních krojů Slovanské Lípy v roce 1848, v 60. letech 19. století pak bylo začlenění krojových živůtků do dámské městské módy a zároveň začaly pronikat i další prvky jako byly zejména stylizované lidové výšivky.

¹¹¹<http://baracnici.web.cz/kroje.htm>, dostupné online 25. 6. 2016

¹¹² Večerková E., Průvody ve spolkových slavnostech v meziválečném období, str. 171, in: Slavnostní průvody, sborník, Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 1994

¹¹³ Štěpánová, I. : Člověk a lidová kultura: Člověk a lidový oděv - lidový oděv v životě člověka, str. 95

Typickou ukázkou relativně vkusně zpracované inspirace slovanskou lidovou tvorbou jsou sokolské kroje vytvořené v šedesátých letech 19. Století Josefem Mánesem. Zápornou stránkou zvýšeného zájmu o lidovou kulturu pak bylo to, že docházelo pod vidinou snadného zisku k hojnému povrchnímu napodobování lidových výtvorů, a to často bez citu a vkusu. Po roce 1918 už byly kroje vnímány jako symbol nejen národní, ale i státní. Zájem o tyto viditelné oděvní symboly stoupal tak vždy v dobách ohrožení národa, nebo naopak v dobách euforie; po 2. světové válce už zůstal povětšinou záležitostí místních spolků.¹¹⁴

Zcela v duchu doby, první spolkový kroj baráčníků, který ještě žádné vazby na lidovou kulturu nevykazoval, byl vytvořen zanedlouho po vzniku spolku v osmdesátých letech “ *po vzoru staročeského kabátce* “ - podle kostýmu z českého zemského divadla v Praze. “ *Jednalo se o modrý kabát s velkými bílými knoflíky regionů, doplněný červeným šátkem na krk a široký slaměný klobouk s červenou stuhou. Od roku 1882 byla povolena odchylka v barvě kabátu, ale musela to být barva tmavá a zachován původní střih. Pořídít si kroj bylo povinností každého člena.* ” ¹¹⁵

Ženský kroj ještě po mnoho let nebylo potřeba řešit, ženy začaly pronikat mezi baráčníky až po přelomu století. Posléze byla vytvořena tzv. *mařenka*, která jim čekání vynahradila. Je to kroj volně inspirovaný podle kostýmu Mařenky z inscenace Národního divadla v r. 1892, připravené pro divadelní festival ve Vídni (což byl stylizovaný plzeňský kroj) z představení *Prodané nevěsty*.

Tvoří ho “*bílá košilka s naškrobenými rukávy nad loktem sdrhnutými, lemovanými bavlněnou krajkou nebo štykováním. Stejná krajka se použije i na krejzlík kolem krku. Sukně červená brokátová je široká, nabíraná, dlouhá asi do půl lýtek. Pod sukní se nosí minimálně dvě plátěné naškrobené spodničky. Sukně kroje či spodnička musí být opatřena kapsářem. Pevná vyztužená šněrovačka je z černého sametu, zdobená reliéfní výšivkou, vpředu zašněrovaná červenou stužkou, která nesmí splývat vpředu po zástěře. Bílá zástěra je nařasená a rozložená až na boky. Ze tří stran je zdobená kraječkou a vzadu se váže na mašli. Zástěra musí být stejně dlouhá jako sukně nebo maximálně o 10 cm kratší. Čepec je jednoduchý, bílý, měkký, zdobený kolem čela kraječkou nebo štykováním, vzadu s bílou naškrobenou holubičkou, lemovanou kraječkou, nebo celou ušitou ze štykování. Ke kroji se nosí červené punčochy a černé plné střevíce na nižším podpatku.* ” ¹¹⁶

Časopis *Baráčník* z roku 1926 uvádí, že se mužský kroj baráčnícký sestával z

¹¹⁴ tamtéž str. 60-66

¹¹⁵ <http://baracnici.web.cz/Vernisaz03.htm>, dostupné online 30. 6. 2016

¹¹⁶ výpověď respondentky paní L. (tetičky baráčnícké obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

tmavomodré čamary, kalhot téže barvy, v pase baráčnická přezka, k tomu purpurová čapka s peřím lemovaná plyšem. Čamara později přestala být povinná, ale čapka spolu s náprsenkou vyšívanou *“v národním ornamentu”* a mosazný odznak - *“baráček se slovanskou lípou a v pozadí 3 slovenské hory a pod ním nápis Baráčník”* - tvořily nejdůležitější část kroje; byly pro každého člena nezbytností.¹¹⁷

V současnosti je jako takzvaný pracovní kroj nazývaný též *svéráz*, ustálen oděv poměrně střídmy. Je povinností každého baráčníka si ho opatřit; není povoleno nikterak improvizovat a cokoli svévolně měnit.

Přesný popis uvádí rychtář soběslavských baráčníků takto:

“Svéráz mužský se skládá z bílé košile vyšívané v národních barvách (červená, modrá) nebo v barvách regionů v předepsaném vzoru na límci, manžetách, (popř. rukávech) a na prsou. Místo kravaty se váže na mašli červená stužka 1,50 – 2,50 cm široká a od úvazu visící konce musí být min. 30 cm dlouhé. Předepsané jsou tmavé kalhoty bez šlí, kožený opasek s baráčnickou přezkou. Na hlavě se nosí bez odznaku baráčnická čapka s perem. Na nohou tmavé ponožky a černé polobotky. U svérázu se nesmí nosit vesty kožené, vesty moderně šité a kalhoty džínového typu. Ke svérázu lze nosit tmavé sako. Svéráz je možno doplnit vestičkou národních barvách, střihu a stylu podobnému vestám krojovým. U mužů je povoleno nosit náprsenky a to s límečkem nebo bez límečku. K náprsence s límečkem se nosí červená stužka jako u košile, k náprsence bez límečku se stužka nenosí. V obou případech se musí náprsenky nosit pod sakem nebo čamarou. Svéráz ženský tvoří bílá halenka, rozhalenkový límec, krátký rukáv asi k lokti, vyšitá v národních barvách (červená, modrá nebo v barvách), v předepsaném vzoru na límci, manžetách a na prsou. Sukně je tmavá (černá, tmavomodrá) hladká. Halenka se nosí jak do sukně, tak i přes. Punčochy jsou tělové barvy. Na nohou se nosí uzavřené tmavé střevíce. U ženského svérázu nejsou povoleny kalhoty a sukně nesmí být z džínového materiálu. Při nepříznivém počasí lze přes svéráz vzít bílý svetr.

K pracovnímu kroji, „svéráz“ mužský i ženský, lze nosit šerpu přes pravé rameno svázanou na levém boku. Šerpu zpravidla nosí rychtáři a místorychtáři na všech stupních řízení, praporečníci obcí, žup a Veleobce a velitelé praporečníků Veleobce a žup. Ke kroji se šerpa v žádném případě nenosí. Šerpa je vyhotovena v národních barvách (bílá, červená, modrá) a na červené barvě je zlatým písmem uvedena funkce činovníka (rychtář, místorychtář, praporečník, velitel praporečníků)”¹¹⁸

Takže šerpa symbolizuje funkci ve spolku. Také lidové kroje měly samozřejmě několik

¹¹⁷<https://sites.google.com/site/baracniciradomysl/kroje>, dostupné online 30. 6. 2016

¹¹⁸výpověď respondentky tetičky K., (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

verzí, pracovní, sváteční a rituální. Soběslavští baráčníci používají sváteční kroj blatský, pocházející z tzv. “bohatých Blat”; je to jeden z nejznámějších a nejkrásnějších krojů v Čechách. Blatský kroj tam opravdu nemá každý baráčník, podle respondentů, kdo má blatský kroj, tak se jedná o originál obvykle zděděný nebo darovaný. Podle respondentky L., „*darovali někteří baráčníci svůj kroj členům Soběslavské chasy mladé*“. ¹¹⁹

Blatský ženský kroj se udržel mezi lidem velmi dlouho a to nejen tak, že by byl pouze udržován tradiční v nezměněné podobě, ale nadále se vyvíjel až do konce 19. století, kdy lidová tvořivost oživila starý kroj a vnesla nové prvky nejen do výzdoby, ale i do střihu. ¹²⁰

Sukně byla nejprve černé, posléze přibyla tmavomodrá, tmavozelená, fialová či tlumená červená. Ke konci 19. století přibývalo i světlejších barev. ¹²¹ Zástěry na Blatech bývaly dlouhé a bohatě vyšíváné. Stejně bohatě vyšíváné, zejména na náprsence, byly *košilky a šněrovačky*. Košilky byly stažené ke krku, kolem kterého se rozkládal hustě našasený, též vyšíváný, krejzl nebo „vejkladek“.

Pro Blata unikátní je zcela výjimečný typ měkkých šněrovaček se šněrovaním vzadu s vystříhanými “šusky” hozenými přes sukni. ¹²² Ženské kabátky se nazývaly *špencry*. Obvykle měly modrou barvu. Byly velmi krátké a s dlouhým rukávem. Vdaná žena nosila přes čepec uvázanou pestře zdobenou *roušku*. Přes to si ještě vázala obrovskou nákladně vyšívanou *plenu*.

Pestrým vývojem prošly též blatské výšivky. Od konce 18. stol a zejména v první polovině 19. století dominovala výšivka barevná, karmazínově červenou spolu s různými odstíny žluté až hnědé byly vyšívány stylizované růže a karafiáty, listy a lodyhy. Vyšívána byla košilka, zástěrka a rozměrné pleny (až rozměrů dva krát dva metry). Přibývalo bohatství korálků a lesklých cetek s množstvím šitých pavoučků. Dále byly látky odlehčeny vystříháním různých tvarů; do takto vzniklých otvorů byly všity jemné tylové aplikace a ty byly také barevně zdobené. Na okrajích bývaly jednotlivé části oděvu obšívány paličkovanou krajkou. Do zdobení také časem pronikaly korálky a zlaté nebo stříbrné flitry, takže celek značně nabýval na váze. ¹²³ Někdy až přezdobené kusy oděvu se staly výnosným obchodním artiklem, jak si

¹¹⁹ výpověď respondentky tetičky L., (tetičky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹²⁰ Stránská D., Lidové kroje v Československu, str. 174, 1949, česky, J. Otto, Praha

¹²¹ Sukně mohly mít rozdílné názvy, podle materiálu - šerky, soukenky či mezulánky. Z drahé látky se však šila jen ta část, která byla viditelná. Pod zástěru (fěrtoch) se všívala část levnější látky, tak zvaná ledacos. Davidová, I.: Blatska svatba, diplomová práce, Jihočeská univerzita České Budějovice, 2008

¹²² Předchůdci šněrovaček byly lajblíky. Lajblíky sahaly pouze kousek nad pas a zapínaly se na knoflíky propletené mašlí. Od poloviny 19. století se lajblíky prodloužily a začaly se šněrovat vzadu. Davidová, I.: Blatska svatba, diplomová práce, Jihočeská univerzita České Budějovice, 2008

¹²³ Langhammerová, J.: Jižní Čechy - kraj, lidé, tradice, nakl. Lidové noviny, str. 128 - 133

stěžuje Fryšová, zvrhlo se to prý v „jarmareční výdělkářství.“¹²⁴

Na konci 19. století se objevuje v Jižních Čechách zcela unikátní typ výšivky, převzatý z městské módy; - technika vyšívání rybími šupinami. Šupinami se vyšívalo hlavně na samet a hedvábí; lesklá okénka prý znázorňovala jihočeské rybníky. Zejména kroje z oblasti Blat, jejichž užívání se udrželo nejdéle, zachytily tuto zajímavou módní vlnu, a tak zdobení rybími šupinami je jejich poslední vývojovou fází na konci 19. stol.¹²⁵

Oděv blatské nevěsty se nijak podstatně nelišil od svátečního oděvu, s výjimkou bohatě zdobené zástěry. Po svatbě si nevěsta svůj svatební oděv schovala do truhly, protože se v budoucnu měl stát zároveň oděvem pohřebním. Nejvýraznější součástí svatebního oděvu bylo nákladné zdobení hlavy s rituální funkcí.¹²⁶

Oděv nevěsty byl téměř shodný se svátečním oděvem, v němž dívka chodila. Při půlnočním „čepení“ se nevěstě sundalo z hlavy bohaté zdobení, které bylo nahrazeno čepcem, jehož krajka sahala až k obočí.¹²⁷ Poté se nevěstina hlava zavila do bohatě vyšívané „rouchy“ neboli „zavíječky“, kterou obstarávala kmotra nevěsty.¹²⁸ Takto upravenou hlavu nosila dívka ještě jeden rok po svatbě. Po roce se „zavíječka“ vyměnila za plenu a uložila se do truhly.¹²⁹

Je zřejmé, že soběslavští baráčníci se mohou oblékat do mnoha variant blatského kroje, pokud mají možnost si jej pořídit, což bohužel většina z nich nemá. Zatím poslední významnou událostí, kdy měli soběslavští baráčníci příležitost obléknout si kroj, byla koncem května letošního roku (2016) oslava 85. výročí založení IV. župy Boleslava Jablonského. Jednou z krojovaných účastnic byla soběslavská baráčnice *tetička* Líkařová. Měla na sobě tmavozelenou šněrovačku s *šúsky*, karmínově a žlutě vyšívanou košilku se širokými rukávy všitými do širšího pásu, kolem krku vyšívaný nabíraný krezlík - *vejkladek* Dále fialovou

¹²⁴Fryšová, E.: Jihočeská BLATA, Praha 1913, str. 188

¹²⁵ „Ještě počátkem minulého století je tato výšivka k vidění na městských doplňcích; a v sedmdesátých letech ji opět oživila paní Dominová¹²⁵ z blatské obce Zliv, která dodnes nejen vyšívá kroje, ale techniku rybích šupin¹²⁵ využívá kreativně ve vlastní tvorbě. Můžeme ji tedy zařadit mezi činorodé představitelky svérázných umělek“ Langhammerová, J.: Jižní Čechy - kraj, lidé, tradice, nakl. Lidové noviny, str. 134-136

¹²⁶ „Svobodné dívky nosily na čele černou sametku „víněk“, jenž byl u nevěsty a u družiček nahrazen širokou černou hedvábnou stuhou, zakončenou dlouhými bílými bavlněnými, bohatě vyšívanými tkalouny ukončenými bílým tylem. Tkalouny se zavazovaly v týlu na kličku a sahaly až k pasu. Zapletené vlasy do drdolu se přikryly hedvábnou látkou, na níž byl vyšit květ, často zdobený zrcátkem. Hedvábné látce krajkou lemované, zdobené dracounem a skleněnými perlami se říkalo „prostředek“. Kolem ní se vinul lehký věneček „pentlík“, posázený dracounem, doplněný umělými lučními květy s rozmarýnou. Věneček se zachycoval do vlasů z každé strany hlavy jehlicemi „třasátky“, majícími tvar široké ploché hlavičky se zrcátkem, zdobeným dracounem a skleněnými perlami. Později se upevňoval věneček jehlicemi menších rozměrů se skleněnou hlavičkou. Významnou částí svatební umělé úpravy hlavy nevěsty a družiček byla „korunka“, posazená nad vínkem, tedy na temeni hlavy, která připomínala tvar malého košíčku naplněného drobnými kvítky a dracounem. Vyšívání korunka plná třpytných ozdob se posílala zlatými a bílými krajkami, jež přidávaly korunce na bohatosti a lesklosti. Od hlavy pak splývaly po zádech bohaté barevné pentle. Nevěsta měla oproti družičkám ještě kolem korunky umístěný rozmarýnový věneček.“ Davidová, I.: Blatska svatba, diplomová práce, Jihočeská univerzita České Budějovice, 2008

¹²⁷ „Čepec v temenní oblasti mívá obyčejně vyšitý rudý květ, zvaný „kohoutek“. Na čepec se přikládala široká bohatě zdobená stuha „rouška“, která se bílými tkalouny zavazovala v týlu.“ tamtéž

¹²⁸ „Zavíječka“ měla obdélníkové rozměry. Po třech stranách byla vyšívána květovými vzory, s jednou větší a dvěma menšími rohovými výšivkami. tamtéž

¹²⁹ Davidová I., Blatská svatba, diplomová práce, 1949, česky, J. Otto, Praha

sukni, přes ni bílou, barevně vyšívanou zástěru s dírkovým vyšíváním, na hlavě čepce a blýskavou pásku hojně zdobenou, se *zrcátky* (výšivka z rybích šupin). Na nohou měla červené punčochy a černé střevíce bez ozdob.¹³⁰ Červené umělohmotné korále na krku a hodinky, které by jí ovšem konšelstvo neschválilo... „*Kroj, který je stejně starý jako já, jsem si koupila od jedné tetičky. Nejhorší je šněrování a taky žehlení,*“¹³¹ svěřila se devadesátiletá paní Líkařová novinářům.

Dále zde zmíním několik typických částí kroje blatského mužského. Ten byl ve vnějších částech laděn obvykle do tmavomodra nebo do zelena. Na rozdíl od jiných krajů, muži zde nosovali košile bohatě vyšívané.¹³²

Baráčníci kladou na prezentaci lidových krojů velký důraz. Jak o tom budu hovořit dále v kapitole u činnosti baráčníků, často sami zakládají či někdy v minulosti zakládali folklorní soubory (soběslavští baráčníci například v padesátých letech) nebo s místními folklorními soubory spolupracují. Soběslavští baráčníci například darovali několik blatských krojů spolku Soběslavská chasa mladá. Považují tak prezentaci krojů za posilování národní identity. Baráčnický pracovní kroj, tak zvaný svéráz, je něco jako spolkový stejnokroj; jeho funkce je demonstrovat příslušnost k obci baráčníků. Oděv je obecně jeden z nejnápadnějších vnějších znaků baráčníků. Na baráčnické slavnosti jsou často zvána jiná místní krojovaná sdružení, aby dodala barevnost, a lesk a aby také poukázala na množství přátel a příznivců tohoto sdružení. Kroje přitahují pozornost diváků, budí dojem bohatství a okázalosti svou třpytivostí a pestrostí, mají za úkol vzbudit obdiv, je ovšem otázka, jestli se jim daří naplnit očekávání. Kromě funkce estetické plní kroje samozřejmě i funkci identifikační; ať již je to identifikace se spolkem baráčníků nebo s českým národem. Baráčníci považují kroje za součást české

¹³⁰ Srov. s blatským krojem ženským podle stránek baráčníků: „... sukně šerkové / polovina vlny a polovina lnu/, barvy spíše temné tmavomodré, zelené zdobené širokou květovanou stuhou tzv. baborkou, později byla baborka nahrazena hedvábnou látkou. Punčochy byly červené a střevíce černé. Košile měly krátké rukávy, široce nadýchané zdobené krajkou vláčkovou. Okolo krku krejzl s květy a krajkou zdobený. Šněrovačky se nosily nejdříve krátké a později prodloužené k pasu se šůsky. Bývaly damaškové, soukenné, pestře vyšívané dle příležitosti použití. V zimě se nosil soukenný tmavomodrý kabátek až k pasu. Nejkrásnější bývalo vyšívání plen a zástěr, buď jednobarevné, nebo pestré, hedvábím provedené, pavučinkami bílé vyšívané či barevné, později tylem podkládané. K výzdobě se používaly perličky, penízky a později i rybí šupiny. Čepce byl lemován krajkou, která sahala až k obočí. Na temeni měl vyšit květ, přes čepce se vážala rouška-stuha s lesklými cetkami přes ní nádherně vyšívaná plena“. Dostupné online: <https://sites.google.com/site/baracniciradomysl/kroje>, dne 30. 6. 2016

¹³¹

http://taborsky.denik.cz/zpravy_region/sobeslav-se-oblekla-do-kroju-slavila-vyroci-sve-zupy-20160522.html, dostupné online dne 30. 6. 2016

¹³² „*Krátké široké spodky se šily nejčastěji ze žluté jelení kůže, někdy byly zdobené štepováním. Vesty obyčejné ze zeleného nebo modrého sukna, trochu vyšívané, se stojatým límcem a jednou řadou knoflíků. Všední vesty byly ze šerky. Kabát byl soukenný s výšivkou z pestrého hedvábí, s rozstříženými šosy a stojacím límcem. Dlouhé šosáky (župany) z olivově zeleného sukna, se stojacím límcem, krátkým životem a úzkými rukávy. Límec a dolejší část rukávu byly vyšívány, šosy měly tři záhyby a u nich v pase výšivku. Zapínání obyčejně jen u krku na mosaznou sponku. Na krku mohl být krejzlík, pod krkem tmavý nebo červený šátek. Výrazný doplněk tvořila vysoká kožešinová čepice. Pro všednější nošení to byla alespoň čepice kožešinou lemovaná. Vesty ze zeleného nebo modrého sukna, někdy vyšívané, se stojatým límcem a jednou řadou knoflíků. Na nohou buď kožené holínky, nebo později modré punčochy a nízké střevíce*“, Stránská D., Lidové kroje v Československu, 1949, J. Otto, Praha

národní tradice a domnívají se, že noše ním krojů nebo svérázu posilují identitu českého národa. Tato myšlenka byla v našich zemích velmi silná na konci 19. století.

Další z hmotných baráčnických symbolů jsou **svíce**. Plamen a světlo svící mělo odpradávná význam ochranný a očistný. Svíce se po mnoho staletí používaly pouze při obřadech; svíce určené pro všední život byly svíce lojové, používané až v 19. století.¹³³ Při baráčnických zasedáních hoří svíčky po celou dobu jednání. Svíčky zapalují *služebníci* rychtáře (obvykle ponocný) a to pouze zápalkami.

Malý dřevěný **baráček**, který nesmí chybět na rychtářově stole, je pokladnička. Do pokladničky se hází pokuty za vyrušování, použití cizího slova tam, kde je možné použít slovo české, za pozdní příchody... Vybrané peníze se uloží do truhly a použijí se na běžnou činnost.

Na závěr této části věnované hmotným baráčnickým symbolům chci věnovat pozornost místu, kde se baráčníci scházejí: **baráčnické rychtě**. Jak jsem již psala, první setkání se konala v hostinci, lidově zvaném “baráček.”

Mít vlastní místnost či dokonce budovu bylo a je pro většinu nově vzniklých spolků luxusem a mnozí si pro svá zasedání pouze čas od času pronajmou místnost v blízkém hostinci či kulturním zařízení.

Všebaráčnická rychta v Praze byla slavnostně otevřena až 10. listopadu 1934 na místě zbourané nevyhovující rychty. Za zakladatele nové rychty byl považován každý, kdo přispěl částkou alespoň 1000 Kč.¹³⁴

Soběslavští baráčníci měli své ustavující zasedání v listopadu roku 1929 v hospůdce v Soběslavi patřící Třeboňskému pivovaru¹³⁵ Zde se zřejmě scházeli ještě čtyři následující roky. Poté přesunuli svá zasedání do hotelu Zvon. Jednalo se zřejmě pouze o pronájem salonku nebo zasedací místnosti, přesto baráčníci nazývali i tuto prozatímní místnost **rychtou**.¹³⁶ Až v roce 1994 obdrželi soběslavští baráčníci důstojnější místnost k trvalému užívání, a sice místnost v muzeu v Rožmberském domě v Soběslavi.¹³⁷

Zmíněné hmotné symboly baráčníků jsou pro členy důležité zejména proto, že posilují

¹³³ Brouček, S. a Jeřábek, R Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska str. 1013, str. 807, Praha 2007

¹³⁴ „Byl to velmi rušný rok. Kdy se počítalo a opět počítalo. Existovalo 'Stavební družstvo při Veleobci' (berní soused Jan Pajer), 'Pracovní sbor pro vybudování Všebaráčnické rychty' (berní soused Josef Kopejtko), 'Kruh přátel pro vybudování rychty'. Bylo vydáno 'Provolání' k české veřejnosti, z něhož bylo patrné, že byla započata velká akce, která vyústí ve vybudování samostatné budovy přestavbou bývalého 'renthausu' na Malé Straně. In: Jihočeský baráčník, 5/2014 - podle OB Vodňany

¹³⁵ název se mi nepodařilo zjistit

¹³⁶ Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, kapitola První pokus o založení obce baráčníků str. 4, rok 1929, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi, s. 4

¹³⁷ Blatské muzeum bylo poprvé otevřeno veřejnosti v roce 1898. Rožmberský dům obdrželo muzeum od města v roce 1904. Dům zvany Špulířosvký koupil v 16. stol Petr Vok z Rožmberka a před smrtí jej daroval společníci své zesnulé manželky Zuzaně Vojířové). Zdroj: informační materiál Blatského muzea

příslušnost k baráčnické obci. Přestože jejich vznik byl rozmanitý, současní členové nepátrají po původu. Považují je už dnes za tradici, na níž jsou hrdí. Je třeba podotknout, že věkový průměr baráčníků je obecně hodně vysoký a bývá problém získat mladou generaci. Pokud jsem měla možnost pozorovat na akcích, jichž jsem se zúčastnila, na baráčnících je patrné dojetí při slavnostních shromážděních; skutečně dodržují pečlivě stanovené regule. Konkrétně v Soběslavi však vyvstal generační problém ve spolupráci s Mladou chasou, která vzešla od baráčníků, ale dnes již působí samostatně. O tom však více v další kapitole.

3.2. Nehmotné symboly baráčníků

Mezi nehmotné symboly baráčníků patří typická **pojmenování funkcionářů** - činovníků obce a tzv. **baráčnická hymna**. Do této kapitoly jsem zařadila a některé **baráčnické rituály** - jako je zahajování shromáždění včetně vzpomínky na zemřelé a staročeská pocta. Přestože je baráčníkům dnes vytýkána idealizace minulých časů představují a předvádějí vysokou úroveň kultury společenských a mezilidských vztahů. Usuzuji tak ze svých osobních pocitů, které jsem měla při setkáních s baráčníky a ze slov respondentů, kterým jsem často pokládala otázku: “ *Co pro vás znamená, že jste u baráčníků?* “ V odpovědích převažovalo, že je pro ně důležité vědomí společenství, že “ *jakoby se zastavil čas,* ” “ *lidé se zklidní a jsou k sobě moc přátelští* ”¹³⁸ . Respondentka L., uvedla ve své výpovědi: “ takovou dobrou společnost jsem nikde neviděla.”¹³⁹ Je pravda, že nikdo nezmínil lásku k národu či rozšiřování lidové kultury jako hlavní důvod, co ho u baráčníků drží.

Nicméně, všechny jejich symboly vyjadřují úctu ke, třebaže poněkud idealizované, tradici českého národa, venkova a malých městeček. Proto se v této kapitole krátce zmíním i o kořenech, z nichž samospráva baráčnických obcí vyrostla, přesněji o vývoji funkce rychtáře a také o stručných dějinách soběslavské samosprávy.

¹³⁸Odpovědi z výzkumu provedeného v létě 2015

¹³⁹Výpověď respondentky L., (tetičky z baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

- Struktura baráčnické obce ve srovnání se strukturou feudální městské samosprávy zejména v Soběslavi

Představenstvo každé baráčnické obce se skládá z rychtáře a konšelů; rychtáři všech žup i obcí bez žup jsou konšelé Veleobce. Rychtáři a konšelé doby Pobělohorské jsou v očích baráčníků těmi, kdo, stručně řečeno slovy baráčníků, pomáhali českému národu přežít v době temna. Baráčníci v pojmenování svého představenstva vycházejí spíše z tradice městské samosprávy, ale to není tak důležité. Důležité je, jak pojali jednotlivé postavy a jaký význam jim přisuzují. (Ostatně oslovení baráčnic „tetičky“ je také původem z městského prostředí.) Nejprve však několik slov ke konkrétním funkcionářům neboli činovníkům baráčníků a k významu těchto funkcí v původním historickém prostředí.

Konšelstvo je tvořeno členy představenstva a konšely volenými valným zasedáním. Všechny funkce mohou zastávat muži i ženy, není výjimkou, aby žena byla rychtářkou obce. Ovšem zatím nikdy nebyla žena rychtářkou Veleobce. Představenstvo se schází každý měsíc. Členové mohou být voleni i opakovaně. Členství v konšelstvu je volené, přičemž každý člen baráčníků může být volen do konšelstva a do všech funkcí. Počet členů konšelstva se mění podle velikosti obce; u malých obcí jsou často funkce sdružené a vykonává je jedna osoba.

Nejvyšším představitelem každé baráčnické obce je rychtář. Rychtářovi nejbližší pomocníci jsou syndik a místorychtář. Místorychtář musí být kdykoli připraven převzít funkci rychtáře. U rychtáře i místorychtáře jsou uvedeny v metodických pokynech žádoucí povahové vlastnosti: zkušený, klidný, umírněné povahy, čestný, spravedlivý. Syndička je jedna z nejdůležitějších funkcí, jejím hlavním úkolem je zajistit hladký chod obce. Vyřizuje veškerou korespondenci. Připravuje smlouvy a dohody; zajišťuje program všech zasedání. Pokud není přítomen rychtář a místorychtář, syndička řídí celé zasedání.

Přestože je rychtář hlavou obce, je zde poradce, který má právo ho napomenout - je to pantatínek. Pantatínek “je bdělým strážcem pořádku, jednoty a svornosti v obci.” Zdůrazňuje se, že musí být “zkušený, přímého a čestného jednání.”¹⁴⁰ O věku se v těchto pokynech nic nepíše.

Velkou důvěryhodnost musí prokazovat také panímaminka. Panímaminka mimo jiné dbá na stylovou správnost krojů. Často pracuje v součinnosti se šafářkou. Starají se o kroje a jiný majetek obce a mohou společně podávat staročeskou poctu.

Berní se stará o veškeré finanční záležitosti. Podléhá nejen kontrole slídilů účtů, ale i

¹⁴⁰Metodické pokyny pro činovníky obcí a jejich povinnosti, zapůjčeno soběslavskými baráčníky, kopie uložena na rychtě v Soběslavi

kontrole státních úřadů. Všechny příjmy a výdaje jsou zapsány na příjmový a výdajový doklad, očíslovány a uvedeny do berní knihy.

Slídil účtů provádí slídění nejen u berního, ale i u ostatních činovníků. Před Valným shromážděním provádí slídění berní knihy a kontroluje inventuru majetku. Další, kdo má co do činění s financemi, je kontribuční. Tento činovník vybírá členské příspěvky. Vybranou částku předává bernímu.

Povinností vzdělavatelky nebo vzdělavatele, je *“vychovávat tetičky a sousedy v dobré čestné a obětavé baráčníky, oddané občany a vlastence.”*¹⁴¹ Slovo vychovávat není zvolena zrovna šťastně, ale zase, zapadá to do celkového obrazu baráčníků. Vzdělavatelka dbá na dodržování spolkových regulí a baráčnických zvyklostí.

Švandymistr je hlavní pořadatel všech výchovných, kulturních, zábavných i propagačních akcí v obci i župě. Zajišťují potřebná povolení policie a státní správy. *“Další jeho velmi důležitou povinností je dbát, aby se v obcích a na župách dodržovaly staré zvyky a obyčeje”*

142

Každý člen má své číslo matriční, pořadové a členské. Údaje zaznamenává matrikářka. Informace uvedené v matrice nesmí být bez svolení daného člena a rychtáře nikomu sděleny. Funkci matrikářky někdy vykonává syndička.

Dráb má na starosti spořádaný průběh zasedání. Kdo chodí pozdě či vyrušuje, tomu může udělit pokutu. Ponocný zapaluje svíčky na rychtářově stole a troubením na ponocenský roh zahajuje zasedání. Na plese pak troubením ohlašuje každou celou hodinu. Ponocný nosí jako symboly své funkce k uniformě halapartnu, lampu a ponocenský roh.¹⁴³

Nyní se vrátím zpět k osobě rychtáře, této osoby v baráčnické obci nejpovolanější, a zaměřím se na historii této funkce na území naší země. S pojmem “rychtář” se poprvé setkáváme v našich zemích roku 1223. Zpočátku to byl člen městské samosprávy a zároveň zástupce krále; podléhalo mu soudnictví. Od 14. století vzrůstá význam městských rad a úřad rychtáře ustupuje do pozadí. Soudnictví přešlo z velké části na městskou radu; úkolem rychtáře bylo soudit méně významné spory a zajišťovat pořádkovou a policejní službu ve městě. Rychtáře v různých obdobích buď volila městská rada, nebo dosazovala vrchnost. Po určitý čas měla rychtáře každá vesnice, později působil v několika vesnicích dohromady jeden rychtář.¹⁴⁴

¹⁴¹ tamtéž

¹⁴² tamtéž

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ Brouček, S. a Jeřábek, R. Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska, str. 872, Praha 2007

O rychtářském právu jako odznaku rychtářské moci jsem již hovořila. Přestože podle dostupných dokumentů měl soudit pouze drobné potyčky, rychtářova autorita byla zřejmě dost značná: „*Rychtář míval s sebou také bejkovec, kterým prášil, zejména zlodějům kalhoty. Nezbedné chase opět oprašoval bejkovcem záda. Na ženské byla řádná metla. Tím prášil pěkně rozložené sukně. Hlavní zásadou bylo: „Co nemůže rychtář a domácí právo srovnati a porovnat, ať dá na kancelář.“ Následkem toho, až do r. 1848 soudila a trestala obec své příslušníky ponejvíce sama. Pouze cizí zloděje a cizí vraždy, zabítí, žhářství, násilí a tak, po vyšetření domácím, oznamoval rychtář úředníkům na kancelář.*”¹⁴⁵

Podobně hovoří Lintner ve zprávách o dějinách samosprávy v Soběslavi.¹⁴⁶ Nejstarší známá městská rada v Soběslavi je z roku 1456. Byla nazývána “purkmistr a konšelé”, později “purkmistr a rada města Soběslavi”.¹⁴⁷ Rychtář měl na starosti správu policejní a soudní. Působnost byla jeden rok; mohl být však zvolen opakovaně.¹⁴⁸

Co se týče sporů, zasahoval rychtář nejčastěji při hospodských rvačkách, přestupcích proti mravopoctnosti a drobných škodách na majetku. Dále dohlížel na řádné plnění náboženských povinností.¹⁴⁹ Byl v každém případě osobou váženou a respektovanou a z toho se odvíjí i dnes funkce rychtáře jako předního představitele baráčnické obce.

Osoba rychtáře je pro baráčníky ztělesněním archetypu moudrého muže či krále. Baráčníci se zde jako ani nikde jinde příliš nezdržovali studiem historických pramenů; nezáleželo na tom, působil-li rychtář ve městě nebo na vesnici. Vždyť přece první baráčnickou obcí byla veselá hospodská společnost. Nicméně se domnívám, že baráčnický rychtář byl od počátku postava důstojná, nikoli šaškovská. Slídlilové účtů zní poněkud komicky a však se také počátkem 20. století objevily hlasy volající po přejmenování „slídlilů“ na solidnější pojmenování.¹⁵⁰ Což dokazuje mimo jiné posun od spolku recesistů ke spolku, který chce být brán vážně.

¹⁴⁵ <http://www.sedliste.net/?paged=4>, dostupné online 2. 7. 2016

¹⁴⁶ Lintner, J.: Archiv města Soběslavi 1371-1945, Tábor 1966

¹⁴⁷ Purkmistr byl honorován nikoli penězi, ale v naturáliích a to zejména v pивě. Peníze však dostával za určité úřední výkony, jako je například zápis domu ve městě. Tamtéž str. 10

¹⁴⁸ „Rychtáři při udržování pořádku pomáhal biřic. Rychtář také dohlížel na branné a hlásné, dohlížel na požární ochranu města a kontroloval správnost dodržování měř a vah na trzích.“ tamtéž

¹⁴⁹ tamtéž

¹⁵⁰ Helebrantová, I.: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

- Baráčnické rituály

Závěrem se stručně zmíním o základních ceremoniích - rituálech baráčníků, o nichž bude podrobněji řeč v kapitole 4. Činnost soběslavských baráčníků. **Zahajování shromáždění** baráčníků má svůj neměnný rituál. Před zahájením každého zasedání se dostaví na nenápadný pokyn rychtáře dráb s ponocným a uvedou se slovy: „*Počestné právo, vážený rychtáři, služebníci se hlásí do služby*“. Poté zpravidla ponocný zapálí svíčky na rychtářově stole a dráb zvolá: *Tetičky a sousedé, volám vás k pořádku!* Načež rychtář třikrát udeří právem o stůl a zvolá: „*Z moci práva rychtářského zahajuji dnešní slavnostní sedění baráčnické obce ...*“¹⁵¹ V úvodu jsou přivítáni hosté a přítomní jsou seznámeni s programem.

Hned po úvodu následuje vzpomínka za zemřelé. Vedle rychtářova stolu bývá malý stoleček černě pokrytý, může být ozdobený květinou, zapálenou svíčkou či nápisem *Vzpomínáme*. Poté následuje vlastní program zasedání. Kdo by snad během shromáždění vykřikoval nebo jinak vyrušoval, ten bude drábem pokutován. Nikdo nesmí hovořit, aniž by dostal slovo. Komu rychtář udělí slovo, ten začne svou řeč vždy slovy: *Počestné právo, vážený rychtáři, tetičky a sousedé!* Členové, jak již bylo řečeno, jsou obvykle oblečeni ve svérázu, méně v lidových krojích.

Staročeská pocta je vítání hostů chlebem a solí. Hned u vchodu ji obvykle podává panímaminka a šafářka v krojích, přičemž říkají: *Přijměte, prosím, staročeskou poctu*. Chléb musí být nakrájený na krajíčky a to tak, aby měl bílou i černou kůrku. Host si vezme krajíc, posolí si ho a sám od sebe může vložit do talířku peníz. Peníze se od hostů nikdy nesmějí vymáhat, to by bylo hrubé znesvěcení pocty.

“*Chléb je základním symbolem úrody, dostatku, pohostinnosti, zdraví a domova.*”¹⁵² Úcta ke chlebu byla v lidech vždy pevně zakořeněná. Chléb nesloužil pouze k zahnání hladu, měl i funkci ochrannou a magickou; dokonce se věřilo v účinky léčebné. Kdo neuměl ukrojit rovně chleba, o tom se říkalo: “Kdo se nesrovná s chlebem, nesrovnává se s lidmi”. Baráčníci zachovali význam pohostinství, přidali si výběr peněz, ale nad tím bych se zas až tak nepohoršovala, vždyť odjakživa pořádali tomboly a jiné akce za účelem získání peněz, aby mohli realizovat svůj dobročinný program.

O soli jako symbolu čehosi vzácného a potřebného svědčí pohádka *Sůl nad zlato* či

¹⁵¹výpověď respondentky tetičky K., (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁵² Brouček, S. a Jeřábek, R *Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska*, str. 298, Praha 2007 *Lidová kultura*

pořekadlo *Je to zapotřebí jako soli. Soli byly též připisován ochranné vlastnosti*¹⁵³

Na závěr zasedání se zpívá baráčnická hymna. Baráčnická hymna má několik slok, obvykle se zpívá pouze první nebo první a druhá sloka.¹⁵⁴ Autor hymny je neznámí.

Funkcionáři jsou voleni demokraticky, při zasedáních však panuje přísný řád a pořádek. Tento řád se u baráčníků prosazoval postupně a trvalo několik desítek let, než nabyl dnešní podoby. Baráčníci se zde na okamžik stávají skutečnými rychtáři, dráby či ponocnými, jako ostatně každý, kdo se vžívá do nějaké role. Pantatínek i panímaminka už z titulu svého pojmenování mají roli smírčího soudce, jejich označení evokují mírnost a vlídnost.

Pravidelná uspořádaná spolková činnost strukturovaná rituály při slavnostech poskytuje pocit bezpečí a pozitivní vyhodnocení osobní identity.

Domnívám se, že výrazný posun v používání symbolů u baráčníků za dobu jejich činnosti nenastal; ano samozřejmě význam těchto symbolů se v určitých mezích posouvá při každé situaci. Například význam symbolů považovaných za národní je pocíťován silněji během války či okupace; v současnosti význam zůstává stejný, jen vyznívá slaběji. Jak napsal Saussure: “*Totožnost symbolu už nelze nikdy stanovit od toho okamžiku, kdy symbolem je, to jest odkdy je vržen do společenství masy, která jeho hodnotu stanovuje v každém okamžiku znovu.*”¹⁵⁵

¹⁵³Brouček, S. a Jeřábek, R. Lidová kultura Čech, Moravy a Slezska, str. 992, Praha 2007 Lidová kultura

¹⁵⁴ Baráčnická hymna viz. příloha č. 4, str. 88

¹⁵⁵De Sassaure F., Kurz obecné lingvistiky, Praha 2007, s. 284-5

4. Činnost soběslavských baráčníků v letech 1989 - 2016

(ve srovnání s činností ostatních baráčnických obcí župy Boleslava Jablonského a potažmo s baráčníky ostatních jihočeských žup)

V této kapitole se budu věnovat činnosti baráčníků v Soběslavi v kontextu s baráčníky v Jižních Čechách. Jak již bylo řečeno, činnost baráčníků prošla dlouhým vývojem, od původní funkce víceméně zábavné stolní společnosti, přes několik zvýšených vln zájmu o národopis, dobročinnou a menšinovou práci, po dnešní podobu. Dnešní podoba baráčníků se poměrně liší obec od obce, a to zejména podle toho, jak se jim kde podařilo zapojit do činnosti nastupující generaci. Závazné pro všechny obce je zajištění řádného fungování spolku, což obnáší zejména účastnit se všech spolkových aktivit, ať již jsou to interní zasedání obce, žup či Veleobce nebo společné spolkové slavnosti, pořádané většinou při příležitosti nějakého výročí založení. Ostatní program může být značně variabilní a může být rozdělen na program sloužící k vnitřní potřebě členů, což jsou zájezdy či přednášky pro členy spolku, ozdravné pobyty apod. a program sloužící ke komunikaci se širokou veřejností, což jsou kromě plesů spolkové či folklorní slavnosti spojené vždy s průvody.

Pro lepší přehlednost bych se v této kapitole opřela o regule baráčníků a pokusím se zhodnotit, jak které části jejich stanov jsou v praxi naplňovány. Z druhého článku baráčnických regulí, který definuje **účel spolku**, bych se zaměřila na těchto devět bodů:

„1. Prohlubovat lásku k vlasti, národu a lidem vůbec

2. Pěstovat vhodné staročeské zvyky a obyčeje, udržovat a rozšiřovat národní kroje a folklor jako takový

3. Zakládat a udržovat zájmové soubory (taneční, pěvecké, divadelní, hudební apod.)

4. Vydávat spolkové časopisy na úrovni Veleobce a žup, i drobné spolkové publikace obcí, žup a Veleobce

5. Podporovat podniky veřejně prospěšné, národní, vlastenecké, dobročinné

6. Vede členy obcí, žup i Veleobce k úctě člověka k člověku, toleranci, lásce a upřímnosti

7. Podporovat a šířit baráčnické ideje i zájmy, a tím pomáhat k povznesení a rozvoji celého baráčnictva

8. Dbát na dobrou sousedskou pospolitost včetně kázně a pořádku, poctivosti a skromnosti

9. Pořádat zasedání (schůze), sjezdy, výstavy, národopisné slavnosti, zájezdy, přednášky,

staročeské zábavy a rozvíjet další zájmovou činnost.“¹⁵⁶

Pro porovnání, jak se rozšířila a kam se posunula činnost baráčníků od doby jejich vzniku, srovnajme si to s původní velice stručnou podobou článku dva regulí z roku 1895, který zde ještě jednou připomenu: *“Ústřední Matici Školskou” a mimoto i jiné podniky obecně prospěšné a to národní a dobročinné podporovati; dalším pak účelem má být pěstování vzájemnosti, šlechtění ducha a mravů*”¹⁵⁷ Je vidět, že baráčníci svůj program hledali a konkretizovali ještě mnoho let po svém vzniku; a i tento původní stroze definovaný program postačil při vzniku poměrně široké sítě baráčnických obcí.

Další body zmiňují odměňování zasloužilých členů, zakládání dalších obcí a žup a jejich jednotlivých odborů apod.

Pro přehlednost bych rozdělila veškerou činnost baráčníků na dvě základní části: interní spolkovou činnost a činnost externí. Dodávám, že toto rozdělení není zcela přesné, neboť například oslavy výročí obcí či žup se skládají obvykle ze složky externí - průvod a interní - následující zasedání a nemá smysl tyto dvě části od sebe odtrhávat; uvádím je tedy obě společně a to v části externí.

4.1. Interní spolková činnost

- Baráčnická zasedání a jiná běžná spolková činnost

Hlavními aktéry zajišťujícími chod spolku jsou rychtář a konšelé. Několikrát do roka se konají sousedská a konšelská zasedání. Respondent Líkař, upřesňuje: *“Pravidelně se konají sousedská zasedání každou druhou středu a konšelská zasedání každou čtvrtou středu v měsíci. ... Povinností všech konšelů je zúčastňovat se zasedání v VI. župě Boleslava Jablonského, která se konají na rychtě obce a to čtyřikrát v roce a z toho jednou jako Valné zasedání. Kromě těchto povinností konšelů obce se i ostatní členové zúčastňují všech akcí pořádaných ostatními obcemi VI. župy a obcemi v ostatních jihočeských župách na pozvání.*”¹⁵⁸ Toto potvrzuje i další respondentka (tetička Kastnerová) která dodává: *„Jednou za rok je valné hodnotící zasedání soběslavských baráčníků, jednou za dva roky je valné volební sezení.*“¹⁵⁹

Podle stanov *„musí mít hodnotící zasedání stejný program jako zasedání volební,*

¹⁵⁶ Stanovy baráčnictva viz. příloha č. 1, s. 79-84

¹⁵⁷ stanovy kolínské obce baráčníků: dostupné online dne 28. 6. 2016 na <http://www.baracnici.qsh.cz/stanovy.aspx>,

¹⁵⁸ výpověď respondenta Líkaře, (člena baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁵⁹ výpověď respondentky Kastnerové (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

neprovádějí se však volby a neskládá se slib."¹⁶⁰ Ve výjimečných případech může být svoláno mimořádné volební zasedání. Sousedské zasedání má tento účel: *"kontroluje a schvaluje činnost konšelstva...., podává iniciativní návrhy k další činnosti...., udržuje sousedskou pospolitost."*¹⁶¹ Kromě těchto zasedání jsou soběslavskými baráčníky pořádána každoročně ještě dvojice pravidelná "sezení", a to slavnostní. Jedno se týká oslavy Dne matek a druhé je posezení vánoční "u stromečku".

Den matek byl soběslavskými baráčníky poprvé slaven roku 1992¹⁶² a od té doby se slaví každoročně. Každá tetička dostane bonboniéru s přáním. Doprovodný program zajišťují obvyklé místní dětské soubory. Na předvánočním "posezení pod stromečkem" obvykle prezentuje Soběslavská chasa mladá pásmo koled a tanců.¹⁶³ O spolupráci baráčníků a Soběslavské chasy mladé, podrobněji v samotném závěru kapitoly Činnost soběslavských baráčníků.Jako při každém jiném zasedání baráčníků, i tyto dvě slavnostní sezení mají své závazné baráčnické atributy: ústředním bodem místnosti je stůl s přísazným právem, dvěma svícny a domečkem a slavnost zahajuje rychtář, který třikrát poklepe na stůl rychtářským právem. Další průběh se nijak neliší od běžných oslav Dne matek, případně vánočních vystoupení folklorních souborů.

Pokud má některý člen obce narozeniny, je mu zaslána gratulace. Jedná-li se o kulatiny, nechají mu ostatní baráčníci zahrát jeho oblíbenou skladbu v rádiu. Tento zvyk je podle respondentky Kastnerové rozšířen mezi všemi jihočeskými baráčnickými obcemi.¹⁶⁴ Jestli tento zvyk dodržují i jiné baráčnické obce v republice, mi není známo. Při významných výročích se navštěvují a dostávají dárek (v hodnotě 250,- Kč).¹⁶⁵ Soběslavští baráčníci se velmi často účastní návštěv ostatních jihočeských obcí, při příležitostech různých zasedání, či výročí. Na tyto akce jezdí obvykle 2 - 4 zástupci.

Podle kroniky je takových návštěv podnikáno 3 - 6 do měsíce.¹⁶⁶ Časté jsou také zájezdy do divadel, muzeí, případně lázní: soběslavští baráčníci v tomto ohledu spolupracují úzce se svazem invalidů. Například v roce 2012 společně podnikli zájezd do termálních lázní, na zámek Kratochvíle apod. Někteří baráčníci vypomáhají při pravidelné údržbě společné

¹⁶⁰ stanovy baráčnictva, článek VIII. Viz. příloha č. 1, str. 79-84

¹⁶¹ Stanovy baráčnictva, článek XI. tamtéž

¹⁶² Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, str. 230, léta 90. (od 60. let existuje bohužel pouze v elektronické verzi, její vedení má od té doby na starost kronikářka R. K.)

¹⁶³ tamtéž

¹⁶⁴ výpověď respondentky Kastnerové (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁶⁵ výpověď respondentky Kastnerové (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁶⁶ Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, str. 240, léta 90. (od 60. let existuje bohužel pouze v elektronické verzi, její vedení má od té doby na starost kronikářka R. K.)

- Zpravodaj baráčníků

Co se týče čtvrtého bodu stanov baráčníků, o vydávání vlastního zpravodaje rozhodli baráčníci na sjezdu Veleobce v Českých Budějovicích 6. - 7. června 1907¹⁶⁸. Časopis Český baráčník¹⁶⁹ prošel od svého vzniku řadou proměn, které byly spjaty s vedením¹⁷⁰ časopisu a dobou v níž byl vydáván. Stejně tak jako jeho forma, obsah se měnil i jeho název. Od roku 1910 - 1920 nesl název *Za stará práva*; pak byl přejmenován na *Československý Baráčník*. Po roce 1924 převzal velení časopisu Josef Špitálský, který se pokusil nasměrovat baráčníky výrazněji k etnografii. V důsledku toho se představitelé jednotlivých obcí vzchopili k systematictějšímu sběru a sepisování "návodů k obřadům,"¹⁷¹ které si pak předávali sobě navzájem. Po 2. světové válce se název časopisu změnil na *Zpravodaj čsl. baráčnictva*, *Pokyny a zprávy Veleobce a Měsíčník Veleobce baráčníků*. Po roce 1948 byla zpočátku národopisná složka zcela utlumena a časopis byl politizován. Stránky byly zaplněny popisy socialistických brigád a snahou o budování socialistické vlasti. Folklorní témata se objevují až v šedesátých letech. Podle Helebrantové zlatá léta zažil časopis paradoxně v letech 1972-75, v období normalizace, kdy vedením Václava Zelenky nabyl přehledné podoby plné se zaujetím zpracovaných informací. Například zde vycházely pravidelné rubriky *Národopis* a *Zvyky a obyčeje*.¹⁷² Od roku 1975 nesl název *Zpravodaj Veleobce baráčníků* a dnes se jmenuje *Český baráčník*.¹⁷³

Časopis je odebírán všemi baráčníckými obcemi, a pokud se ho ujme výrazná osobnost, může zřetelně ovlivnit vývoj činnosti baráčníků. Což rozhodně není případ současné poněkud vágní podoby časopisu, který se obvykle soustředí na popis činností několika obcí. Není pravidlem, aby každá obec vydávala vlastní zpravodaj, ale někde vychází skutečně poměrně pravidelně. Soběslavští baráčníci odebírají od roku 2011 kromě zpravodaje Veleobce také Jihočeský baráčník, který informuje o činnosti obcí žup v Jižních Čechách.

¹⁶⁷ tamtéž

¹⁶⁸ <http://baracnici.sweb.cz/spolky.htm>, dostupné online dne 20. 7. 2016

¹⁶⁹ do administrativní knihy tohoto časopisu, kterou vedl Petr Guth, je možné nahlédnout ve Státním okresním archivu v Příbrami

¹⁷⁰ vedení- myslím tím redakci- přesněji redaktora, který odpovídá za příspěvky jednotlivých členů z řad baráčníků

¹⁷¹ Helebrantová, Ivana: *Svěrázové hnutí a baráčníci*, diplomová práce, Praha 1983

¹⁷² tamtéž

4.2. Externí činnost baráčníků

Externí činnost baráčníků je zaměřená na komunikaci s širokou veřejností. Jedná se o různé staročeské plesy, výroční slavnosti a folklorní obřady. Důležitou součástí slavností je průvod.

- Průvod jako sociální rituál

Průvod je *“druh sociálního rituálu, který vyjadřuje určitou ideu, demonstruje sociální hierarchii společnosti a jí uznávané hodnoty a plní různé sociální funkce”*¹⁷⁴ Průvody jsou nejčastějším způsobem, kterým baráčníci komunikují s veřejností. Průvod je demokraticky otevřený nebývalé velké skupině osob a zároveň umožňuje přímý kontakt tváří v tvář a tím i okamžitou zpětnou reakci. Zároveň postavení osob či významných relikvií v průvodu není náhodné, (kromě *slavností naruby*, jako je třeba masopust), vyjadřuje určitou hierarchii.

Ta je vyjádřena symbolicky protiklady: vepředu - vzadu; nahoře - dole; centrum - periferie.

Komunikování s okolím probíhá využitím vizuálních i sluchových vjemů. Mezi vizuální vjemy patří oděvy a masky, gesta, tanec, dramatické scény, alegorické vozy, dále nošením osobitých předmětů jako jsou vlajky, prapory, sošky svatých, obrazy, vegetační symboly, transparenty, politická hesla,... Mezi zvukové prostředky patří jednak snaha o co největší hluk - výskot, křik, střelba, praskání bičem - což snad původně vzniklo z potřeby odhánění zlých sil, navíc tím účastníci dávají o sobě vědět v co největším dosahu. Patří sem i hudba, zpěv a mluvené slovo či sborové skandování hesel; opakem je ticho - například při zastavení náboženských procesí k modlitbě; mlčí také například postava krále při jízdě králů o letnicích. Dalším výrazovým prostředkem je pohyb - směřuje dopředu, za určeným cílem anebo se točí v kruhu, účastníci se nevracejí stejnou cestou zpět. Opakem pohybu je zastavení s proslovy, dramatickými scénami či modlitbami a rozjímáním.

Průvody se konají v souvislosti s cyklem přírody (ochrana polí, vyhánění zimy) s cyklem člověka - svatba či pohřeb: tyto přechodové rituály obzvláště vyžadují *“manifestování dokonalé změny”*¹⁷⁵ a vyžadují účast diváků.

Velmi častá jsou náboženská procesí a průvody související se společenským životem -

¹⁷⁴ Jakubíková, K.: Průvod jako etnologický problém, in: Slavnostní průvody, Uherské Hradiště 1994, str. 17

¹⁷⁵ tamtéž

průvody spolkové či politické.

- 85. výročí založení baráčnické obce Vitoraz Soběslav

V roce 2014 soběslavští baráčníci oslavovali 85. výročí založení své obce.¹⁷⁶ K tomu výročí baráčníci uspořádali průvod zakončený slavnostním zasedáním; den předtím ještě baráčníci položili v parku u nádraží kytici k pomníku padlým 1. světové války. Součástí oslav výročí bylo i uspořádání výstavy v městské knihovně. Měla jsem možnost se zúčastnit všech těchto akcí, takže bych se zde o nich zmínila podrobněji.

Slavnostní průvod k 85. výročí založení baráčnické obce Vitoraz Soběslav se konal 7. června 2014. Lidé se začali scházet před soběslavským kulturním domem dopoledne kolem desáté hodiny. Hrála zde dechová hudba Libkovanka.¹⁷⁷

Posléze se začal průvod seřazovat. První šli členové Soběslavské chasy mladé, kteří nesli českou vlajku. Následovali praporečníci nesoucí prapory VI. župy a prapor soběslavských baráčníků; za nimi byl nesen prapor Sokola. Za nimi teprve nesli praporečníci cca 20 praporů ostatních baráčnických obcí. Za prapory teprve šel rychtář obce Soběslav soused K. a vedle něho rychtář Veleobce soused P. Následoval krajský radní pan N. a místostarosta Soběslavi pan D. Za nimi pochodovali rychtáři ostatních obcí a žup. Je třeba dodat, že po stranách rychtářů byl průvod obklopen mladými dívkami.

Za rychtáři šel dětský soubor Ráček a za nimi, zhruba uprostřed průvodu, byly zařazeny Sokolky v sokolských krojích - asi 20 členek. Za sokolkami pak vyhrávala Libkovanka a za ní v rytmu pochodovaly malé mažoretky. Za mažoretkami kráčely krojované "tetičky" a za nimi ostatní členové baráčnictva ve "svěrázu". Celková počet účastníků průvodu byl odhadován na cca 300 lidí.¹⁷⁸ Průvod obešel náměstí a vrátil se zpět, odkud vyšel - ke kulturnímu domu,

kde následovalo¹⁷⁹ slavnostní zasedání.

Nedonesly se ke mně žádné negativní ohlasy na tento průvod. Byla jsem mezi diváky a domnívám se, že běžní obyvatelé Soběslavi se do značné míry ztotožňují s baráčníky a pociťují určitou hrdost nad tím, že v jejich městě funguje spolek prezentující se takto honosnou aktivitou. Odpovědi na mé dotazy, co soudí o průvodu a zda jsou spokojeni s

¹⁷⁶ http://taborsky.denik.cz/zpravy_region/sobeslavsti-baracnici-udrzuji-zvyky-uz-85-let.html, dostupné online 22. 7. 2016

¹⁷⁷ vlastní výzkum proběh v červnu v roce 2014

¹⁷⁸ tamtéž

¹⁷⁹ tamtéž

činností baráčníků v Soběslavi byly velmi vágní a bez výjimky kladné. V podstatě se shodovaly se slovy, kterými zhodnotil působení baráčníků jihočeský rodák, ministr průmyslu a obchodu a jihočeský poslanec za ČSSD Jan Mládek. „*To, jak baráčníci pečují o naše tradice, kroje ale i jazyk, svědčí nejen o jejich čínorodosti a o tom, jak moc si uvědomují pravé hodnoty a mají otevřená srdce. Jejich zapálení obdivuji a bylo mi ctí překrásnou soběslavskou slavnost plnou krojů a písniček podpořit.*“¹⁸⁰ Před zahájením slavnostního zasedání se dráb a ponocný přihlásí do služby rychtáři a ten je vyzval, ať konají svoji povinnost. Tetičky a sousedé byli voláni k pořádku. Poté zahájil rychtář zasedání trojím poklepáním rychtářským právem a slovy:” *Z moci rychtářského práva zahajují dnešní slavnostní zasedání k 85. výročí založení naší obce, na kterém vás srdečně vítám a přeji pěkné dopoledne.*“¹⁸¹ Poté, doprovázeni Libkovankou, vpochodovali praporečníci se svými prapory a usadili se na balkoně. Nato všichni účastníci povstali a zazpívali českou hymnu společně s pěveckým sborem Anonymus voice, (zvláštní, nikdy předtím jsem o tomto sboru ve spojení s baráčníky neslyšela).

Následovala vzpomínka za zemřelé - sbor Anonymus voice k tomu zahrál píseň s názvem Madona. Pak rychtář velmi dlouho vítal přítomné hosty.¹⁸² Po přivítání hostů opět následovalo vystoupení Anonymus Voice. Poté “tetička vzdělavatelka” přečetla zprávu z kroniky o průběhu zasedání 80. výročí založení soběslavské obce baráčníků. Dále následovala zpráva o vzniku obce baráčníků v Soběslavi, kterou přednesla místorychtářka. Další částí byly poděkování a ocenění asi deseti baráčníků medailemi za zásluhy či čestným uznáním. Medaili za práci pro baráčníky dostal mimo jiné i představitel Soběslavské chasy mladé. Následující hodinu zabrala pozdravení z baráčnických žup a obcí a pak bylo zasedání zakončeno baráčnickou “hymnou” a stejně jako při zahájení, trojím poklepáním rychtářským právem. Praporečníci opět za doprovodu dechovky odpochovali s prapory. Slavnost pokračovala ještě po skončení zasedání vystoupením Soběslavské chasy mladé.¹⁸³

Průběh této výše zmíněné baráčnické slavnosti dobře ilustruje typickou strukturu všech výročních spolkových oslav baráčníků. Mění se zde pouze složení osazenstva. Pořadatelem je obvykle švandymistr nebo švandymistrová.

Slavnostní průvod byl prezentací baráčnické obce, splnil mnohé požadavky na průvod

¹⁸⁰ <http://www.mladek.eu/media/detail/jan-mladek-ocenil-cinnost-baracniku>, dostupné online 26.7.2016

¹⁸¹ vlastní výzkum proběhl v červnu v roce 2014

¹⁸² Jednalo se o tyto zastupitele: J. N.: radní z krajského úřadu, místostarosta Soběslavi D. s manželkou, rychtáře Veleobce soused P., z Veleobce dále pantatinka, syndičku a místorychtáře, dále zástupce celkem 21 baráčnických obcí a žup, kromě jednoho syndika samí rychtáři; nechyběl ani zástupce Soběslavské chasy mladé a zástupce Sokola.

-Vlastní výzkum proběhl v červnu v roce 2014

¹⁸³ Vlastní výzkum proběhl v červnu v roce 2014

kladené: přitahoval pozornost nejen hřmotnou hudbou, ale byl i pastvou pro oči díky záplavě krojů, ať již původních či stylizovaných (tyto údaje se mi nepodařilo přesně shromáždit a zhodnotit). Zástupci městské samosprávy byli pro okolí znamením, že baráčníci jsou zde bráni vážně, zasluhují respekt. Co se týče zasedání, je zřejmé, že baráčníci berou svá pravidla vážně, ale smysl pro humor jim nechybí. Nicméně od dob, kdy byli baráčníci kritizováni pro nevázanost¹⁸⁴, se posunuli bohužel místy k druhému extrému. Zasedání bylo velmi dlouhé a místy nudné.

- Výstava baráčníků v Soběslavi

Jak jsem již zmínila, v témže roce, tedy 2014, uspořádali soběslavští baráčníci v rámci 85. výročí založení obce baráčníků ještě výstavu, která byla uspořádána v soběslavské městské knihovně. Vernisáž výstavy o soběslavských baráčnících se konala 27. května 2014. Vernisáže se zúčastnilo něco přes 70 osob včetně starosty Soběslavi. Veřejnost měla příležitost se zde seznámit se s některými baráčnickými zvyky jako je staročeská pocta - vítání chlebem a solí; dále s obvyklým zahájením všech baráčnických zasedání, kdy se služebníci přihlásili do služby a rychtář poté zahájil vernisáž trojím zaklepáním rychtářským právem. Podle respondentky tetičky M. *“bylo pěkné vidět tetičky ve svérázu i v krojích, taktéž sousedi byli ve svérázu.”*¹⁸⁵ Baráčníky opět podpořila svým vystoupením Soběslavská chasa mladá. Na vernisáži se nechal vidět kromě starosty a místostarosty Soběslavi dokonce i ministr průmyslu a obchodu pan Mládek. Výstava prezentovala kromě baráčnických atributů, jako byl stůl se svícny, domečkem, rychtářským a přísežným právem a baráčnickým znakem nebo ukázkami baráčnických krojů - *svérázu* či baráčnického praporu - i některé s baráčníky přímo nesouvisějící předměty, které zřejmě měly odkazovat na vztah baráčníků k tradici českého venkova - jednalo se například o řehtačku a klapačku či malou kolébku s panenkou. Blatská rašeliniště připomínala ošatka s borkami. Výstava byla pro velký úspěch prodloužena o týden, jestli však přivedla nějaké nové členy do rodiny baráčníků, není mi známo.

Výstava byla v podstatě shromážděním rozličných atributů, jednotícím prvkem bylo, že pocházely z Jižních Čech a měly nějakou souvislost s lidovou tradicí. Některé části výstavy byly uspořádány logicky a srozumitelně, třeba stůl s baráčnickými atributy, jiné byly zřejmě přidány čistě náhodně, například “figurka Choda.”

Respondentka K., v závěru shrnuje, že výstava splnila svůj účel, díky významným

¹⁸⁴ Helebrantová, Ivana: Svérázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

¹⁸⁵ respondentka M. (tetička baráčnické obce OB Vitoraz), výzkum proběhl v červnu roku 2014

návštěvníkům z městské samosprávy i jednoho vládního činitele přitáhla pozornost novinářů i veřejnosti a připomněla, že baráčnický spolek v Soběslavi stále žije.¹⁸⁶

- Baráčnický ples

Další velmi oblíbenou a pravidelně pořádanou činností baráčníků jsou **baráčnické plesy**. Plesy jsou určeny široké veřejnosti a podle soběslavské baráčnice je ples pojímán a vnímán baráčníky zejména jako “výborná prezentace českého folkloru.”¹⁸⁷ . Prezentací folkloru na plese je baráčníky míněna prezentace krojů a dále tance Česká beseda.

Česká beseda je hojně tančena na všech slavnostech baráčníků, je jimi zjevně zařazena mezi ty tradice českého lidu, kterou je třeba udržovat. Česká beseda se ostatně jako tanec mladé měšťanské společnosti se stala v 19. stol “ symbolem národního uvědomění “¹⁸⁸ Je to tanec uměle vytvořený z českých národních tanců a je to takový taneční svéráz. Baráčníci snadněji přejímali prvky lidové kultury přetvořené ve formě svérázu, protože ty byly obvykle přetvořeny v určité líbivější a snadněji stravitelné formě.

Příkladem baráčnického plesu budiž průběh 67. baráčnického plesu v Písku, který proběhl 25. února 2012, tak jak jej popsala - respondentka Kastnerová. Ples v Písku byl zahájen slavnostním nástupem baráčníků v krojích – ať již ve spolkovém kroji nebo krojích lidových. Podle respondentky Kastnerové zde byl k vidění kroj prácheňský a blatský.¹⁸⁹ Jestli se jednalo o kroje původní či pouze napodobeniny, nemohu posoudit. Po té sydička obce přivítala rychtáře a předala mu slovo; rychtář přivítal všechny přítomné a zahájil ples. Mezi hosty byli zástupci VI župy, baráčníci z Kutné hory a dále zástupci tří jihočeských obcí - baráčníci Týna nad Vltavou, z Radomyšle, z Pištěva a ze Soběslavi.¹⁹⁰ Na začátku plesu si všichni zazpívali baráčnickou “hymnu” *Baráčník být. “V průběhu večera zatančili baráčníci z Písku, Radomyšle a Pištěva Českou besedu - tři kolony.”*¹⁹¹ O půlnoci byla jako obvykle na všech baráčnických plesech tažena tombola.

Baráčníci používají označení *ples*, přestože se jedná o označení městské, nikoliv venkovské taneční zábavy. Dávají obvykle přednost líbivosti označení přes přesnosti.

¹⁸⁶ respondentka K. (kronikářka baráčnické obce OB Vitoraz), výzkum proběhl v červnu roku 2014

¹⁸⁷ respondentka K. (kronikářka baráčnické obce OB Vitoraz), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁸⁸ Brouček S., Jeřábek R., Lidová Kultura s.46, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007

¹⁸⁹ respondentka K. (kronikářka baráčnické obce OB Vitoraz), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁹⁰ tamtéž

¹⁹¹ tamtéž

- Slavnost svěcení praporu

Nedávno 20. června 2016 proběhlo v kostele svatého Mikuláše na Staroměstském náměstí velkou slávou požehnání praporu baráčníků Prahy 1.¹⁹²

Posvěcení nového praporu Obce baráčníků Roztyly z roku 2014 bych ráda věnovala poněkud více pozornosti. Je to z toho důvodu, že tento obřad, zahrnuje typické prvky baráčnických slavnostních setkání, poměrně věrně dodržuje pokyny stanovené Veleobcí.¹⁹³

Zachytil je ve stručnosti místní reportér Klíma.¹⁹⁴ Je zde uváděno svěcení praporu, ale spíše se jednalo o požehnání, neboť aktérem byla zde církev husitská. Slavnost proběhla dne 19. října 2014 na zahradě církve Československé husitské. Zde se ujímá baráčníků církev husitská, ale jinde spolupracovali i s církví římskokatolickou, jak dosvědčuje respondentka K., ze Soběslavi “ *Slyšela jsem, že někde, ale nevzpomenu si kde, ale bylo to v Jižních Čechách, vyšívaly jeptišky baráčníkům prapor.* “¹⁹⁵ Bohužel není v silách mé diplomové práce věnovat se momentálně tomuto zajímavému tématu podrobněji.

Následně bych se tedy vrátila k rituálu požehnání baráčnického praporu v Roztylech. Centrem dění byl slavnostní stůl, na kterém byl umístěn dřevěný domeček, 2 svícny a počestné právo se stuhami; na vedlejším stolečku černě pokrytém stál pietní svícen.

Rychtář zahájil zasedání trojím poklepáním rychtářským právem; následovala minuta ticha za zemřelé, rozbalení praporu a po několika ceremoniích požehnání a posvěcení praporu od faráře církve husitské. Za stolem seděl rychtář, syndička (jednatelka) a pan farář.: „ *Na uvítanou se všemi přítomnými provedena „staročeská pocta chlebem“...* “¹⁹⁶. Před slavnostní stůl přistoupila tetička K., panímaminka XXIV. župy, na výzvu rychtáře zapálila svíčky a vyzvala všechny „k pořádku“. Následoval nástup praporů. Potom rychtář vyzval k zazpívání národní hymny.

Rychtář trojím zaklepáním rychtářským právem zahájil zasedání, popřál dobré odpoledne a vyzval k minutě ticha za zemřelé sousedy a tetičky. ... Rychtář vyzval matku praporu

¹⁹²<http://www.praha1.cz/cps/odbory-a-oddeleni-65422.html>, dostupné online dne 25. 6. 2016

¹⁹³ Viz. příloha č. 1 „Stanovy z roku 1895, str.79-84

¹⁹⁴ Klíma P., Spořilovské noviny 31. 10. 2014

¹⁹⁵ výpověď respondentky paní K., (kronikářky baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

¹⁹⁶ Klíma P. Spořilovské noviny 31. 10. 2014

tetičku L., aby rozvinula prapor. Zbavila ho látkového obalu a poděkovala rychtáři za tuto čest a slíbila, že o něj bude pečovat jako o oko v hlavě. Připnula ke špici stuhu s heslem „Věrní zůstaneme“. Potom předala prapor praporečnickovi sousedu M., který kývnutím hlavy slíbil úctu, věrnost a péči o prapor. V pokleku ho na spodní roh políbil. Pan farář provedl požehnání a posvěcení novému praporu, provázeného vřelými slovy a slovy z Bible a modlitbou „*Otče náš na nebesích*.....“¹⁹⁷ Soused S. vyzval praporečníky Obcí Baráčníků, aby postupně přistupovali k novému praporu a zkřížili špice, na důkaz, že jej přijímají mezi sebe (to je tzv. polibek praporů- pozn. aut.) A potom jsme si zazpívali „*Tu naši písničku českou*...“ a *zatleskali*“.¹⁹⁸ Vnitřní prožitek účastníků je silný a hluboký. Podle respondenta L., „*spolek, který nemá prapor, tomu chybí něco podstatného, neumím si představit, že bychom neměli prapor. To by byla velká ostuda, nemít prapor.*“¹⁹⁹ Baráčníci mají ke svému praporu silný emocionální vztah a rituál svěcení či požehnání praporu vnímají velmi niterně. Takové hluboké společně sdílené zážitky vedou pak ke stmelení celého společenství. Respondent L., přiznal, že to byl „*jeden z největších zážitků jeho života*“²⁰⁰

Svěcení praporu tedy obsahuje obě důležité součásti rituálu: duchovní náboj a silný emocionální prožitek. Lidé se mají na co těšit a zároveň na co vzpomínat. Sugestivita rituálu přivádí účastníky do stavu katarze, zastavuje čas a rituál bývá tak prožíván hlouběji než realita. Rituály jsou důležité, protože přerušují šedý tok každodennosti; opakované rituály vnášejí do života pravidelnost a řád a přispívají k redukci úzkosti a také upevňují společenský řád.

- Dobré mravy, dobročinnost a vlastenectví

Nyní bych ve stručnosti zaměřila na další body, které je však velmi nesnadné hodnotit, neboť se jedná o témata nevykazující žádnou hmotnou dokazatelnou existenci. Nicméně je považuji za důležité a dokonce si myslím, že pro mnoho zejména seniorů mohou být jedním z důvodu, proč k baráčníkům vstupovat. Dbát na dobrou sousedskou pospolitost včetně kázně a pořádku, poctivosti a skromnosti je bod, který se baráčníci snaží opravdu dodržovat.²⁰¹ Každá soudržná skupina je pro své členy přitažlivá právě svou pospolitostí, poskytuje svým členům

¹⁹⁷ Klíma P., Spořilovské noviny 31. 10. 2014,

¹⁹⁸ Klíma P., Spořilovské noviny 31. 10. 2014,

¹⁹⁹ výpověď respondenta L., (pantatínka baráčnické obce OB Vitoraz Soběslav), výzkum proběhl v létě 2015

²⁰⁰ tamtéž

²⁰¹ srovnání a soustavné zhodnocení jejich charakteristik vlastním pozorováním v rámci terénního výzkumu probíhajícího od roku 2011.

identifikační a integrační jistotu: identifikace - jsem baráčník, integrace - jsem pevně zakotven ve společenství baráčníků. Pokud jde o jejich vystupování navenek, baráčníci se snaží být určitým způsobem vzorem v oblasti dobrých mravů a sousedské výpomoci v rámci své obce. Je zajímavé, že podle Helebrantové, ještě v počátcích 20. stol tomu možná bylo naopak: baráčníkům byla vytýkána úroveň společenství nízká, prý že si libují v pouhých tanečních zábavách a výletech a jsou pouze společností pijáckou.²⁰²

V souvislosti s nevhodným chováním některých členů spolku baráčníků na počátku 20. století, pochází možná zvýšená přísnost panující dodnes. Při sezeních baráčníků; trocha odlehčené veselosti a více smyslu pro recesi by jim možná prospělo.

Ani v menšinové činnosti baráčníci nezůstávají pozadu, mnoho energie a píce do ní vložili zejména v první třetině 20. století. Menšinovou činností byla míněna podpora českého obyvatelstva v oblastech našeho státu s převahou německého obyvatelstva. Po odsunu Němců po 2. světové válce se tato činnost stala bezpředmětnou. Nutno podotknout, že na tomto poli vykonali dříve baráčníci mnoho záslužné práce a právě dobročinností a podporou českého prvku v pohraničí, zejména na Vitorazsku, si získali svého času obdiv a respekt veřejnosti. Co se týče dobročinnosti v současnosti, baráčníci se zaměřují podle svých sil na drobné projekty v místě svého působení, jedná se například o dobročinné sbírky pro seniory.

- Revitalizace lidových slavností

V posledních letech dochází k oživování některých lidových tradic a jedněmi z účastníků tohoto procesu jsou právě baráčníci. Příprava většiny obřadů je velmi náročná a obvykle vyžaduje součinnost několika místních spolků i dalších dobrovolníků. Místními obyvateli jsou tyto aktivity přijímány vděčně, účast aktivní i pasivní bývá velmi hojná. Je zřejmé, že zde existuje stále potřeba zážitků tohoto druhu. Podle Krupkové *“Určujícím momentem a hnací silou tohoto procesu vzniku a zániku tradice je opět společenská potřeba, jejíž uspokojení vyžaduje změnu struktury tradice, tj. vznik nového nebo zrušení působnosti starého jevu této kategorie.”*²⁰³ Obvykle se uvádí posun od funkce magické k funkci zábavní, osobně se domnívám, že ta stopa magičnosti je jedním z důvodů přitažlivosti některých, byť uměle oživených, zvyků.

Realizace jednotlivých obřadů je často společným dílem nejen baráčníků a místních, ať

²⁰² Helebrantová, Ivana: Svěrázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

²⁰³ Krupková, J., Univerzita Karlova 1989, Praha, str. 37

již baráčnických či samostatně působících, folklorních sdružení, ale zapojují se i jiné spolky, jako jsou hasiči a myslivci; častými účastníky jsou také děti ať již ze základních nebo i mateřských škol. Bohužel není v rozsahu této práce možné zhodnotit spolupráci Jihočeských baráčníků komplexně, v rámci této práce pouze uvedu nejznámější příklady a určitě bych se tomuto cíli ráda věnovala později. Jako zdroj jsem tedy využila Jihočeský baráčník, který je poměrně spolehlivý v tom, že se obce samy snaží, aby jejich akce zde byly zveřejněny; dál místní tisk, případně internetové stránky baráčníků.

Jihočeští baráčníci se věnují těmto výročním zvykům: masopustu, vynášení smrtky, velikonoční obchůzce, stavění máje, dožínkám, konopické svatbě. Z rodinných obřadů bych zmínila Blatskou svatbu, kterou pořádali soběslavští baráčníci ve čtyřicátých a padesátých letech minulého století. V nedávné době se provedení tohoto obřadu ujal folklorní soubor Blatácký soubor Ševětín. Jako jediný folklorní soubor z oblasti Veselí nad Lužnicí a Soběslavi vystupuje s pásmem „Blatská svatba“. Tento soubor ovšem nemá s baráčníky nic společného, proto bych zde pouze odkázala na diplomovou práci Blatská svatba,²⁰⁴ kterou zpracovala členka folklorního souboru Ševětína. Práce je hodnotná zejména z hlediska podrobného rozboru hudební složky obřadu.

Masopust

Masopust²⁰⁵ jako *“lidová slavnost maškar obřadního charakteru”*²⁰⁶ je obvykle založen především na - “průvodu naruby,” který nemá žádnou přesnou hierarchii a je velmi nevázaný. Masopustní obchůzky mají mnoho variant a několik hlavních cílů.²⁰⁷ V jednotlivých průvodech se objevují mimo jiné postavy Masopustu i Bakchuse, které mohou být na konci odsouzeny. V Jižních Čechách se často pochovává bakus nebo basa. Pro ilustraci uvádím současnou podobu masopustního průvodu, tak tak ji předvádí město Jindřichův Hradec ve spolupráci s obcí baráčníků Kunifer, divadelním souborem Jablonský a kapelou Ukrotanka.

Průvod začíná u baráčnické rychty, na náměstí se koná divadelní představení. Baráčníci se zapojují i tím, že zapůjčují masky na baráčnické rychtě. Podrobný popis masopustního průvodu v Jindřichově Hradci v roce 2016 uvádím podle zpravodaje jihočeských baráčníků:

²⁰⁴ Davidová Iva, Blatská svatba, České Budějovice 2008

²⁰⁵ Zíbrt Č., Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006, str. 113 - 163

²⁰⁶ Brouček S., Jeřábek R. Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007, str. 539

²⁰⁷ tamtéž str. 540 - 541

“Šprinclová si řadila průvod podle letité tradice. V čele průvodu rychtář se služebníky – ponocným a drábem. Za nimi nadržený a rozdováděný Bakhus Masopust, bílá nevěsta, dva funebráci s basou, černá nevěsta. Za pestře vystrojenou divadelní hudbou Ukrutankou nekonečná řada masek. Kromě baráčníků, členů divadelní společnosti Jablonský, dobrovolných hasičů a veslařů, hokejisty z klubu HC Střelci. K naší velké radosti přijeli ozdobit průvod i baráčníci z Třeboně a z Lomnice nad Lužnicí. ... U budovy pošty bylo připraveno asi 40 masek čekajících na zařazení do průvodu. Nechyběl ani Igor Tausinger s masopustní klibnou. Neskutečné množství nových, vtipných masek letos přibýlo. Tlampač Vlasta Hanuš přivítal pana starostu, místostarosty, rychtáře baráčníků, hudbu, všechny masky, pochopitelně i diváky, kterých se sešlo neskutečně mnoho. Průvod došel ke Střelnici, kde si lidé s Ukrutankou mohli zazpívat, masky se daly do tance a tlampač popsal nejzajímavější masky. Poté se průvod vydal na náměstí, kde se odehrál hlavní program. Rychtář požádal pana starostu o povolení masopustního reje. Povolení se nám dostalo a náš místorychtář soused Komínek se začal loučit s Bakhusem Masopustem. Ten byl drábem vykázn z podia, kde obtěžoval rychtáře i pana starostu. Jeho vláda skončila, stejně tak i basy, která byla pochována. Mistr cechu řeznického pan Čapek si v klidu porcoval pašika a na podiu se odehrávala soutěž v pojídání jitrnice a pití piva. Švandymistrová vyzvala pana starostu, ovšem jen na krátkou chvíli. ...Postupně se přidaly i ostatní masky a nastal pravý rej. K tomu se mezi dav roznášely jitrnice, jelita, ... Dovoluji si tvrdit, že letošní masopust co do návštěvnosti předčil všechny minulé.”²⁰⁸

Klibna je jeden z názvů pro masku koní, dále byly nazývány brúna, šimla, kobyla, kobelice. V obchůzkách představovala obvykle cvičeného cirkusového koně.²⁰⁹ Masopust je obřad „vzdáleně navazující na antické náboženské slavnosti, transformované středověkými městskými hrami.“²¹⁰ Odtud pochází zřejmě postava Bakcha, na jehož počest se v březnu v Římě pořádaly iniciační obřady bakchanálie²¹¹ Masku nevěsty je též částou součástí masopustního průvodu. Černá a bílá nevěsta bývaly dříve součástí průvodu daleko smutnějšího, a sice průvodu pohřebního. Pokud zemřel svobodný mládenec, byla mu vystrojena posmrtná svatba a v průvodu za rakví šla právě černá nevěsta se zlomenou svící, která představovala nevěstu zesnulého²¹² a bílá nevěsta, jejíž symbolika není přesně známa. - Je zajímavé, že baráčnický rychtář s ponocným a drábem se zde staly součástí

²⁰⁸ zpravodaj Jihočeský baráčník, 3/2016

²⁰⁹ Brouček S., Jeřábek R. Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007, str. 541

²¹⁰ tamtéž str. 539

²¹¹ tamtéž str. 539

²¹² tamtéž str. 762

masopustního reje jako jedny z maškarních postav. Baráčníci si zde podrželi své spolkové role, neboť místorychtář vykázal Bakchuse z podia a baráčnický dráb i zde sjednával pořádek.

Vynášení smrti

Jedním z předkřesťanských zvyků je Vynášení smrti, které se konalo obvykle před Velikonocemi. Podle Čenka Zíbrta nese poslední postní neděle svůj název právě podle tohoto obřadu.²¹³ Ale to je zřejmě mýlka, neboť nejstarší doklady k tomuto obyčeji ze 13. století ho přiřazují ke čtvrté neděli postní.²¹⁴ A navíc názvy nedělí nejsou ve všech krajích stejné.

Podstatou tohoto výročního obyčeje je obřadní *“vynesení loutky představující smrt a zimu z obce a v jejím následném zničení či odstranění vhozením do proudící vody, spálením.”*²¹⁵ Někde byla figura smrti vyměněna za májku, tedy mladý stromek ověšený pentlemi, vyfouknutými vajíčky, případně malou panenkou na vršku stromku, která snad měla kdysi představovat ducha stromu. Tato májka se označovala například *letečko, líto, léto* a byla nesena zpět do vsi.

Figura smrti se označovala Mařena, Morena, Maryna; říkalo se, že stejně jako není pomoci, když si pro člověka přijde smrt, tak ani *“proti Mořeně není kořene”*.²¹⁶ Čeněk Zíbrt lituje, že *“vynášení smrti mizí z obyčejů lidu českého,”*²¹⁷ už v roce 1909. Byl by možná potěšen, že se stále najdou čínorodé osobnosti, které tento zvyk revitalizují i po více než sto letech. Jedněmi z těchto nadšenců jsou i osobnosti z řad baráčníků.

Vynášení smrtky vítání jara pořádají baráčníci v Jindřichově Hradci a v Týně nad Vltavou. V Jindřichově Hradci je tento zvyk již mnohaletou tradicí: *“Průvod, který se vydal od baráčnické rychty Klášterskou ulicí přes Masarykovo náměstí, mezitím došel na náměstí Míru, kde při malé zastávce zaznělo několik písní a došlo i na pár slov o tom, proč se vlastně smrtka vynáší z města pryč, a pokračoval k Naxerově lávce, odkud byla Morana svržena do řeky.”*²¹⁸ V čele průvodu šel opět rychtář baráčníků a drábem a ponocným. Uprostřed bylo opět neseno *líto*, tentokrát v podobě májky – holého kmene stromu ozdobeného zeleným

²¹³ Zíbrt Č., *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha 2006, str. 203

²¹⁴ Brouček S., Jeřábek R. *Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2007, str. 930

²¹⁵ tamtéž str. 1166

²¹⁶ Václavík A., *Výroční obyčeje a lidové umění*, Praha 1959, str. 202

²¹⁷ tamtéž

²¹⁸ http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/morana-skoncila-v-nezarce-a-vladu-prevzalo-jaro-20150322.htm, dostupné online 25. 7. 2016

opentleným věncem.

Baráčníci v Týně nad Vltavou obnovili tento zvyk před několika lety. Díky spolupráci s mateřskými školami. Podle dokumentu z roku 2014, zapálenou Moranu házejí do řeky Vltavy a mladý stromek ověšený pentlemi a panenkou - Líto - vracejí “do vsi”.²¹⁹ Děti nesly nápisy – NESEME MAŘENU – NA OLEJI SMAŽENÚ a recitovaly například: Smrt nesem ze vsi – nové léto do vsi. Obřad zde splnil především funkci zábavní.

Velikonoční klapání

Soběslavská chasa mladá každoročně chystá v Soběslavi nejen obvyklé “chození s pomlázkou,” což je zvyk zcela spontánně probíhající po celých Čechách, ale od Zeleného čtvrtka do Bílé soboty obchází město s “velikonočním klapáním”.

O “velikonočním klapání se zmiňuje Langhammerová v roce 2011: “*V řadě jihočeských obcí je tato tradice stále živá a to bez přispění vnějších organizátorů.*”²²⁰ Traduje se, že na zelený čtvrtek “zvony odlétly do Říma”, a tak je zastupuje po tři dny, do Bílé soboty, klapot řehtaček. Je to zvláštní spojení, klapot řehtaček o dnech připomínajících nejsmutnější událost liturgického roku.²²¹, ale vyvolávání hluku je staršího původu a jeho účelem bylo zahánět zlé duchy. Mládež z Chasy mladé navíc na Bílou sobotu dopoledne vystupuje na soběslavskou věž, kde klapou řehtačkami každou čtvrt hodinu od jedenácti hodin až do poledne.²²²

Máje

Stromy měly i mají své čestné místo v mnoha lidových obřadech.²²³ Kult stromů byl rozšířen po celé Evropě. Svatyněmi byly posvátné háje, jejichž středem býval posvátný strom.²²⁴ Do stromu se také může vtělit duše zemřelého člověka; nebo může být strom útočištěm stromového ducha. Duch stromů přivolává déšť i sluneční svit, zajišťuje růst úrody, má vliv na rozmnožování stád a plodnost žen.²²⁵ Věřilo se dále, že “*strom může převzít nemoc*

²¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=IQ7Tum03DL0>, dostupné online záběr 25. 7. 2016

²²⁰ Langhammerová, J., Jižní Čechy, kraj, lidé, tradice, Praha 2011, str. 163

²²¹ Pro křesťany jsou tyto tři dny, zejména Velký pátek, dny hlubokého smutku. Na Zelený čtvrtek proběhla Poslední večeře, v noci ze čtvrtka na pátek byl Ježíš Kristus zatčen a na Velký pátek se připomíná jeho ukřižování; v neděli na “Boží hod velikonoční, se slaví vzkříšení

²²² vlastní terénní výzkum, který proběhl na jaře v roce 2015

²²³ Zíbrt Č., Veselí chvíle v životě lidu českého, Praha 2006 str. 276 - 298

²²⁴ Frazer, J. G., Zlatá ratolest, Mladá fronta 1994, str. 107

²²⁵ tamtéž 108 - 109

člověka a pustit do něho svou sílu."²²⁶ Největší moc má strom v době mízy, tedy zvláště na jaře²²⁷.

Máje je " *listnatý či jehličnatý strom, obvykle slavnostně ozdobený, jehož obřadní stavění, popřípadě kácení, probíhalo v určitých kalendářních termínech.*"²²⁸ U nás nejstarší doklad o stavění májů je z roku 1422.²²⁹ Stavění máje bylo zvykem uchovávaným v takové vážnosti, že na něj bylo pamatováno v městských rozpočtech.²³⁰ Rozlišují se máje - často nazývané králem, rodu mužského a májky, rodu ženského. Máje a májky se od sebe liší. Máje jsou obecní, kolektivní záležitosti; jsou vysoké několik desítek metrů. Jehličnany, na vršku mají umístěn ozdobený věnec z chvojí. Májky jsou individuální, jsou stavěné před domy, kde žijí svobodné dívky. Jsou to obvykle břízky menšího rozměru. Tyto drobnější májky fungují jako součást mnoha dalších obyčejů výročního a rodinného cyklu (obchůzkové koledy, svatba.....)²³¹ Drobné májky se dívkám stavějí často v noci, potajmu; stavění obecního máje naopak provázají hlučné slavnosti s průvodem, plnicí dnes spíše funkce společenské, zábavní i reprezentační. V jižních Čechách stavějí baráčníci máje například v Českém Krumlově²³² a v Třeboni.

Mimochodem na závěr stavění máje ve Třeboni baráčníci zatančili Českou besedu.²³³

V Soběslavi staví máje Soběslavská chasa mladá. Obvykle o několik měsíců dříve, v únoru, se vydá chasa do lesa strom vybrat a pokácet. Strom je zbaven kůry a větví a ozdoben. 30. dubna je pak slavnostně odnesen na náměstí v Soběslavi a vztyčen. Poté následuje vystoupení Mladé chasy se zpěvy a tanci.²³⁴

Dožínky

Soběslavská chasa mladá se zapojuje čas od času, nikoli pravidelně, také do programu dožíněk²³⁵ v Doudlebech. Soběslavští baráčníci navštěvují každoročně také dožínky pořádané baráčníky v Boršově. Soběslavští baráčníci nikdy dožínky nepořádali, pokud je mi známo. Dožínky jako slavnost po ukončení žní jsou v Čechách doloženy už od středověku. Slavnost dožíněk "sestávala z odvážení posledního obilí do dvora, předávání dožínkového věnce

²²⁶ Václavík A., Výroční obyčeje a lidové umění, Praha 1959, str. 135

²²⁷ tamtéž str. 138

²²⁸ Brouček S., Jeřábek R. Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007 str. 52

²²⁹ Václavík A., Výroční obyčeje a lidové umění, Praha 1959, str. 148

²³⁰ tamtéž str. 148

²³¹ tamtéž

²³² <http://www.ckrumlov.info/docs/cz/atr201.xml#nabid913>, dostupné online dne 26. 7. 2016

²³³ http://www.mesto-trebon.cz/uploads/mesto/ostatni/rocenka_2014.pdf, dostupné online dne 26. 7. 2016

²³⁴ <http://www.chasamlada.info/sekce/uvodem&rubrika31zac=16>, dostupné online dne 26. 7. 2016

²³⁵ Zíbrt Č., Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006 str. 369 - 401

majiteli statku s blahopřáním a následné hostiny dělníků”²³⁶ Pro dožínkovou slavnost v celé střední Evropě jsou typické obyčeje s posledním snopem a věncem. Poslední snop, ozdobený kvítím a pentlemi, někde dokonce zastupoval dožínkový věnec a byl vezený na posledním voze. Věnec je také upletený z posledních klasů obilí a ozdobený květy. Předávání věnce provázejí vinše, které mají magicky působit na zdar v hospodářství. Také v dožínkových slavnostech hraje zásadní roli průvod, *“rozvíjející tradiční motiv odvážení poslední úrody z polí.”*²³⁷ O dožínkách v Doudlebech se zmiňuje také Langhammerová roku 2011 jako o stále živé domácky pojaté události, *“která stojí na pomezí tradičního zvyku a soudobé folklorní slavnosti.”*²³⁸ O své účasti na doudlebských dožínkách podává Soběslavská chasa následující zprávu: *“Bývalo zvykem, že na poslední den žní se nechávalo na poli obilí pouze na jednu fůru, vůz se vyzdobil, chasa z posledního posekaného obilí uvila věnec s kyticí a zvesela s písničkou se vracela do stavení. Tam předala věnec s kyticí hospodáři a hospodyně jako upozornění, že všichni pracovali ze všech sil, že je obilí pod střechou a tím je hlavní část potravy zajištěna. A že teď mají právo si alespoň několik hodin odpočinout po té namáhavé práci. Ale odpočinout vesele – při písničce a tanci. Správný hospodář se nesměl nechat zahanbit a musel být připraven. Piva, koláčů musel být dostatek pro všechny, kteří se na žních podíleli..., a v tomto duchu tradice se konaly i ty letošní dožínky v sobotu 9. 9. 2006 v Doudlebech, na které jsme byli pozváni. Tak jak tradice velí, i my s dalšími folklorními soubory (Doudleban, Doudlebský výběr, Kovářovan, Úsvit za Českých Budějovic, Strážišťan z Pacova, Libín z Prachatic, Růže z Českého Krumlova), byli za zpěvu tematických písní dovezeni na návěs ozdobenými vozy tažené koňmi. Tam jsme shlédli Formanskou jízdu vozků se svým spřežením. Po tomto antré všech zúčastněných se každý soubor představil již sólově a sklídl upřímný a zasloužený potlesk”*²³⁹

V roce 2013 obnovil baráčníci i pořádání dožínek také v Radomyšli.²⁴⁰ Pořadatelka dožínek, zřejmě švandymistryně radomyšlských baráčníků, říká, že při přípravě dožínek čerpala nejen ze zdrojů internetových, ale i z časopisu Český lid z počátku 20. století. První slavností, kterou baráčníci v Radomyšli uspořádali, byla Konopická roku 2007. Uspořádání Konopické vedlo v důsledku k obnovení divadelního souboru, následovaly již zmíněné dožínky roku 2013. Baráčnická obec v Radomyšli je jednou z těch, kde se podařilo získat nové mladé osazenstvo. V roce 2016 bylo zde přijato do mladé chasy sedm mladých

²³⁶Brouček S., Jeřábek R. Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007 str. 154

²³⁷ tamtéž str. 155

²³⁸ Langhammerová, J., Jižní Čechy, kraj, lidé, tradice, Praha 2011 str. 185

²³⁹ <http://www.chasamlada.info/sekce/uvodem&rubrika31zac=25>, dostupné online 26. 7. 2016

²⁴⁰ <http://www.radomysl.net/detail.php?ID=811..>, dostupné online 26. 7. 2016

baráčníků ve věku 12 - 16 let.²⁴¹ Stanovy to umožňují od roku 2014.

Soběslavští baráčníci předváděli v šedesátých letech 20. století dvakrát “babské hody”, což by mohla být zjednodušená varianta Konopické. Bohužel jsem nezjistila bližší podrobnosti.

Konopická

(konopice, babský bál, babí hody, ženské právo, věneček)

Konopická je slavnost související se sklizní a zpracováním lnu a konopí, tedy rostlin, ze kterých se získávalo důležité vlákno na výrobu textilií. Nejvíce je rozšířená na Prachaticku. Základním rysem je, že tuto slavnost pořádají svobodná děvčata („dívčí věneček“) nebo vdané ženy („babskou“); případně se obě skupiny spojí a účastní se zábavy společně. Ženy se v rámci této slavnosti chovají tak, jako se běžně chovají muži: jsou vyzývavé, pokřikují na mládence dvojsmyslné poznámky, popíjejí pivo či kořalku; platí muziku a vybírají si tanečníky. Muži naopak přebírají role žen: nesměle postávají podél dveří či podél stěn a doufají, že si je některá vybere k tanci.

Konopická může mít mnoho podob, od té nejjednodušší zredukované pouze skutečně na “babský bál” po složité mnohoveštvé celodenní hudebně-dramatické představení. Babské bály, tedy vesnické tancovačky, kde hlavní roli hrají ženy, jsou stále pořádány v mnoha obcích Čech i Moravy. Složitější verze konopické zahrnuje průvod po vsi se zastávkami. Nejprve si ženy zvolí mezi sebou pazdernici neboli konopickou: ta se stane hlavní mluvčí. Ženy se sejdou na určeném místě a za zpěvu, v ruce nesouce kořalku, jdou průvodem obcí ke stavení, kde je schovaná májka - obvykle malý stromček vyzdobený pentlemi. Májku pak nesou v čele průvodu, obcházejí obcí, zastavují se u stavení, nabízejí kořalku a nešetří uštěpačnými poznámkami. Průvod za zpěvu a smíchu skončil v hospodě. Tady tančily nejprve ženy a dívky pouze spolu, posléze mohly vyzvat i mládence, dosud pouze přihlížející “z kouta”. Úderem půlnoci přecházelo velení zpět do rukou mužů.

V současnosti je ženský prvek zatlačen poněkud do pozadí, do konopické je přidán komplikovaný motiv, ve kterém je bída konopičáka a konopičky, chudých obyvatel obce postavena do kontrastu se selskou svatbou. Provedení se často ujímají dramatické soubory, neboť se jedná o dlouhé a náročné výkony. V Jižních Čechách je to například baráčnický divadelní spolek Radomyšl.

Hlavní postavy jsou Družba - Kecal, oblečený jak z Prodané nevěsty: má na sobě šosatý

²⁴¹ tamtéž

kabát, na klopě stuhy a na hlavě cylindr. Konopák má dva převleky. Ten první, ve kterém ho přistihujeme v první scéně, je komický domácí oblek neoženitelného starého mládence. Často má na hlavě česnekový věnec.²⁴² Konopička je další komická postava, tentokrát ženská. Ovšem obvykle ji představuje přestrojený muž. Typickou charakteristikou je pro ní tloušťka, nepořádek, přehnaná razance²⁴³. Účastníci si tvoří texty sami, improvizují, využívají situační humor, nechybí erotické narážky. Někdy se vyskytují narážky na halucinogenní účinky konopí.

Nicméně některé scény jsou dané a některé texty písní se opakují pouze s malými obměnami. Obydlí Konopičáka a Konopičky patří ke kulisám, které se obměňují jen málo. Konopičák bydlí v domě s vikýřem nebo v rozbořeném domě v prvním patře. Vede k němu žebřík, ten může být ozdobený. Kecal, přemlouvající Konopičáka ke svatbě, stojí právě na tomto žebříku. Obydlí Konopičky je postaveno z tenké dřevěné konstrukce pokryté slámou, aby mohlo být nakonec zapáleno.

Pazderna (pazderka, třídně, konopka) je stavba sloužící k sušení lnu či konopí. Název pochází se slova pazdeří, což je odpad při tření lnu. Pazderna byla roubená či zděná stavba s velkou pecí. Musela stát v bezpečné vzdálenosti od obytných budov z důvodu vysokého rizika vzniku požáru při sušení konopí. V průběhu roku ji mohl obývat *“selský nebo panský podruh nebo obecní chudý - pazderák, pazderník.”*²⁴⁴

Konopická byla znovuzařazena do repertoáru obcí zejména v Prachatickém okrese - například v Pěčnově, Zbytinách, Záblatí, Lažišti či v Chlumanech. Nejznámější je asi Konopická v Radomyšli, prováděná baráčnickým divadelním souborem Radomyšl či Konopická ve Věžovaté pláni, která probíhá opět pod taktovkou místní baráčnické obce: *„Konopickou pořádáme tak jednou za čtyři pět let,” vysvětlil starosta Věžovaté Pláně Josef Mach. Toto lidové divadlo se jinde na Krumlovsku nekoná, podle starosty jej lidé pořádají spíše na Prachaticku. Domluvíly si to ženské, začalo je to brát už v zimě, že si udělají konopickou. Naučí se zpívat písně, ke každé figuře jsou jiné.”*²⁴⁵ Účastnice jsou obvykle v bílé halence a červené či tmavé sukni; někdy se podaří sehnat kroje, jak svěřila novinám jedna z družiček: *„Kroj mám ještě po mámě, naše rodina odtud pochází,”* ... *„Kdysi ho vyšíval pan Stejskal z Pláně, který už ale není naživu.”*²⁴⁶

Průběh Konopické má tedy několik neměnných částí a také písně zpívané ženami a

²⁴² Langhammerová, J., Jižní Čechy, kraj, lidé, tradice, Praha 2011 str. 188 - 189

²⁴³ razance- prudkost

²⁴⁴ Brouček S., Jeřábek R., Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, str. 715-716 Praha 2007

²⁴⁵ <http://www.sumavanet.cz/fr.asp?tab=snet&id=10955&url=>, dostupné online 26. 7. 2016

²⁴⁶ http://ceskokrumlovsky.denik.cz/zpravy_region/vezovataplan_konopicka.html, dostupné online 26. 7. 2016

dívkami v rámci představení se s malými obměnami opakují.²⁴⁷

- Folklorní soubory baráčnických obcí

Důležitým činitelem pro ožívování lidových tradic je zakládání a udržování folklorních souborů nebo alespoň úzká spolupráce s folklorními soubory v oblasti působení baráčníků. Zde bych zmínila zejména dva úspěšné soubory z V. župy Václava Budovce z Budova. Znamější z nich je folklorní soubor Furiant z Malé Bělé. Baráčnický taneční soubor Furiant vznikl na konci roku 1999. Soubor vystupuje na folklorních festivalech u nás i v zahraničí. Kromě plesů a tanečních zábav pořádají i tříkrálové obchůzky, masopust, velikonoční obchůzky, máje a dožínky. Druhý baráčnický soubor Šafrán vznikl v roce 1995 v Jablonci nad Nisou. Šafrán čerpá písně zejména ze sbírek Pavla Krejčího (liberecký rodák a sběratel písní a tanců). Šafrán má ve svém repertoáru i Českou Besedu.²⁴⁸ Nicméně baráčnické folklorní soubory představují jen mizivé procento v celkovém počtu folklorních souborů v naší zemi. Dalším příkladem je folklorní soubor Radost z Kamenného Újezdu. Ani Jižní Čechy v počtu folklorních souborů nezůstali pozadu. Baráčníci z Pištína založili v roce 2011 soubor Mladá chasa na tančení České Besedy a jiných lidových tanců.

Ze středu soběslavských baráčníků vznikl folklorní soubor v padesátých letech minulého století. Jejich kronika hovoří o skupince nadšenců, která v letech 1950 - 1955 secvičila soubor písní nazvaný Večer na Blatech a s tímto pásmem pořádala vystoupení. 6. září 1955 „*schválilo konšelstvo (baráčníků v Soběslavi) na svém zasedání ustanovení souboru písní a tanců. Soubor byl nazván Blatácký soubor baráčnické obce v Soběslavi.*”²⁴⁹ V témže roce se soubor přihlásil na soutěž LUT (Lidové umělecké tvořivosti). Svědčí o jeho kvalitě, že v okresním kole zvítězil a v krajském se umístil mezi prvními osmi, jak píše kronika. Podle kroniky soubor vystupoval v původních blatských krojích s dudáckou muzikou - dudy, dvoje housle, klarinet a basa. Stáří členů bylo 16 - 55 let.²⁵⁰

V roce 1957 uspořádali soběslavští baráčníci přehlídku blatských folklorních souborů, s

²⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=wpbWgU3OGq0> , videonahrávka dostupné online 26. 7. 2016

²⁴⁸ Časopis Český baráčník, únor 2016

²⁴⁹ Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, str. 106 ,rok 1955, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi

²⁵⁰ tamtéž str. 108-111

názvem Blata zpívají a tančí za hojné účasti asi 2000 lidí.²⁵¹ Pro velký úspěch se tento festival opakoval i v následujícím roce 1958. Baráčnický Blatácký soubor se v témže roce zúčastnil i přehlídky nejlepších českých folklorních souborů ve Strakonici, kde *“byl jako jediný český soubor vybrán,..... aby representoval Čechy v hlavním programu Strážnických slavností na podiu družby národů.”*²⁵² Ještě v tomtéž roce se soubor zúčastnil i Všebaráčnických slavností, kde vystoupil v Praze na Strahově a ještě dvou slavností dožíněk v okolních obcích, aby byl ne konci roku zrušen.²⁵³

Důvodem bylo, že byl podle kroniky *“soubor neměl u většiny členů naší obce pochopení, byl nesprávně kritizován a činěna mu příkoří a proto vedoucí souboru se rozhodl vzdáti se vedení.”*²⁵⁴

Dalším velmi úspěšným folklorním souborem soběslavských baráčníků je folklorní taneční a hudební soubor Soběslavská chasa mladá. Soubor vznikl na přelomu let 1989/1990 a byl založen tehdejšími maturanty gymnázia a členkami dětského tanečního souboru.. Nicméně záhy opět nastaly určité neshody mezi souborem a obcí baráčníků. Podle respondentky xy²⁵⁵: *“starší členové baráčníků někdy reagují na kritiku těch mladých přehnaně nedůtklivě. No například si myslím, že tetička zapisovatelka nemusela roztrhat celý zápis, když jí ho ta mladá zkritizovala.”*²⁵⁶ Tak se stalo, že se Mladá Chasa v roce 1992 se osamostatnila, stala se občanským sdružením. *“Soubor má v současné době kolem 20 členů. Kapelu v plné sestavě tvoří 6 hráčů na lidové nástroje (klarinet, flétna, housle, akordeon, basa a vozembouch).”*²⁵⁷ Nicméně úzká spolupráce s baráčníky stále pokračuje a zejména v posledních letech se vzájemné vztahy opět velmi zlepšily. Soběslavská chasa mladá vystupuje na slavnostech baráčníků. Baráčníci jim dokonce zapůjčovali a později i darovali několik blatských krojů.²⁵⁸ Ptala jsem se celkem deseti respondentů, kteří nebyli baráčníky, zda si myslí, že Chasa mladá má něco společného s baráčníky, z toho jeden člověk nikdy neslyšel o Chase mladé a o baráčnicích, tři řekli, že nevědí, dva si mysleli, že ano a zbytek oslovených, tedy necelá polovina, považují Mladou chasu prostě za folklorní soubor. Pokoušela jsem se několikrát kontaktovat členy Mladé Chasy, měli jsme několikrát domluvenou schůzku, vždy se na poslední chvíli omluvili.

²⁵¹ tamtéž

²⁵² tamtéž str. 111

²⁵³ tamtéž str. 112

²⁵⁴ tamtéž

²⁵⁵ respondentka xy- s ohledem na citlivost tématu si nepřála být jmenovaná

²⁵⁶ vlastní terénní výzkum, který proběhl v létě roku 2015

²⁵⁷ <http://www.chasamlada.info/sekce/o-souboru-chasa-mlada>, dostupné online dne 26. 7. 2016

²⁵⁸ Udává rychtář baráčnické obce Vitoraz Soběslav soused K. (vlastní výzkum, který proběhl v létě roku 2015)

Tak zvaná *Mladá chasa* je podle regulí baráčnictva (*Článek IV.,1.*)²⁵⁹ plnohodnotnou součástí baráčnické obce. Soběslavská mladá chasa má v tomto poněkud zvláštní historii, vznikla vlastně poměrně nezávisle na baráčnicích, ale od začátku s nimi úzce spolupracuje. Sama sebe ovšem za součást baráčníků nepovažuje, jak vyplývá i z jejího prohlášení, které uveřejnila na svých oficiálních internetových stránkách.²⁶⁰ O příčině roztržky nechce nikdo ani z baráčníků ani z Chasy mladé už hovořit, možná také proto, že v současnosti jsou si členové obou těchto spolků, alespoň někteří, poměrně blízcí. Je možné, že v budoucnu se dočkáme opět jejich propojení. Záleží to zřejmě především na vzájemných kontaktech a osobních sympatiích. Chasa mladá nejen, že obohacuje baráčnickům jejich sezení a slavnosti tancem a zpěvem, ale někdy pomáhá přímo i s přípravou a organizací. Dobrým příkladem je letošní květnová slavnost oslavy 80. výročí založení župy Boleslava Jablonského.²⁶¹ Tento soubor drží pevně otěže při pořádání všech lidových zvyků v Soběslavi (myšleno prezentovaných široké veřejnosti, nikoli soukromých akcí): každoročně je prováděno porážení a stavění máje na soběslavském náměstí, mikulášské a velikonoční obchůzky, staročeský bál²⁶²

4.3. Shrnutí činnosti soběslavských baráčníků

Mezi jednotlivými obcemi jsou velké rozdíly v kvantitě i kvalitě jednotlivých činností, což se odvíjí zejména od počtu členů a věku členské základny. Nicméně všechny obce dodržují program pravidelných zasedání daných baráčnickými stanovami. Pravidelná zasedání jsou, vždy v součinnosti s jinými obcemi, často i jinými místními spolky a členy místní samosprávy, obohacována příležitostnými slavnostmi, jako je výročí založení spolku, posvěcení či požehnání nového praporu.

Po roce 1989 a obzvláště v posledním desetiletí dochází k revitalizaci některých lidových zvyků. Na této obnově se v Jižních Čechách podílejí ať již přímou aktivní účastí, organizačně nebo pasivně jako diváci také mnohé baráčnické obce. Soběslavští baráčníci se hned v letech devadesátých podíleli na založení folklorního souboru Soběslavská chasa mladá, který se zanedlouho osamostatnil, nicméně tento soubor se stále podílí jak organizačně, tak i vystoupeními na slavnostech či zasedáních baráčníků.

Je tedy zřejmé, že nejde o cílenou změnu zaměření baráčnictva, ale spíše o technické

²⁵⁹ Viz. příloha č. 1 (regule spolku), str.79-84

²⁶⁰ <http://www.chasamlada.info/sekce/uvodem&rubrika31zac=27>, dostupné online dne 26. 7. 2016

²⁶¹ <http://www.chasamlada.info/clanek/oslavy-baracnicke-obce-v-sobeslavi>, dostupné online dne 26. 7. 2016

²⁶² <http://www.chasamlada.info/sekce/uvodem&rubrika31zac=27>, dostupné online dne 26. 7. 2016

podmínky, jako je počet a věk členů a finanční možnosti. To je důvodem, proč náročnější akce z programu baráčnictva mnohdy mizí. Jedna soběslavská baráčnice si povzdechla: *”Vlastně my nic neděláme, chodíme jen na sedění. Na sedění chodíme jako trhovci. Všude se v jiných obcích něco dělá, zpívá, jen u nás ne.”*²⁶³ Pokud uvážím, že například v roce 2014 kromě jedné obrovské spolkové oslavy a jedné výstavy pořádali baráčníci dvakrát měsíčně zasedání, zúčastnili se celkem sedmi zasedání jiných obcí či žup včetně Veleobce, jedné výroční schůze Sokolu, dvou staročeských plesů, z toho jeden ples Soběslavské chasy mladé, kam poskytli 70 cen do tomboly, „retro“ oslavy MDŽ, oslavy dne matek, dožíněk v Boršově a několika zájezdů do divadel, je to na jeden rok pro takový spolek dnes již v podstatě seniorů činnost úctyhodná. Zatím se snaží udržovat kontakt se Soběslavskou chasou mladou a získat tím zdatné následovníky. Otázkou zůstává, zda se jim to podaří, myslím, že v dnešní době je to prakticky nemožné. Nejspíš veškeré úkoly spojené s prezentací zvyků široké veřejnosti zůstane ležet na bedrech Soběslavské chasy mladé, kdo ví.

²⁶³ Respondentka xyx- s ohledem na citlivost tématu nechtěla být jmenována, výzkum v terénu proběhl v létě roku 2015

5. Shrnutí a závěr

Baráčnická obec Vitoraz Soběslav byla jako ostatní jihočeské baráčnické obce založena počátkem dvacátého století. V této době již existovala rozsáhlá síť baráčnických obcí po celé Československé republice. Programové zaměření baráčníků se v průběhu let měnilo; na počátku vznikli jako spolek s funkcí víceméně zábavní, přičemž různé obnosy vybírané během zábav se stávaly příspěvkem na “vlastenecké podniky,” zejména na české školství. Poté, co se spolek baráčníků z Kolína prezentoval na Národopisné výstavě v Praze, zaujal Čenka Zíbrta, který se rozhodl využít baráčnické platformy k realizaci vlastních představ ožívování lidových zvyků. Petra Guth ve spolupráci s Čenkem Zíbrtem vyvinuli obrovskou snahu o zvýšení odborné úrovně baráčníků. Petr Guth také usiloval o důsledné centralistické vedení všech baráčnických obcí. Jihočeští baráčníci vznikli o něco později, ve dvacátých až třicátých letech 20. století a etablovali se zpočátku zejména v menšinové práci; jednalo se konkrétně o posilování českého elementu v poněmčené oblasti Vitorazska.

Hlavní baráčnický symbol, který se udržel od počátku až podnes, koresponduje s názvem spolku - je to “baráček”. Od hostince zvaného lidově baráček je odvozen název baráčníci, ale domek, který se vyskytuje na odznacích a praporech baráčníků, hostinec nepřipomíná. Je to podoba tradiční české spíš idealizované chaloupky. Malý dřevěný baráček je také umístěn na stole „rychtáře” při zasedáních. Čímž se dostáváme k označení baráčnických funkcionářů neboli činovníků. Názvy jsou odvozeny od funkcí samosprávy měst a městeček ale i vesnic, doby pobělohorské. Jedná se tedy o *rychtáře*, *místorychtáře*; mají zde *drába* a *ponocného*. Pojmenování dalších funkcí *pantatínek* a *panímaminka* může být známkou bezradnosti, východiskem z nouze, jak přehledně označit množství potřebných “konšelů”.

Dále baráčníci používají při oficiálních příležitostech archaizující jazyk, který je používán zejména v úvodních formulích zahajujících každé baráčnické zasedání. Stále platí, že za používání slov cizího původu musí baráčníci zaplatit pokutu do pokladničky.

Spolkový kroj baráčníků se utvářel pozvolna s určitou bezradností. Zpočátku baráčníci přejali tehdy moderní čamaru pro muže. Ženy nosily podle svých možností “lidové kroje”, později začaly ženy nosit kroj “mařenka.” Tedy původní baráčnické kroje byly v podstatě přejímáním v té době populárních částí oděvu nebo celých oděvů, které odpovídaly představě baráčníků o národním oděvu. V odborné terminologii se pod jejich pojmem národní skrývá lidový kroj. Z našeho hlediska mluvíme o stylizovaných lidových výšivkách, které nakonec

zůstaly jediným svérázovým prvkem. Tento prvek se nacházel na konečné podobě mužského baráčnického spolkového kroje. Název tohoto kroje je také převzat z dobově populárního slova “svéráz”, což bylo obecně velmi pozitivně vnímané přejímání prvků lidové kultury do nepůvodního prostředí. Sám termín svéráz se ovšem rozšířil v povědomí široké veřejnosti ve 30. letech 20. století.

Baráčnický spolkový kroj “svéráz” neboli pracovní kroj je střidmější a nošený zejména při zasedáních, kde není přítomna veřejnost. Nicméně některé “tetičky” se i při zasedání rady pochlubí vlastnictvím kroje lidového. Při akcích, kdy dochází ke komunikaci s veřejností, jako jsou průvody a plesy, oblékají zejména baráčnice v rámci svých možností místní kroje lidové. Také díky krojům jsou baráčnické slavnosti nepřehlédnutelné a pestrobarevné; průvody bývají také patřičně hlučné, obvykle na nich nechybí zástupci místní samosprávy a někdy dokonce se tu objeví i vládní činitelé. Vlastnictví lidového kroje je baráčnický vysoce ceněno a prezentaci krojů považují za jeden ze svých důležitých úkolů. Domnívám se, že si při výběru krojů často počínají více profesionálně než ve svých počátcích a častěji spolupracují s odborníky z místního muzea a podobně. V muzeích také často baráčníci pořádají různé výstavy.

Baráčníci, kteří původně vznikli z recese a mnohdy jim bylo vyčítáno pijáctví a nevázanost, se dnes vyznačují silným smyslem pro řád. Oni skutečně při každém svém zasedání prožívají své role se značnou mírou vážnosti. Řád a pečlivě dodržované rituály jim poskytují pocit bezpečí. Za důkaz vlastenectví považují stále oživování lidových tradic. Někteří baráčníci zakládají vlastní folklorní sdružení, často také spolupracují s místními folklorními soubory a při realizaci toho kterého lidového zvyku se obvykle zapojují další spolky, jako jsou hasiči, myslivci, a jiní dobrovolníci ať již organizovaní v místních spolcích či neorganizovaní zapojující se z důvodu osobních vazeb či jiných motivů.

Činnost soběslavských baráčníků se rozvinula zejména po druhé světové válce a svůj vrchol měla v padesátých letech, kdy se jim podařilo založit velmi úspěšný Blatácký folklorní soubor. Prostřednictvím tohoto souboru prezentovali veřejnosti množství lidových zvyků, jako je blatská svatba, babské hody, Soubor však po osobních neshodách brzy zanikl a počet i činnost baráčníků se pozvolna redukovaly. V šedesátých a sedmdesátých letech pořádali víceméně pouze pravidelná zasedání a veřejně prospěšné práce a brigády, snad pouze s výjimkou občasných staročeských bálů, případně prezentace krojů či svérázu při prvomájových průvodech a jiných veřejných akcích.

K určitému oživení došlo po roce 1990 kdy soběslavští baráčníci opět založili folklorní

soubor a tentokrát s názvem Soběslavská chasa mladá. Znovu však došlo k roztržkám a Chasa se po krátké době od baráčnické obce odtrhla a osamostatnila se. Nicméně určitý svazek mezi Chasou a baráčníky stále přetrvává

Na počátku svého výzkumu jsem si kladla otázku, zdali je cílem baráčníků oživovat lidové tradice, zda je to toto důvod, proč lidé k baráčníkům vstupují a proč je tento spolek už více než sto let součástí naší společnosti. Svůj výzkum jsem zaměřila na spolek baráčníků Vitoraz Soběslav v komparaci s ostatními baráčnickými obcemi zejména v Jižních Čechách. Baráčníci v Soběslavi stále udržují spolkovou činnost, co se týče zasedání a pořádání výročních oslav spolku či župy. V devadesátých letech vytvořili folklorní soubor Soběslavská chasa mladá, která převzala veškerou prezentaci výročních obyčejů v Soběslavi, jako je stavění májky či velikonoční obchůzky. Naproti tomu baráčníci v Soběslavi vzhledem ke svému nízkému počtu a vysokému věku členů zcela rezignovali na jejich prezentaci a spíše se snaží udržet spolupráci s Mladou chasou. Spolupráce spočívá ve společné organizaci baráčnických slavností, kde je členům Mladé chasy například svěřována důležitá úloha praporečnicků.

I přesto všechno jsou vazby baráčníků na Chasu mladou poněkud složité. Došlo k osobním sporům a Chasa mladá se počala prezentovat jako samostatný folklorní soubor, nedodržující žádný z baráčnických spolkových rituálů.

Závěrem mohu konstatovat, že baráčníci přispívají k revitalizaci lidových tradic spíše okrajově. Důvodem není to, že by došlo k odklonu od jednoho z hlavních účelů baráčnického spolku. V obcích, kde se podaří získat mladé členy, je folklorní činnost okamžitě obnovena. V Soběslavi baráčníci spolupracují nejen s Mladou chasou, ale i s několika jinými folklorními soubory; ale ty jsou využívány spíše jako kulturní vložka při zasedáních baráčníků. Zatímco Mladé chasy jsou svěřovány i úkoly spíše náležící členům obce baráčníků. Pokud tedy pomine určitá zřejmě osobní nevraživost, domnívám se, že se alespoň někteří členové Mladé chasy stanou baráčníky a baráčnická činnost v Soběslavi bude pokračovat i nadále.

6. Seznam použité literatury:

- BAAR, J., Š.: Jan Cimbura, Praha 1968
- BAHENSKÝ F., Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska, 4, Etnografický a etnický obraz Čech, Moravy a Slezska (1500-1900), národopisné oblasti, kulturní areály, etnické a etnografické
- BENEŠOVÁ P., Měšťanská beseda v Příbrami, s. 107, in: Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století, Ústí nad Labem, 2005, Etnologický ústav
- BERNHAR, T.: Stolní společnosti v Plzni v 19. a na počátku 20. století jako místo neformálního společenského života a sociálních interakcí, in: tenkrát na západě Čech, kapitoly z dějin každodennosti Plzně a Plzeňského kraje, ZČU v Plzni, 2013, str. 141 – 174
- BROUČEK S., JEŘÁBEK R., LIDOVÁ KULTURA, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska, Praha 2007
- BROUČEK S., PARGAČ, J., SOCHOROVÁ, L., ŠTĚPÁNOVÁ, I., Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá, Praha 1996
- BUDIL I., T.: Mýtus, jazyk a kulturní antropologie, Praha 1995
- ČERMÁK, Fr.: Jazyk a jazykověda, Praha 2011
- DRAŠAROVÁ Eva, *Stát, spolek a spolčování*, in: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze* 1, 1993, s. 152–177
- Etnokulturní tradice v současné společnosti, Tancrová, M., Etnologický ústav AVČR, Brno 2007
- DRÁPALA D., Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti, Česká národopisná společnost, Praha 2014
- ENGLOVÁ J.: Spolkový život v Čechách v 19. a na počátku 20. století, Ústí nad Labem 2005
- FRAZER, J., G.: Zlatá ratolest, Praha 1994
- FROLEC V., Obřadní obchůzky, Uherské hradiště, 1988
- FROLCOVÁ V., Slavnostní průvody, Uherské hradiště, 1994
- FRYŠOVÁ, E.: Jihočeská BLATA, Praha 1913
- JAKUBÍKOVÁ K., Průvod jako etnologický problém, in: Slavnostní průvody, Uherské Hradiště 1994, str. 17
- KRUPKOVÁ, J.: Tradice a etnografie, Praha 1991
- LANGHAMMEROVÁ, J. JIŽNÍ ČECHY, kraj, lidé, tradice, Praha 2011
- LINTNER, P: Pohledy soběslavské 1 - 3 díl, 2013
- HAVELKOVÁ, V.: Starodávná rychtářská práva a ferule, in: Národopisný věstník Československý, str. 210 - 216
- HRBEK, V. a kol: Dějiny Myslčovic a okolí, 2001
- HROCH M. Na prahu národní existence, ed. Mladá Fronta, Kolumbus, 1999,
- HYE, H.P.: , Spolky- fenomén "dlouhého" 19. století in: Německý spolkový život v Čechách 1848 - 1938, Hye, P.H., Houfek, V., Ústí nad Labem, 1994
- PAVLICOVÁ. M. : Obřad, obyčej, zvyk, rituál? in Etnokulturní tradice v současné společnosti, Tancrová ed., Etnologický ústav AV Brno, str 23 - 25 .
- SAUSURRE, F.: Kurz obecné lingvistiky, Praha 2007
- SOUKUP, V.: Dějiny sociální a kulturní antropologie, Praha 1994
- STRÁNSKÁ D., Lidové kroje v Československu, str. 174, 1949, česky, J. Otto, Praha
- ŠTĚPÁNOVÁ, I.: Projevy svérázu v činnosti Sokola a baráčníků, *Studia ethnologica*, Praha 2002, str. 115 - 119
- VÁCLAVÍK, A.: Výroční obyčeje a lidové umění, Praha 1959
- VRHEL, F.: Symbol: transkulturní pohled, in: Kulturní symboly a etnické vědomí, Pargač,

J., Praha, FFUK 19957

ZÍBRT, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006

Diplomové práce

HELEBRANTOVÁ, I.: Svérázové hnutí a baráčníci, diplomová práce, Praha 1983

DAVIDOVÁ, I.: Blatska svatba, diplomová práce, Jihočeská univerzita České Budějovice, 2008

MRZENA, M.: Právo spolků v 19. a na počátku 20. století, diplomová práce, Univerzita Palackého Olomouc, 2010

Archivní zdroje

Lintner, J.: Archiv města Soběslavi 1371-1945, Tábor 1966.

Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi

Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, (od 60. let existuje bohužel pouze v elektronické verzi, její vedení má od té doby na starost kronikářka R. K.)

Metodické pokyny pro činovníky obcí a jejich povinnosti, zapůjčeno soběslavskými baráčníky, kopie uložena na rychtě v Soběslavi.

Odborná periodika

KLÍMA P. Spořilovské noviny 31. 10. 2014

KOL. aut. zpravodaj Jihočeský baráčník, 3/2016

Internetové zdroje

<http://www.praha1.cz/cps/odbory-a-oddeleni-65422.html>, dostupné online dne 25. 6. 2016

<http://www.baracnici.qsh.cz/default.aspx?pg=b38aa425-d42e-4763-9d74-282a369aa326>, dostupné online 2. 7. 2016

<http://www.sedliste.net/?paged=4>, dostupné online 2. 7. 2016

<http://baracnici.sweb.cz/spolky.htm>)

¹⁵ http://taborsky.denik.cz/zpravy_region/sobeslavsti-baracnici-udrzuji-zvyky-uz-85-let.html

⁷ http://jindrichohradecky.denik.cz/zpravy_region/morana-skoncila-v-nezarce-a-vladu-prevzalo-jaro-20150322.htm

³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=IQ7Tum03DL0>)

⁵¹ <http://www.chasamlada.info/sekce/uvodem&rubrika31zac=16>

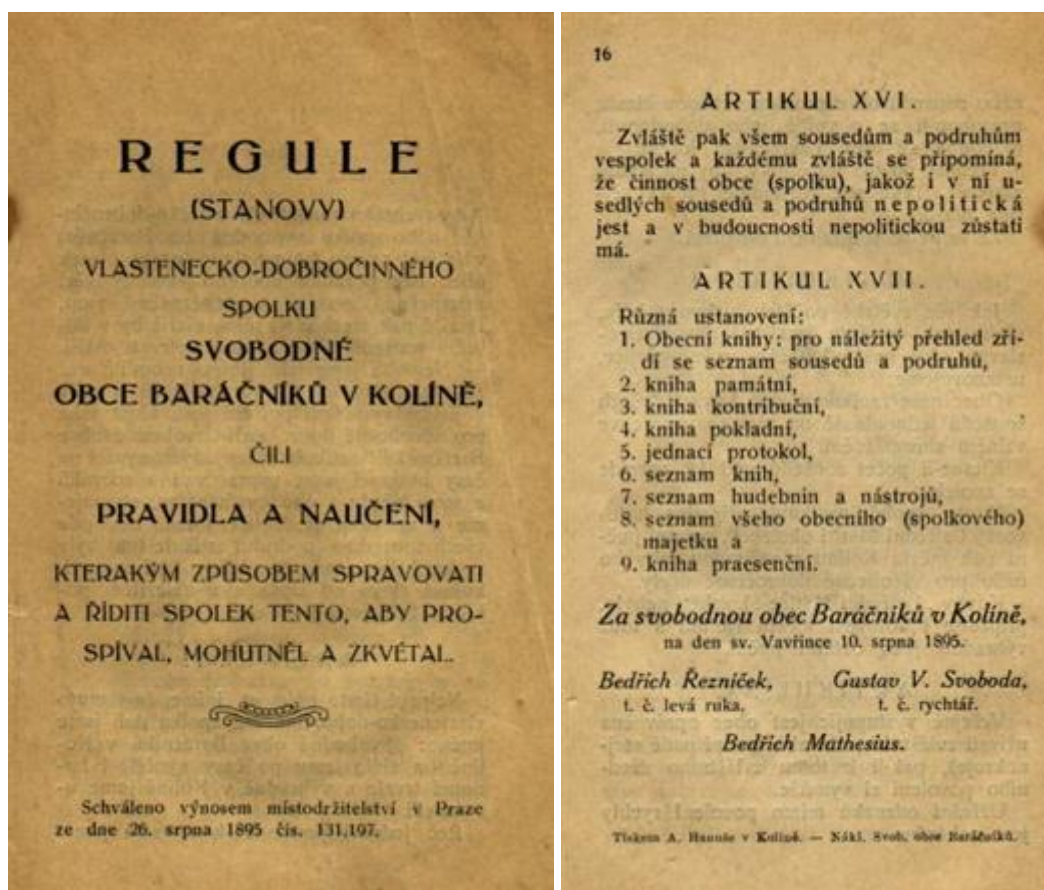
Respondenti:

- **V. K.** (rychtář baráčnické obce Vitoraz Soběslav), věk nechtěl uvést, povolání: oblastní inspektor bezpečnosti práce, vzdělání: Střední odborné vzdělání-obor elektrotechnika, narozen v Plzni, žije v Soběslavi
- tetička **R.K.** (kronikářka obce Vitoraz Soběslav), věk nechtěla uvést, povolání: zdravotní sestra, vzdělání: střední zdravotnická škola Tábor, narozena v Soběslavi, žije v Soběslavi
- soused **J.L.** (pantatínek obce Vitoraz Soběslav), věk něco přes osmdesát (přesný věk nesdělil), povolání: normovač v podniku Jitona, vzdělání: dřevařská škola Volyně, pochází ze Soběslavi, kde do teď žije
- tetička **M.L.** (obce Vitoraz Soběslav), věk asi kolem 96 let (přesný věk není znám), povolání: dělnice, vzdělání: vyučená v národním podniku "Lada " narozena v Soběslavi, kde i do teď žije
- tetička **R.M.** (obce Vitoraz Soběslav), věk si nepřála uvést, povolání: účetní dřív to bylo JZD Vlastiboř, vzdělání: ekonomická škola Tábor, pochází ze Soběslavi, kde do teď žije.
- respondentka **xy** (nepřála si být jmenovaná a tudíž nelze uvést ani její identifikační údaje)
- respondentka **xyx** (nepřála si být jmenovaná a tudíž nelze uvést ani její identifikační údaje)

SEZNAM PŘÍLOH:

- Příloha č. 1

STANOVY SPOLKU ZE DNE 26. 8. 1895

Dne 26. 8. 1895 byly schváleny výnosem místodržitelství v Praze pod číslem 131.197

Regule (stanovy) vlastenecko-dobročinného spolku Svobodné obce baráčníků v Kolíně, čili pravidla a naučení, kterakým způsobem spravovati a řídití spolek tento, aby prospíval, mohutněl a vzkvétal.

Stanovy tyto staly se podkladem pro stanovy spolků jiných a to nejen v zemích českých. I dnes v nich shledáváme mnoho moudrých a užitečných ustanovení.

My rychtář a konšelé vlastenecko-dobročinného spolku "svobodná obec Baráčníků v Kolíně" známo činíme tímto listem, kterak obec bez pořádku dobrého všechny věci neužitečné, nestálé a nebezpečné jsou, zvláště pak mezi lidmi těmi, kteříž by v dobrém sousedství mezi sebou setrvati chtěli. - Nemohli jsme také jiného usouditi, než že mezi sousedy a podruhy řádu a práv v jistém vyměření potřebí jest, tudíž také pro všeobecné dobro naší "svobodné obce Baráčnícké" artikulů nížepsaných nyní i na časy budoucí jsme vypracovali a schválili a mocí úřadu svého vyzdviháme, stvrzujeme a upevňujeme, chtěce tomu, aby ode všech sousedů a podruhů artikule tyto byly

zachovávány a přesně plněny, kteřížto artikulové slovo od slova a v náležitém pořádku tuto jsou položeni.

ARTIKUL I.

Nejprve tímto známost činíme, že tomuto vlastenecko-dobročinnému spolku dali jsme jméno: "Svobodná obec Baráčníků v Kolíně" a sídlo jemu po časy nynější i budoucí trvale a výhradně v Kolíně jsme ustanovili.

Řeč jednacích pouze českou určili jsme.

ARTIKUL II.

S dobrým pak rozmyslem svým ustanovujeme hlavním oučelem "Ústřední Matici Školskou" a mimo to i jiné podniky obecně prospěšné a to národní a dobročinné podporovati; dalším pak oučelem má býti pěstování vzájemnosti, šlechtění ducha a mravů. Pročež sousedům a podruhům všem na srdce ukládáme, aby shora uvedené oučely naše všemožně podporovali.

ARTIKUL III.

Aby oučelu v art. II. vyznačeného dosaženo bylo, ustanovili jsme prostředky:

- a) společné pravidelné schůze dvakrát v týdnu, ve kterých prováděna bude zušlechťující zábava, hudební a zpěv ní čísla, výstupy, přednášky a jiné rozhovory;
- b) v Kolíně i mimo Kolín pořádané veřejné velké zábavní večery, taneční zábavy, pouti, divadelní představení, muziky, posvícení; výlety, při nichž možno divadelní představení dávat i konečně jiné zábavy s programem odpovídajícím oučelům, které jsou vyznačeny v artikulu II.;
- c) uctívati památky vynikajících osob o národ český a spolek náš zasloužilých;
- d) hmotné prostředky pak jsou: zápisné členů a jejich členské příspěvky a dary, výtěžek ze zábav, výletů atd.

ARTIKUL IV.

Vlastenecko-dobročinný spolek "Svobodná obec Baráčníků v Kolíně" skládati se má:

- a) ze sousedů (jichž může býti až 70),
- b) z podruhů (neobmezeného počtu).

K návrhu rychty může valné shromáždění počet sousedů přes 70 z podruhů rozšířiti. - Sousedy jsou ti členové spolku, kteří rychtou za sousedy jmenováni byli. - Podruhem jest každý počestný občan, který na přímluvu usedlého již souseda do obce rychtou přijat byl.

ARTIKUL V.

Každému sousedu a podruhu na paměť dobrou klade se, aby jako pokojný a počestný soused v obci se choval vejtržky nepáchaje, dále pak aby při řízení obecním ustanoveného dne v rychtě (na Baráče) vynajíti dal, kontribuci obecní valným shromážděním ustanovenou v měsíčních lhůtách předem řádně a bez reptání odváděl, všem usnesením obecním a nařízení rychtářskému a konšelstva poslušně se podrobil, při řízení bez svolení rychtářova nemluvil, s každým spokojeně se snášel, soused podruha, podruh souseda a soused souseda miloval a vzájemnost bratrskou pěstoval; vstupuje do obce, aby své jméno, stav, správně udal, vždy ku prospěchu obce (spolku) jednal, regule tyto a řády vždy zachovával, usnesení konšelstva šetřil, zápisné 5 korun ihned, byv přijat, složil a úřad volbou naň vložený přijal a ochotně, svědomitě a nezištně ku blahu obce zastával.

ARTIKUL VI.

Poněvadž pak povinnosti každému sousedu a podruhu uloženy jsou, dává se každému z nich, když

povinnostem úplně dostál, toto právo:

- a) právo hlasovati; voliti a volenu býti ve valném shromáždění a to o všech záležitostech, o nichž rychtě rozhodovati nepřisluší, mají pouze sousedé. Sousedi a podruzi mají dále právo: b) užívati všeho majetku obce dle platných ustanovení a řádů, taktéž nahlédnouti za přítomnosti konšela, jehož se týče, do listin a knih obecních;
- c) rokovati o všech záležitostech, o nichž rychtě rozhodovati nepřisluší, činiti dotazy a podávati ve schůzích rychty slušné, k obecnímu dobru čelící a prospěšné návrhy;
- d) odvolati se z usnesení rychty k nejbližšímu valnému shromáždění;
- e) vyžadovati sobě za důležitými příčinami v 7 dnech schůzi rychty, souhlasí-li s ním nejméně 1/4 všech sousedů a ve 14 dnech svolání valného shromáždění, souhlasí-li s ním nejméně 1/2 všech sousedů;
- f) navštěvovati zábavy spolkové za vstupné rychtou stanovené;
- g) kdyby pak ze sousedů neb podruhů některý z vůle Boží život vezdejší dokonal, budiž jemu příslušná poslední od čest od spolku vzdána.

ARTIKUL VII.

Svobodnou obec Baráčníků v Kolíně spravovati bude:

- a) valné shromáždění;
- b) rychta;
- c) jednotliví funkcionáři.

ARTIKUL VIII.

Valné shromáždění všech sousedů a podruhů koná se pravidelně koncem měsíce září nebo počátkem října (v době. sv. Václava) každého roku.

V působnost valného shromáždění spadá:

- a) volba rychtáře, pravé ruky a 8 konšelů, pak 2 revisorů účtů;
- b) zkoumání účtů a zpráv jednotlivých funkcionářů za uplynulý rok;
- c) rozhodování a změnách regulí (stanov);
- d) schvalování veškerých řádů, jichž potřeba se jeví;
- e) rozhodování o odvolání podaných proti usnesením neb výkonům rychty;
- f) usnášení se o odznamech spolkových (po případě stejnokrojích);
- g) ustanovení výše kontribuce (členských příspěvků) ;
- h) usnášení se o zrušení obce (spolku).

Volby ad a) jmenované platí na 1 rok.

Valné shromáždění uzavírá platně prostou většinou hlasů, je-li nejméně 1 třetina všech sousedů přítomna. - Čas odbývání valného shromáždění oznámí se členům nejméně 8 dnů napřed buď veřejnými novinami, buď soukromými dopisy a na vyhlásovací tabuli. - Nesejde-li se potřebný počet sousedstva, vykoná rychta o hodinu později druhé valné shromáždění s tímž pořadem rokování, které uzavírá platně, nehledíc na počet přítomných sousedů. Mimořádné valné shromáždění svolá rychta, kdykoliv to za dobré uzná, jest však povinna je svolati, když toho nejméně 1/2 všech. sousedů si přeje.

Volby ve valném shromáždění konají se hlasovacími lístky. Každý soused musí lístek odevzdati osobně a rozhoduje prostá většina hlasů. - Bude-li hlasů rovný počet, rozhodne se losem. Když pak volby skončeny, tu zvolení dají slib na čest a poctivost svou, že spravedlivě a svědomitě budou rozsuzovati, k obecnímu dobru jednati, vše, co se škodou jménu a dobru obecnímu by bylo, bedlivě uvažovati a všeho toho se přísně vystříhati.

ARTIKUL IX.

Rychta, zvolená dle artikule VIII, se platně usnáší prostou většinou hlasů, je-li pět konšelů, rychtáře v to počítaje, přítomno.

Rychtě přísluší v obor její působnosti:

- a) nejdéle do 3 dnů po svém zvolení úřad svůj nastoupiti a funkcionáře valnou hromadou

- nezvolené zvoliti;
- b) bdíti nad řádným plněním regulí;
- c) uvažovati a vyřizovati návrhy, sousedstvem učiněné;
- d) vypracovati neb přeměnití potřebné řády a předložiti je valnému shromáždění ku schválení;
- e) přijímati nové členy (sousedy i podruhy);
- f) určovati vstupné do zábav;
- g) svolávati valné shromáždění a sestavovati k němu pořádek jednací;
- h) činiti valnému shromáždění návrh na zvýšení počtu sousedů;
- i) spravovati jmění obecní (spolkové), za kteréž valnému shromáždění zodpovědna jest;
- j) vylučovati sousedy a podruhy takové; kteří povinností regulí těmito aneb usnesením valným shromážděním a rychtou uložených nezachovávají neb neslušným a nepočetným jednáním pohoršení dávají;
- k) schvalovati pořad zábav;
- l) ustanoviti obecního posla a jiné zřízení pomocné;
- m) vykonávati vůbec všechna práva, jež valnému shromáždění vyhražena nejsou;
- n) člena rychty, který se tří po sobě jdoucích schůzí, náležitě se neomluviv, nezúčastnil, za vystouplého považovati a na místě konšelů takových, jakož i těch, kteří dobrovolně z rychty vystoupili, až do nejbližšího valného shromáždění ze sousedů náhradníky jmenovati;
- o) scházeti se dle potřeby každý týden ku upravení a vyřízení obecních záležitostí;
- p) chovati si právo rychtářské za odznak důstojnosti rychtářské;
- r) ohlašovati schůze rychty a sousedské buď novinami neb dopisy a na obecní ohlašovací tabuli.

ARTIKUL X.

Funkcionáři konšelstva mají následující povinnosti a práva:

- a) Rychtář stojí v čele obce (spolku) a vede jako hlava celé její řízení, bedlivě přihlížející k tomu, aby konšelé, sousedé a podruzi povinnosti své řádně konali; zastupuje spolek jako hlava obce oproti úřadům a třetím osobám, podepisuje veškerá obecní dokumenta, účty, rejstříky, listiny a protokoly, svolává konšely k rychtě a sousedy s podruhy ke schůzím, řídí jednání rychty a ve valných shromážděních dle způsobu parlamentárního má vrchní dozor v obci a všech obecních (spolkových) záležitostech.
- Ve zvláště nutných případech jest oprávněn učiniti vydání do 20 korun, jest však povinen vymoci si v nejbližší schůzi schválení rychty.
- Účty rychtou schválené podepisuje a poukazuje k výplatě.
- b) Pravá ruka zastupuje ve všem rychtáře, kdyby cos tohoto zašlo neb byl-li týž zaneprázdněn, používá po ten čas veškerých jeho práv a povinností.
 - c) Levá ruka jest prvním z konšelů, jemuž listiny skládati a podepisovati náleží, on vykonává práce kancelářské, zaznamenává příjem a vydání peněz do protokolu, zapisuje důležité příhody v obci do "památní knihy", vede zápis o schůzích rychty a valných shromážděních, má v evidenci seznam sousedů a podruhů a podává ve valném shromáždění zprávu o činnosti obce za uplynulý rok. - Uveřejňuje v novinách důležité události obecní a obstarává zadávání žádostí a povolení divadel, zábav, výletů atd. a doklady, jako knihy, výstupy, zadává k cenzuře.
 - d) Početník přijímá a opatrně ukládá peníze obecní, které na základě usnesení rychty proti kvitancím, které opatřeny býti musí podpisem rychtářovým vyplácí, vede knihu pokladní, knihu členských příspěvků, vybírá od sousedstva a podruhů zápisné a příspěvky a vůbec přijímá veškeré peníze, jež obci patří.
- Každý měsíc podává rychtě pokladní zprávu účty doloženou ku schválení a každoročně valnému shromáždění obecní účty k prozkoumání a ku schválení předkládá.
- Početník upomíná sousedy a podruhy o dlužnou kontribuci (příspěvky), bdí nad řádným jich placením, navrhuje rychtě sousedy a podruhy pro neplacení příspěvků k vymazání.
- O různých spolkových zábavách podává početník rychtě zvláštní zprávu účetní.
- e) Správce obecního jmění opatruje zboží obecní pečlivě a chrání, jakož i obecní špejchar v pořádku udržuje a veškerý obecní majetek, za který ručí, v evidenci má.

Správce vede seznam veškerého obecního majetku a předkládá rychtě měsíční a valnému shromáždění výroční zprávu o stavu majetku obecního.

- f) Kapelník řídí obecní hudbu při schůzích pravidelných, při kterýchž schůzích cvičí s hudbou nové skladby hudební a má na starosti nejnovější skládání hudební, by byla cvičena a předváděna
g) Archivář ukládá celý obecní archiv a důležité listiny, řídí obecní knihovnu, přijímá a zakupuje knihy rychtou povolené - po případě půjčuje sousedstvu knihy, o čemž vede knihu zápůjční. -

Stará se, by knihovna a archiv byl v náležitém pořádku. - Rychtě podává zprávu měsíčně a valnému shromáždění zprávu celoroční:

- h) Konšel pořadatel má na starosti pořádání a provedení veškerých zábav, poutí, posvícení, muzik, vejletů atd., řídí zasedání zábavního odboru.

Rychtě předkládá zprávu měsíčně a valnému shromáždění podává zprávu celoroční o provedených zábavách. Levé ruce odevzdává 8 dnů před zábavou atd. texty pro censuru potřebné.

- Jemu přináleží přičiníti se ze všech sil jak o morální, tak i o finanční úspěch všech zábavních podniků obcí pořádaných,

- i) Konšel kůru literáckého má na starosti pěstování zpěvu vlasteneckého, národního. - Má sobě vybrati sousedy a podruhy, kteří nebručí, by dohromady cvičili a přednášeli sborové písně národní a vlastenecké.

k) Revisoři obecního spolkového jmění povinni jsou občasné nejen pokladnu a účetní knihy, nýbrž i ostatní inventář revidovati a rychtě a valnému shromáždění zprávu o výsledku podávati. -

Povinnosti ostatních funkcionářů obecních uvedeny jsou v řádu domácím, který na rychtě jest vyvěšen.

ARTIKUL XI.

Jakož pak toho dbáno budiž, aby sousedé imprimis artikulí s hora vytknutých se drželi a edlivě jich zachovávali, uvádí se ve známost; že kdožkoliv ze sousedů neb podruhů po 4krátě za sebou v rychtě obecní při řízení nedal se vynajíti, napotom dopisem jsa vyzván ani pak se nedostavil, aniž se řádně omluvil, budiž z obce naší vystěhován a v knize škrtnut, nemaje práva na zboží obecní nižádného.

Totéž stane se sousedu neb podruhu, který činí vejtržky a poškozuje zájmy obecní a přestupuje tyto artikule.

Soused nebo podruh vyloučí se podle usnesení rychty.

Členem obce naší přestává býti, kdo vystěhování své buď ústně neb písemně rychtě oznámil, kdo navzdor napomenutí počteníka za tři (3) po sobě uplynulé měsíce příspěvku nezapravil a kdo byl vyloučen.

Vyloučený soused neb podruh může se odvolati k nejbližšímu příštím valnému shromáždění.

Pro menší přestupování, jako neplnění nařízení a napomenutí rychtářova, roboty zanedbávání, neslušné si počínání atd. rychtáři právo se dává, souseda neb podruha, jehož se týče, napomenouti, což pak-li marné a bez účinku by bylo, pokutu uložit i když by i to marné bylo, stížnost k obci předložiti.

ARTIKUL XII.

Podmínky platných usnesení, spisů a ohlášení jsou tyto:

- a) veškerá usnesení, jak ve valných shromážděních, tak i zasedání rychty platí právem, když se pro ně prostá většina hlasů vyslovila;
b) veškeré listiny a spisy obcí vydané musí podepsány býti rychtářem, pravou rukou a levou rukou a opatřeny býti obecní pečeti, kterou chová u sebe rychtář neb v nepřítomnosti tohoto pravá ruka;
c) valná shromáždění oznámí se 8 dní napřed a zasedání rychty 3 dni napřed a to buď oběžníkem, buď novinami neb soukromými dopisy a vyhláškou na obecní vyhlášovací tabuli.

ARTIKUL XIII.

A jako všude na světě různic, vejtržek a sporů přichází, ustanovujeme následující:
Veškeré spory v obci naší z poměrů obecních (spolkových) vzniklé rozhodují se soudem smířcím,

složeným z 5 sousedů: čtyř důvěrníků a vrchníka.
Každá strana sporná volí dva důvěrníky; všichni čtyři pak volí si vrchníka z rychty nebo sousedů obce prostou většinou hlasů; nemohou-li se o volbě jeho dohodnouti, rozhodne se mezi navrženými losem.
Vrchník povolá důvěrníky; aby na soudu zasedali. Také zde rozhoduje prostá většina hlasů. Ze smířčího soudu není odvolání.

ARTIKUL XIV.

Jak vše světské počátek a konec běře, všeho pak do času jest, tož přece staroslavné obci naší dlouhého trvání přejíce, ustanovujeme:
Obec naše zaniknouti má, když 3/4 všech sousedů jednohlasně na tom se usnese ve valném shromáždění.
Klesne-li počet sousedů pod 10, rozejde se spolek.
Kdyby spolek zaniknul, případně hotovost "Ústřední Matici Školské", ostatní jmění pak městu Kolínu s výhradou, aby ho užilo pro všeobecné dobročinné účely.
Kdyby "Ústřední Matice Školské" nebylo, případně i hotovost městu Kolínu s touž výhradou jako ostatní jmění.

ARTIKUL XV.

Veřejně vystupujíc jest obec oprávněna užívati zvláštních odznaků (po případě stejnokroje), pak-li k tomu zvláštního úředního povolení si vymůže.
Užívání odznaků mimo povolení rychty jest zakázáno.

ARTIKUL XVI.

Zvláště pak všem sousedům a podruhům vespolek a každému zvláště se připomíná, že činnost obce (spolku), jakož i v ní usdlých sousedů a podruhů nepolitická jest a v budoucnosti nepolitickou zůstati má.

ARTIKUL XVII.

Různá ustanovení:

1. Obecní knihy: pro náležitý přehled zřídí se seznam sousedů a podruhů
 2. kniha památní,
 3. kniha kontribuční,
 4. kniha pokladní;
 5. jednacích protokol,
 6. seznam knih;
 7. seznam hudebnin a nástrojů
8. seznam všeho obecního (spolkového) majetku a
9. kniha presenční.

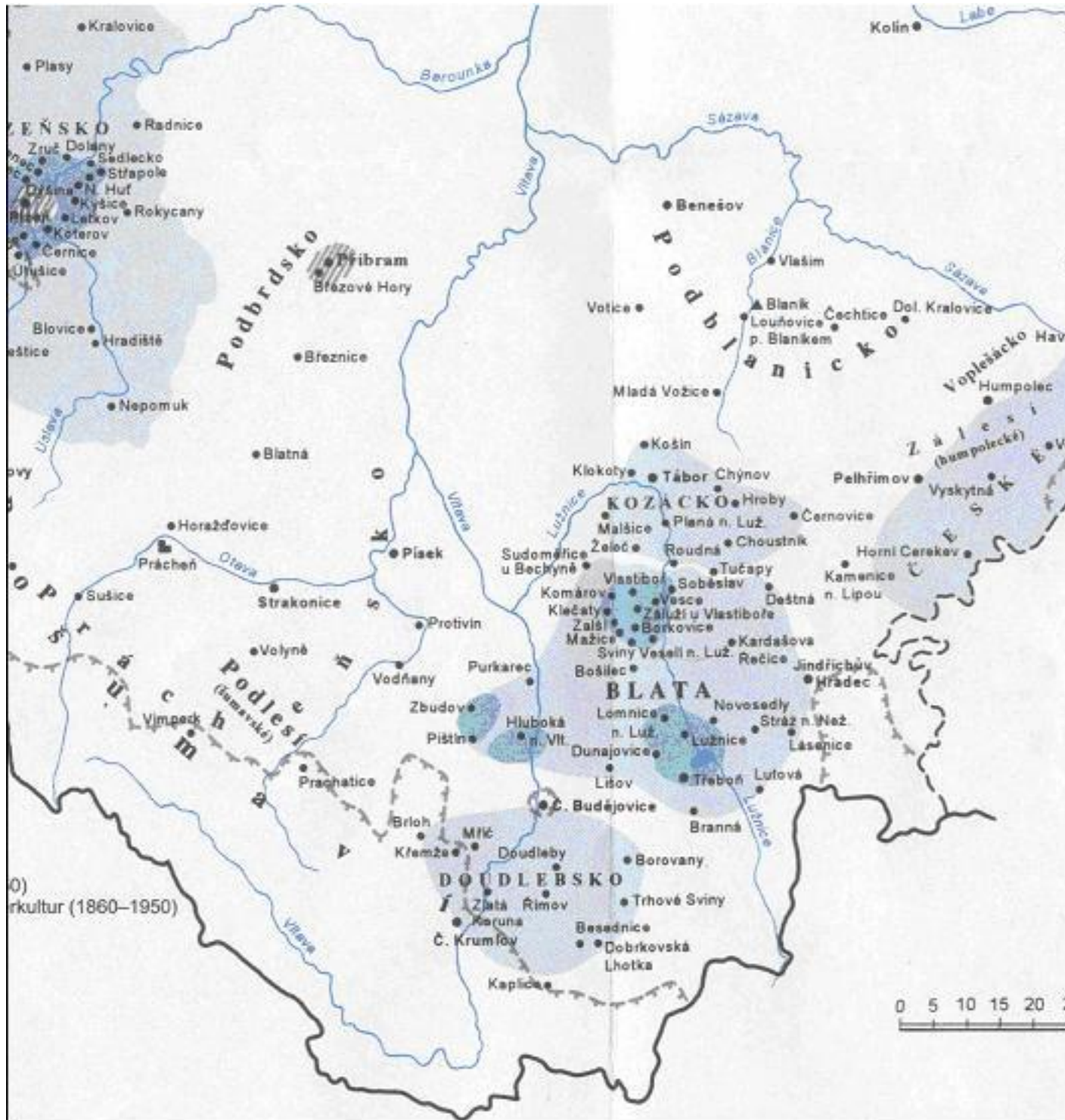
Za svobodnou obec Barácníků v Kolíně
Na den sv. Vavřince 10.srpna 1895

Bedřich Řezníček - t.č. levá ruka
Gustav V.Svoboda - t.č. rychtář

Bedřich Mathesius

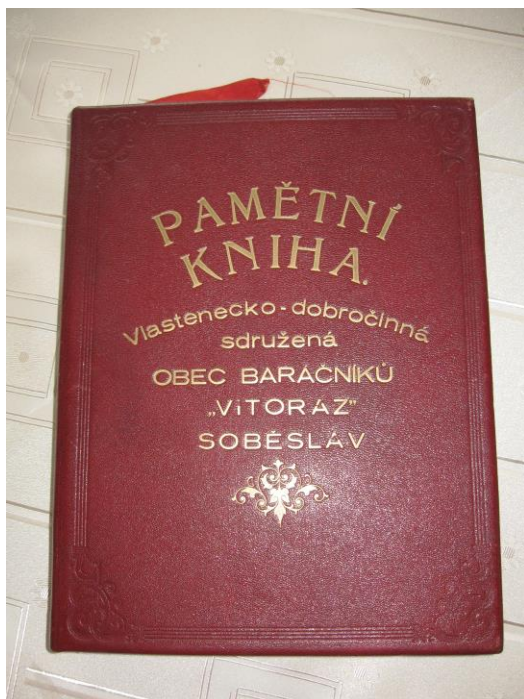
- Příloha č. 2

Obr. A: Etnografické regiony Kozácko a Blata. Zdroj: Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IV. Praha 2004

- **Příloha číslo 3. ukázka vazby Pamětní knihy:**

Zdroj: Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi

-
-
-
-

- Ukázka výtvarného zdobení Pamětní knihy
- Zdroj: Pamětní kniha, Vlastenecko-dobročinná sdružená obec baráčníků, „Vitoraz Soběslav“, uložena na baráčnické rychtě v Soběslavi

- **Příloha č. 4**

- **Baráčnická hymna,**

- Jedná se o starou baráčnickou a vlasteneckou píseň, která byla přijata za spolkovou hymnu a je zpívána zpravidla na všech výročních seděních (schůzích) a volebních seděních na župách, veleobci nebo obcích. Podobně jako u hymny SR má původní tvar písně více slok, používány jsou však jen první dvě.

-

- *1. sloka*

- *Baráčník být to je má slast,*
 - *milovat vždy svou rodnou vlast. Já rád vždy dám, co mého jest,*
 - *bych zachoval svých předků čest.*
 - *Ty Čechy mé, vlast předrahá,*
 - *je baráčníků otčina.*

- *2. sloka*

- *Úkol náš jest čestným vždy být, vždy darovat, kde nutno jest,*
 - *by rád vždy Čech tu v Čechách žil,*
 - *by blahobyť vždy u nás byl.*
 - *Ty Čechy mé, vlast předrahá,*
 - *je baráčníků otčina,*
 - *nuž spojme se v železný kruh,*
 - *při dobrých srdcích stojí Bůh.*

-

- <https://vlast.cz/baracnik-byt-hymna-obci-baracniku/>, dostupné online 27.7.2016